

विज्ञप्तौ तस्य कृते तत्रायमुपक्रमः श्रेयान् ॥ ६ ॥
 सति धर्मिणि धर्माणां मीमांसा स्यादनन्यथा न्याय्यात् ॥
 सार्धं षस्त्ववशिष्टं धर्मविशिष्टं ततः परं चापि ॥ ७ ॥
 सर्वं सङ्घासणिकं सन्मात्रं वा यथा स्वतः सिद्धम् ॥
 तस्मादनादिनिवर्तनं स्वसहायं निर्विकल्पं च ॥ ८ ॥
 इत्थं नोषेदसतः मादुर्भूतिनिरंकुशा भवति ॥
 परतः मादुर्भावो युतसिद्धत्वं सतो विनाशो वा ॥ ९ ॥
 असतः मादुर्भावे द्रव्याणामिह भवेदनन्तत्त्वम् ॥
 को वारपितृं शक्तः कुम्भोत्पत्ति मृदाद्यभावेऽपि ॥ १० ॥
 परतः सिद्धत्वे स्यादनवस्याद्भक्षणो महान् दोषः ॥
 सोऽपि परः परतः स्यादन्यस्मादिति यतश्च सोऽपि परः
 युतसिद्धत्वेऽप्येवं गुणगुणिनोः स्यात्पृथक्प्रदेशत्वम् ॥
 अथयोरसत्त्वसमत्वाल्लक्षणभेदः कथं तयोर्भवेति ॥ १२ ॥
 अथ सतो विनाशः स्यादिति पक्षोऽपि वाधितो भवति
 एतः कथंचिद्रव्यं सुष्टैः प्रतीयतेऽध्यक्षान् ॥ १३ ॥
 तत्र सर्वं चानुमन्तव्यम् ॥ १४ ॥
 यथाऽपि च सत्त्वा न स्वान्निरंकुशा किन्तु ॥

समतिपक्षा भवति हि स्वमतिपक्षेण नेतरेणेह ॥ १५ ॥
 अप्राद्वैवं कथित्सत्ता या सा निरंकुशा भवतु ॥
 परपक्षे निरपेक्षा स्वात्मानि पक्षेऽवलम्बिनी यस्यात् १६
 तत्र यतो हि विपक्षः कथित्मन्वस्य वा सपक्षोऽपि ॥
 द्वावपि न्यपक्षौ तौ भिद्यो विपक्षौ विवक्षितापेक्षात् १७
 अप्राप्याह दूरदृष्टिर्वादि न्यपक्षौ विवक्षितौ भवतः ॥
 का नः सतिर्भवेतामन्यतरेणेह सत्त्वसंसिद्धिः ॥ १८ ॥
 तत्र यतो द्रव्यार्थिकपर्यापार्थिकनयात्मकं वस्तु ॥
 अन्यतरस्य विलोपो शेषस्यार्थाद् व्योप इति दोषः ॥ १९ ॥
 मतिपक्षपक्षत्वात् स्यात्सत्तायास्तद्यथातया चान्यात् ॥
 नानारूपत्वं किल मतिपक्षं चैकरूपतायास्तु ॥ २० ॥
 एकपदार्थस्थितिरिह सर्वपदार्थस्थितेर्विपक्षत्वम् ॥
 धीर्वात्स्यादविनाशैस्त्रिलक्षणायास्त्रिलक्षणाभावः ॥ २१ ॥
 एकस्यास्तु विपक्षः सत्तायाः स्याद्दोः द्वनेकत्वं ॥
 स्यादप्यनन्तपर्ययमतिपक्षस्त्वेकपर्ययत्वं स्यात् ॥ २२ ॥
 एकस्मिन्निह वस्तुन्यनादिनिधने च निर्विकल्पे च ॥
 येदनिदानं किं तद्येनैतज्जृम्भते वचस्त्विति चेत् ॥ २३ ॥
 अंशविभागः स्यादित्यल्लक्षणे महत्पि द्रव्ये ॥

विष्कम्भस्य क्रमतो व्योम्नीवांगुलिवितस्तिहस्तादिः २४

प्रथमो द्वितीय इत्याद्यसंख्यदेशास्ततोऽप्यनन्तादय ॥

अंशा निरंशरूपास्तावन्तो द्रव्यपर्ययाख्यास्ते ॥ २५ ॥

पर्यायाणामेतद्धर्म यत्त्वंशकल्पनं द्रव्ये ॥

तस्मादिदमनवर्यं सर्वं सुस्थं प्रमाणतश्चापि ॥ २६ ॥

एतेन विना चैकं द्रव्यं सम्यक्प्रपश्यतश्चापि ॥

फो दोषो यद्भीतेरियं व्यवस्यैव साधुरस्त्विति चेत् २७

देशाभावे नियमात्सत्त्वं द्रव्यस्य न मतीयेत् ॥

देशांशाभावेऽपि च सर्वं स्यादेकदेशमात्रं वा ॥ २८ ॥

तत्रासत्त्वे वस्तुनि न श्रेयस्तस्य साधकाभावात् ॥

एवं चैकांशत्वे महतो व्योम्नः प्रतीयमानत्वात् ॥ २९ ॥

किं चैतदंशकल्पनमपि फलवत्स्याद्यतोऽनुमीयेत् ॥

क्रायत्वमक्रायत्वं द्रव्याणामिह महत्त्वममहत्त्वम् ॥ ३० ॥

भवतु विवक्षितमेतन्ननु यावन्तो निरंशदेशांशाः ॥

सल्लक्षणयोगादप्यणुवद्द्रव्याणि सन्तु तावन्ति ॥ ३१ ॥

नैवं यतो विशेषः परमः स्यात्पारिणामिकोऽध्यक्षः ॥

खण्डैकदेशवस्तुन्यखण्डितानेकदेशे च ॥ ३२ ॥

प्रथमोद्देशितपक्षे यः परिणामो गुणात्मकस्तस्य ॥

एकत्र तत्र देशे भवितुं शीलो न सर्वदेशेषु ॥ ३३ ॥
 तदसन्ममाणबाधितपक्षत्वादसंसंविद्रुपलब्धेः ॥
 देहैकदेशविषयस्पर्शादिह सर्वदेशेषु ॥ ३४ ॥
 मधमेतरपक्षे खलु यः परिणामः स सर्वदेशेषु ॥
 एको हि सर्वपर्वसु मकम्पते तादृशो वेणुः ॥ ३५ ॥
 एकमदेनवदपि द्रव्यं स्यात्खण्डवर्जितः स यथा ॥
 परमाणुरेष शृङ्गः कालाशुर्वा यथा स्वतः सिद्धः ॥ ३६ ॥
 न स्याद्द्रव्यं क्वचिदपि बहुमदेशेषु खण्डितो देशः ॥
 तदपि द्रव्यमिति स्यादखण्डितानेकदेशमदः ॥ ३७ ॥
 अथ चैव ते भदेशाः सविशेषाद्द्रव्यसञ्ज्ञया भणिताः ॥
 अपि च विशेषाः सर्वे गुणसञ्ज्ञास्ते भवन्ति यावन्तः ३८
 देशामात्मा देशो न हि ते देशात्पृथक्त्वसत्ताकाः ॥
 न हि देशे हि विशेषाः किन्तु विशेषैश्च तादृशो देशः ३९
 अत्रापि च सन्दृष्टिः शृङ्गादीनामिषं तनुस्तन्तुः ॥
 न हि तन्तौ शृङ्गायाः किन्तु सितापैश्च तादृशस्तन्तुः ४०
 अथ चेद्भिन्नो देशो भिक्षा देशाधिता विशेषाश्च ॥
 तेषामिह संयोगाद्द्रव्यं दण्डीव दण्डयोगाद्वा ॥ ४१ ॥
 नैवं हि सर्वसङ्खरदोषत्वाद्वा सुसिद्धदृष्टान्तात् ॥

सत्किं चेतनयोगाच्चेतनं चेतनं न स्यात् ॥ ४२ ॥
 अथवा विना विशेषैः प्रदेशसत्त्वं कथं प्रमीयेत ॥
 अपि चान्तरेण देशैर्विशेषलक्ष्माञ्ज्वलक्ष्यते च कथम् ॥ ४३ ॥
 अथ चैतयोः पृथक्त्वे इडादेहेतोश्च मन्यमानेऽपि ॥
 कथमिव गुणगुणिभावः प्रमीयते सत्समानत्वात् ॥ ४४ ॥
 तस्मादिदमनवद्यं देशविशेषास्तु निर्विशेषास्ते ॥
 गुणसङ्घकाः कथञ्चित्परिणतिरूपाः पुनःक्षणं यावत् ॥
 एकत्वं गुणगुणिनोः साध्यं हेतोस्तयोरनन्यत्वात् ॥
 तदपि द्वैतमिव स्यात्किं तत्र निबन्धनं त्विति चेत् ॥ ४५ ॥
 यत्किञ्चिदस्ति वस्तु स्वतः स्वभावे स्थितं स्वभावश्च ॥
 अविनाभावी नियमाद्विवक्षितो भेदकर्ता स्यात् ॥ ४७ ॥
 शक्तिर्लक्ष्मविशेषो धर्मो रूपं गुणः स्वभावश्च ॥
 प्रकृतिः शीलं चाकृतिरेकार्यवाचका अपी शब्दाः ॥ ४८ ॥
 देशस्यैका शक्तिर्या काचित्सा न शक्तिरन्या स्यात् ॥
 क्रमतो वितर्क्यमाणा भवन्त्यनन्ताश्च शक्तयो व्यक्ताः ॥ ४९ ॥
 स्पर्शो रसश्च गन्धो वर्णो युगपद्यथा रसालफले ॥
 प्रतिनियतेन्द्रियगोचरचारित्वात्ते भवन्त्यनेकेऽपि ॥ ५० ॥
 तदुदाहरणं चैतज्जीवे यद्दर्शनं गुणधैकः ॥

तन्न ज्ञानं न सुखं चारिर्षं वा न कथिदितरश्च ॥ ५१ ॥
 एवं यः कोऽपि गुणः सोऽपि च न स्यात्तदन्यरूपो वा ॥
 स्वयमुच्छ्रान्ति तदिमा मियो विभिन्नाश्च शक्तयोऽनन्ताः ॥
 तासामन्यतरस्या भवन्त्यनन्ता निरंशका शंशाः ॥
 तरतमभागविशेषैरंशच्छेदैः प्रतीयमानत्वात् ॥ ५२ ॥
 दृष्टान्तः सुगमोऽयं शुक्लं वासस्तगोऽपि शुक्लतरम् ॥
 शुक्लतमं च ततः स्यादंशाद्यैते गुणस्य शुक्लस्य ॥ ५४ ॥
 अथवा ज्ञानं पावज्जीवस्यैको गुणोऽप्यखण्डोऽपि ॥
 सर्वजन्यनिरंशच्छेदैरिष खण्डितोऽप्यनेकः स्यात् ॥ ५५ ॥
 देशच्छेदो हि यथा न तथा छेदो भवेद्गुणांशस्य ॥
 विष्कम्भस्य विभागात्सुखो देशस्तथा न गुणभागः ॥
 ऋषोपदेशकार्यं मवाहरूपो गुणः स्वभावेन ॥
 अर्द्धच्छेदेन पुनश्छेत्तप्योऽपि च तदर्द्धच्छेदेन ॥ ५७ ॥
 एवं भूयोभूयस्तदर्द्धच्छेदेस्तदर्द्धच्छेदैश्च ॥
 पावच्छेत्पुनश्च यः कोऽपि निरंशको गुणांशः स्यात्
 तेन गुणांशेन पुनर्गणिताः सर्वे भवन्त्यनन्तास्ते ॥
 तेषामात्मा गुण इति न हि ते गुणतः पृथक्त्वसत्ताकाः ॥
 अपि चांशः पर्षायो भागो शरो विधा प्रकारश्च ॥

भेदच्छेदो भंगः शब्दादवैकार्यवाचका एते ॥ ६० ॥
 सन्ति गुणांश्वा इति ये गुणपर्यायास्त एव नाम्नाऽपि ॥
 आविरुद्धमेतदेव हि पर्यायाणापि हांशवर्मत्वात् ॥ ६१ ॥
 गुणपर्यायाणामिह केचिन्नामान्तरं वदन्ति पुत्राः ॥
 अर्थो गुण इति वा स्यादेकार्थादर्थपर्यया इति च ॥ ६२ ॥
 अत्रि चोद्दिष्टानामिह देशांशैर्द्रव्यपर्ययाणां हि ॥
 व्यञ्जनपर्याया इति केचिन्नामान्तरं वदन्ति पुत्राः ॥ ६३ ॥
 ननु मोक्षपेनदुक्तं सर्वं विष्टस्य वेपगन्वापात् ॥
 एकेनैव कृतं यत्स इति यथा वा तदंश इति वा चेत् ॥ ६४ ॥
 तन्मैवं फलवत्त्वाद्द्रव्यादेशादवस्थितं वस्तु ॥
 पर्यायादेशादिदमनवस्थितमिति प्रतीतत्वात् ॥ ६५ ॥
 स यथापरिणामान्मा श्रुकादित्वाद्भवस्थितश्च पटः ॥
 मनवस्थितस्तदंशैस्तरतपरूपैर्गुणस्य श्रुत्स्य ॥ ६६ ॥
 अत्रि चान्वा परिणामी ज्ञानगुणत्वादवस्थितोऽपि यथा ॥
 मनवस्थितस्तदंशैस्तरतपरूपैर्गुणस्य योवस्य । ६७ ॥
 यदि पुनरत्रं न भवति भवति निरंशं गुणांशवद्द्रव्यम् ॥
 यदि वा क्रीडकवदिदं भवति न परिणामि वा भवेत्तगिह
 अथ चेदिदमाहृतं भवन्त्यनन्ता निरंशहा धंशाः ॥

तेषामपि परिणामो भवतु समानो न तरतमांशः स्यात् ६९
 एतत्पक्षचतुष्टयमपि दुष्टं दृष्ट्वाधितत्वात् ॥
 तत्साधकममाणाभावादिह सोऽप्यदृष्टान्तात् ॥ ७० ॥
 द्रव्यत्वं किंशाम पृष्ट्वेतीह केनचित्मूरिः ॥
 माह ममाणनयैरधिगतमिन्न लक्षणं तस्य ॥ ७१ ॥
 गुणपर्ययबद्द्रव्यं लक्षणमेतत्सिद्धमविरुद्धम् ॥
 गुणपर्ययसमुदायो द्रव्यं पुनरस्य भवति वाक्यार्थः ॥७२॥
 गुणसमुदायो द्रव्यं लक्षणमेतावताऽप्युच्यन्ति बुधाः ॥
 समगुणपर्यायो वा द्रव्यं कैश्चिन्निरूप्यते हृदैः ॥ ७३ ॥
 अयमप्राभिप्रायो ये देशाः सद्गुणास्तद्देशाश्च ॥
 एकालोपेन समं द्रव्यं नाम्ना त एव निःशेषम् ॥ ७४ ॥
 न हि किञ्चित्सद्रव्यं केचित्सन्तो गुणाः प्रदेशाश्च ॥
 केचित्सन्ति तद्देशा द्रव्यं तत्सधिपाताद्वा ॥ ७५ ॥
 अथवाऽपि यथा भित्तौ चित्रं द्रव्ये तथा प्रदेशाश्च ॥
 सन्ति गुणाश्च तद्देशाः समवयित्वात्तदाभवाद्द्रव्यम् ॥७६॥
 इदमस्ति यथा मूळं रक्तन्धः शाखा दद्यानि पुष्पाणि ॥
 गुच्छाः फलानि सर्वाण्येकाद्यापाषदात्मिकी हृत्ताः ॥ ७७ ॥
 यद्यपि भिन्नोऽभिन्नो दृष्टान्तः कारकश्च भवतीह ॥

ग्राह्यस्तथाऽप्यभिन्नः साध्ये चास्मिन्गुणात्मके द्रव्ये ॥७८॥

भिन्नोऽप्यय दृष्टान्तो भिन्नो चित्रं यथा दर्शोऽयं ॥

भिन्नः कारक इति वा कश्चिन्नानान्यनस्य योगेन ॥ ७९ ॥

दृष्टान्तथाभिन्ने वृत्ते शरणा यथा ग्रहे मन्मथः ॥

अपि चाभिन्नः कारक इति वृत्तौऽयं यथा हि शम्बावान् ॥

समवायः समवायी यदि वा स्यात्सर्वथा तदेकार्थः ॥

समुदायो वक्तव्यो न चापि समवायिवागिति चेत् ॥ ८१ ॥

तन्न यतः समुदायो नियतं समुदायिनः प्रतीतत्वात् ॥

व्यक्तवमाणसाधितसिद्धित्वाद्वा मृभिर्दृष्टदृष्टान्तात् ॥ ८२

स्पर्शरसगन्धवर्णा लक्षणभिन्ना यथा रमालफले ॥

कथमपि हि पृथक्कर्तुं न तथा शक्यास्त्वखण्डदेशत्वात् ॥ ८३

अत एव यथा वाच्या देशगुणांशा विशेषरूपत्वात् ॥

मन्त्राणां स्मादेकं द्रव्यं त एव सामान्यात् ॥ ८४ ॥

अनवस्थितस्तद्वैकं वाययान्तरमवेशेन ॥

अपि चात्मा परिणः विशेषतो लक्षयन्ति युवाः ॥ ८५ ॥

अनवस्थितस्तद्वैकं सद्रव्यलक्षणं हि यथा ॥

यदि पुनरेवं न भवति भवेत्समं न तु व्यस्तैः ॥ ८६ ॥

यदि वा कीलकवदिदं भवति साद्व्यप्याप्तपयांशाः ॥

अथ चेदिदमाकृतं भवन्त्वन्त

नाम्ना सदिति गुणः स्यादेकोऽनेके त एकशः प्रोक्ताः ॥
लक्ष्यस्य लक्षणस्य च भेदविरक्षाश्रयात्सदेव गुणः ॥
द्रव्यार्थादेशादिह तदेव सदिति स्वयं द्रव्यम् ॥ ८८ ॥
वस्तुवस्ति स्वतःमिध्दं यथा तथा तत्स्वतश्च परिणामि ॥
तस्मादुत्पादास्थितिभंगमयं सदेतदिह नियमात् ॥ ८९ ॥
न हि पुनरुत्पादास्थितिभंगमयं तद्विनाऽपि परिणामात् ॥
असतो जन्मन्यादिह सतो विनाशस्य दुर्निवारत्वात् ॥९०
द्रव्यं ततः कथञ्चित्केनचिदुत्पद्यते हि भावेन ॥
ष्येति तदन्येन पुनर्नैतद्वितयं हि वस्तुतया ॥ ९१ ॥
इह घटरूपेण यथा प्रादुर्भवतीति पिण्डरूपेण ॥
ष्येति तथा युगपत्स्यादेतद्वितयं नमृचिरात्त्वेन ॥ ९२ ॥
ननु ते विकल्पमात्रमिह यदकिञ्चित्करं तदेवेति ॥
एतावताऽपि न गुणो हानिर्या तद्विना यतस्त्विति चेत् ॥
तत्र यतो हि गुणः स्यादुत्पादादित्रयात्मके द्रव्ये ॥
तस्मिद्ध्वे च न गुणः सर्वद्रव्यादिशून्यदौपत्त्यात् ॥ ९४ ॥
परिणामाभावादापि द्रव्यस्य स्यादनन्यथावृत्तिः ॥
तस्यामिह परलोको न स्यात्कारणमथापि कार्यं वा ९५
परिणामिनोऽप्यभावात्क्षणिकं परिणाममात्रमिति वस्तु ॥

ग्राहस्तथाऽप्यभिन्नः साध्ये चास्मिन्गुणात्मके द्रव्ये ॥७८॥

भिन्नोऽप्यय दृष्टान्तो भित्ता निघ्नं यथा दधीऽ घट्टे ॥

भिन्नः कारक इति वा कश्चिद्धनरान्धनस्य योगेन ॥ ७९ ॥

दृष्टान्तश्चाभिन्ने वृक्षे शाखा यथा घट्टे स्तम्भः ॥

आपि चाभिन्नः कारक इति वृक्षोऽयं यथा हि शाखावान् ॥

समवायः समवायी यदि वा स्यात्सर्वथा तदेकार्यः ॥

समुदायो वक्तव्यो न चापि समवायिवानिति चेत् ॥ ८१ ॥

तन्न यतः समुदायो नियतं समुदायिनः प्रतीतत्वात् ॥

व्यक्तप्रमाणसाधिनसिद्धित्वाद्वा मुक्तिद्धदृष्टान्तात् ॥ ८२

स्पर्शरसगन्धवर्णा लक्षणभिन्ना यथा रसाल्फले ॥

कथमपि हि पृथक्कर्तुं न तथा शक्यास्त्वखण्डदेशत्वान् ॥ ८३

अत एव यथा वाच्या देशगुणांशा विशेषरूपत्वात् ॥

वक्तव्यं च तत्रा स्यादेकं द्रव्यं त एव सामान्यात् ॥ ८४ ॥

अथैतदेव लक्षणेकं वाक्यान्तरप्रवेशेन ॥

निष्प्रतियमतिवत्त्वे विशेषतो लक्षयन्ति युवाः ॥ ८५ ॥

उत्पादस्त्रियविभक्तैर्युक्तं सद्ब्रह्मलक्षणं हि यथा ॥

एतैरेव समस्त्रैः पृक्तं सिद्धेत्समं न तु व्यस्त्रैः ॥ ८६ ॥

अथपर्यः मकृशयो ध्रौव्योत्पादव्यपक्षपशांशाः ॥

नाम्ना सदिति गुणः स्यादेकोऽनेके त एकशः श्रोक्ताः ॥
तद्व्यन्य लक्षगह्य च भेदविरक्षाभ्रगतसदेव गुणः ॥
द्रव्यार्थादेशादिह तदेव सदिति स्वयं द्रव्यम् ॥ ८८ ॥
यस्त्वस्ति स्वतःमिधर्दं यथा तथा तत्स्वतश्च परिणामि ॥
तस्यादुत्पादस्थितिभंगमयं सदेतदिह नियमात् ॥ ८९ ॥
न हि पुनस्तदादस्थितिभंगमयं तद्विनाऽपि परिणामात् ॥
असतो जन्मत्वादिह सतो विनाशस्य दुर्निवारत्वात् ॥९०
द्रव्यं ततः कथञ्चित्केनचिदुत्पद्यते हि भावेन ॥
ष्येति तदन्येन पुनर्नैतद्वितयं हि वस्तुतया ॥ ९१ ॥
इह पटस्त्रेण यथा प्रादुर्भवतीति पिण्डरूपेण ॥
प्येति तथा युगपत्स्यादेतद्वितयं नष्टचित्तात्वेन ॥ ९२ ॥
ननु ते विकल्पमात्रमिह यदकिञ्चित्करं तदेवेति ॥
एतावताऽरि न गुणो ह्यभिर्वा तद्विना यतस्त्विति चेत् ॥
तत्र यतो हि गुणः स्यादुत्पादादित्रयात्मके द्रव्ये ॥
तस्मिन्नेव च न गुणः सर्वद्रव्यादिशून्यदोषत्वात् ॥ ९४ ॥
परिणामाभावादापि द्रव्यस्य स्यादनन्यथावृत्तिः ॥
तस्यामिह परलोको न स्यात्कारणमथापि कार्यं वा ९७
परिणामिनोऽप्यभावात्क्षणिकं परिणाममात्रमिति वस्तु ॥

तत्र यत्रोऽभिज्ञानादित्यस्याऽपात्मनः मनीषित्वात् ॥२६॥

एतन्नर्षपरद्रव्यं अज्ञानमेकं यदुक्तमिह पूर्वम् ॥

वातवान्तोऽपदेशाद्भूता तद्भाष्येने त्विति चेत् ॥ २७ ॥

अथ यः एतन्निवारणेकोऽर्थो वातपयोर्द्वयोरेव ॥

अन्वयरे स्यादिति चेन्न मियोऽभिव्यक्तकृत्वाद्वा ॥ २८ ॥

तार्जने यथा किञ्च निरूपयत्यत्र न तु गणस्य व्याप्तिः स्यात् ॥

एतन्नर्षद्रव्ये न स्यादित्युक्ते धौष्यदरानः सिद्धम् ॥२९॥

अथ च गुणाः सौष्ठव्यात्मोपायिह अज्ञानं भवेत् धौष्यम् ॥

तस्याऽऽहवे माथ्ये अज्ञानमिह माधने ममिष्यदरान् २००

वर्षावागाविह किञ्च महोत्पादव्ययस्य वा व्याप्तिः ॥

इत्युक्ते परैवत्रद्रव्यं एतन्नियन्तात्मकं वा स्यात् ॥ १ ॥

द्रव्यस्यातीया इति वर्षावाः स्युः स्वभावकल्पस्य ॥

तेषां अज्ञानमिह वा स्वभाव इव वा गृह्येयोल्लासम् ॥

अथ च गृह्ये द्विषदो गृह्यः केनाऽपि तन्निवृत्ता स्युरिः ॥

ज्ञाने सौष्ठवदर्शनं अज्ञानमिह अज्ञानं गुणानां हि ॥ २ ॥

द्रव्याद्यथा गुणाः स्युर्विज्ञेयवाचास्तु निर्विज्ञेयव्य ॥

अथदृष्टव्यं यदनेत्येकमिवास्तु ॥ ३ ॥

अथदृष्टव्यं विज्ञेयः सपदोऽज्ञाः सपदं विज्ञेयं मे ॥

ते ज्ञानेन विभक्ताः क्रमतः धेणीकृता गुणा ज्ञेयाः ॥५॥
 दृष्टान्तः शुक्राद्या यथा हि समान्तवः समं सन्ति ॥
 बुध्या विभज्यमानाः क्रमतः धेणीकृता गुणा ज्ञेयाः ॥६॥
 नित्यानित्यविचारस्तेषामिह विद्यते ततः मायः ॥
 विमतिपथौ सत्यां विवदन्ते चादिनो यतो बहवः ॥ ७ ॥
 ज्ञेयानां मतपेक्षित्यानित्यात्मकं यथा द्रव्यम् ॥
 ज्ञेयास्तथा गुणा अपि नित्यानित्यात्मकास्तदेकत्वात् ॥८॥
 तत्रोदाहरणमिदं किञ्च तन्नावाव्ययाद्गुणा नित्याः ॥
 शब्दभिज्ञानादिसिद्धं तल्लक्षणमिह यथा तदेवेदम् ॥ ९ ॥
 ज्ञानं परिणामि यथा घटस्य षाकारतः पटाकृत्या ॥
 किं ज्ञानत्वं नष्टं न नष्टमथ चेत्कर्तुं न नित्यं स्यात् ॥१०॥
 दृष्टान्तः किञ्च वर्णो गुणो यथा परिणमन्नसालफले ॥
 हरितात्पीतस्वर्तिकं वर्णत्वं नष्टमिति नित्यम् ॥ ११ ॥
 वस्तु यथा परिणामि तथैव परिणामिनो गुणाश्चापि ॥
 तस्माद्गुत्पादव्ययद्वयमपि भवति हि गुणानां तु ॥ १२ ॥
 ज्ञानं गुणो यथा स्यान्नित्यं सामान्यवक्ष्यादपि यतः ॥
 नष्टोत्पन्नं च तथा घटं विहायाथ पटं परिच्छिन्दन् १३
 सन्दृष्टी रूपगुणो नित्यश्चात्रेऽपि वर्णमात्रतया ॥

नष्टोत्पन्ने हरितात्परिणममानश्च पीतवस्वेन ॥ १४ ॥

ननु नित्या द्वि गुणा अपि भवन्त्यनित्यास्तु पर्ययाः सर्वे
तत्किं द्रव्यवद्विदं किञ्च नित्यानित्यात्मका गुणाः प्रोक्ताः
सत्यं तत्र यतः स्याद्विदमेव विवक्षितं यथा द्रव्ये ॥

न गुणेभ्यः पृथगेह तत्सदिति द्रव्यं च पर्ययाद्येति १६

अपि नित्याः मनिसमयं विनाऽपि यत्नं हि परिणमन्ति गुणाः
स च परिणामोऽवस्था तेषामेव न पृथक्त्वसत्ताकः १७

ननु तदवस्थो द्वि गुणः किञ्च तदवस्थान्तरं द्वि परिणामः
उभयोरन्तर्वर्तित्वादिह पृथगेतदेवविदमिति चेत् ॥१८॥

तन्न यतः सदवस्थाः सर्वा आग्नेदितं यथा वस्तु ॥

न तथा ताभ्यः पृथगिति किमपि द्वि सत्ताकमन्तरं वस्तु
नियतं परिणामित्वाद्दुत्पादव्ययमया य एव गुणाः ॥

-दृष्टोत्कीर्णन्यायात् एव नित्या यथास्वरूपत्वात् ॥ २० ॥

न द्वि पुनरेकेषामिह भवति गुणानां निरन्वयो नाशः ॥

अपेक्षामुत्पादो द्रव्यं यत्तद्द्रव्याधारम् ॥ २१ ॥

दृष्टान्ताऽऽभामोऽयं स्याद्वि विषयस्य मृत्तिकायां द्वि ॥

एह नश्यन्ति गुणा जायन्ते पाकजा गुणास्त्वन्ये ॥ २२

तत्रोत्तरमिति सम्पद् सत्यां वत्र च तथाविधायां द्वि ॥

किं पृथिवीत्वं नष्टं न नष्टमथ चेत्तथा कथं न स्यात् २३
ननु केवलं मदेशाद्द्रव्यं देनाथया विशेषास्तु ॥

गुणसङ्गता हि तस्माद्भवति गुणेभ्यश्च द्रव्यमन्यत्र ॥ २४
तत्र एव यथा सुषटं भङ्गोत्पादध्रुवत्रयं द्रव्ये ॥

न तथा गुणेषु तत्स्यादपि च व्यस्तेषु वा समस्तेषु २५
तत्र यतः क्षणिकत्वापत्तेरिह लक्षणाद्गुणानां हि ॥

तदभिज्ञानविरोधात्क्षणिकत्वं बाध्यतेऽध्यक्षात् ॥ २६ ॥
अपि चैवमेकसमये स्यादेकः कश्चिदेव तत्र गुणः ॥

तस्मान्नादन्यतरः स्यादिति युगपन्न सन्त्यनेकगुणाः २७
तदसद्यतः प्रमाणदृष्टान्नादपिच बाधितः पक्षः ॥

त यथा सहकारफले युगपदूर्णादिविद्यमानत्वात् ॥ २८
अथ चेदिति दोषभयाच्चित्याः परिणामिनस्त इति पक्षः ॥

तत्किं स्यान्न गुणानामुत्पादादित्रयं समं न्यायात् ॥ २९
अपि पूर्वं च यदुक्तं द्रव्यं क्विलं केवलं मदेशः स्युः ॥

तत्र मदेशवत्त्वं शक्तिविशेषश्च कोऽपि सोऽपि गुणः ३०
तस्माद्गुणसङ्गदायो द्रव्यं स्यात्पूर्वसूरिभिः शोक्तम् ॥

अयमर्थः खलु देशो विभज्यमाना गुणा एव ॥ ३१ ॥
ननु चैवं मति नियमादिह पर्याया भवन्ति यावन्तः ॥

सर्वे गुणपर्याया वाच्या न द्रव्यपर्यायाः केचित् ॥ ३२ ॥

तन्न यतोऽस्ति विशेषः सन्नि च गुणानां गुणत्ववत्त्वेऽपि ॥

चिदधिग्रया तथा स्यात्क्रियावती शक्तिरथ च भाववती

तत्र क्रियाप्रदेशो देशपरिस्पन्दलक्षणो वा स्यात् ॥

भावः शक्तिविशेषस्तत्परिणामोऽथ वा निरंशांशैः ३४

यतरे प्रदेशभागास्ततरे द्रव्यस्य पर्याया नाम्ना ॥

यतरे च विशेषांशास्ततरे गुणपर्याया भवन्त्येव ॥ ३५ ॥

तत एव यदुक्तचरं व्युच्छेदादिप्रथं गुणानां हि ॥

अनवधमिदं सर्वं प्रत्यक्षादिप्रमाणसिद्धत्वात् ॥ ३६ ॥

अथ चैतल्लक्षणमिह वाच्यं वाक्यान्तरप्रवेशेन ॥

आत्मा यथा चिदात्मा ज्ञानात्मा वा स एव चैकार्यः ३७

तद्वाक्यान्तरमेतद्यथा गुणाः सहस्रवोऽपि चान्वयिनः ॥

अर्थाश्चैकार्यत्वादर्थादिकार्यवाचकाः सर्वे ॥ ३८ ॥

सह सार्थं च समं वा तत्र भवन्तीति सहस्रवः प्रोक्ताः ॥

अयमर्थो गुणपक्षे सन्ति न पर्यायवत्क्रमात्पानः ॥ ३९ ॥

ननु सह समं मिलित्वा द्रव्येण च सहस्रवो भवंत्विति चेत्

तन्न यतो हि गुणेभ्यो द्रव्यं पृथगिति यथा निषिद्धत्वात्

ननु चैवमतिव्याप्तिः पर्यायेष्वपि गुणानुपगत्वात् ॥

पर्यायः पृथगिति चेत्सर्वे सर्वस्य दुर्निवारत्वात् ॥ ४१ ॥
 अनुचित्यव्युच्छिन्नमवाहरूपेण वर्तते यद्वा ॥
 अयतीत्यपगत्यर्थाद्दातोर्न्वर्थतोऽन्वयं द्रव्यम् ॥ ४२ ॥
 सप्ता सत्त्वं सद्वा सामान्यं द्रव्यमन्वयो वस्तु ॥
 अर्थो विधिरविशेषादेकार्थवाचका अमी शब्दाः ॥ ४३ ॥
 अयमन्वयोऽस्ति येषामन्वयिनस्ते भवन्ति गुणवाच्याः ॥
 अपयर्थो वस्तुत्वात्स्वतः सपक्षा न पर्ययापेक्षाः ॥ ४४ ॥
 ननु च व्यतिरेकित्वं भवतु गुणानां सदन्वयत्वेऽपि ॥
 तदनेकत्वभातिध्दौ भवत्यतिरेकतः संतामिति चेत् ॥ ४५ ॥
 तन्न यतोऽस्ति विशेषो व्यतिरेकस्यान्वयस्य चापि यथा ॥
 व्यतिरेकिणो घनेकेऽप्येकः स्यादन्वयी गुणो नियमात् ॥
 स यथा चैको देशः स भवति नान्यो भवति स चाप्पन्यः ॥
 सोऽपि न भवति स देशो भवति स देशश्च देशव्यतिरेकः ॥
 अपि यथैको देशो यावद्भिष्याप्य वर्तते क्षेत्रम् ॥
 सत्क्षेत्रं नान्यद्भवति तदन्यश्च क्षेत्रव्यतिरेकः ॥ ४६ ॥
 अपि चैकस्मिन्समये यकाऽप्यवस्था भवेत् साऽप्यन्या ॥
 भवति च सापि तदन्या द्वितीयसमयेऽपि कालव्यतिरेकः ॥
 भवति गुणांशः कश्चित्स भवति नान्यो भवति स चाप्पन्यः

सोऽपि न भवति तदन्यो भवति तदन्योपि भावव्यतिरेकः
यदि पुनरेकं न स्यात्स्यादापि चैवं पुनः पुनः सैपः ॥

एकांशदेशमात्रं सर्वं स्याच्छ्रुतं बाधितत्वात्माह ॥ ५१ ॥

अथमर्थः पर्यायाः मत्थेकं किल यथैकशः शोक्ताः ॥

व्यतिरेकिणो घनेकेन तथाऽनेकत्वोऽपि सन्ति गुणाः ॥

किन्त्वैकशः स्वयुद्धी ज्ञानं जीवः स्वसर्वसारेण ॥

अथ चैकशः स्वयुद्धी कृत्वा जीवाः स्वसर्वसारेण ॥ ५२ ॥

तत एव यथाऽनेके पर्यायाः सैप नेति ह्यज्ञगतः

व्यतिरेकिणश्च न गुणास्त्रयेति सोऽप्यं न लक्षणमावात् ॥

तद्वत्तर्कं यथा स्यात्ज्ञानं जीवो य एव तार्वाथ ॥

जीवो दर्शनमिति वा तदभिज्ञानात्त एव तार्वाथ ॥ ५३ ॥

एव क्रमः सुप्तादिषु गुणेषु याव्यो गुरूपदेशात् ॥

यो जानाति स पश्यति सुखमनुभवतीति स एव हेतोश्च ॥

अथ चेदिष्टं प्रागप्यर्था इति सप्रज्ञया गुणा याव्याः

तदपि न रुदिवशादिह किन्त्वर्थोपयोगिकं तदेवेति ५७ ॥

स्याद्गुणार्थित्वे पाशुमनद्वयोऽप्यं निरुच्यते तत्रैः ॥

अत्यर्थोऽनुगतायां देनादिमन्तानरूपतापि गुणः ॥ ५८ ॥

अपदस्यः सन्ति गुणा अथि ह्येष्ट परिणामितः स्वतः सिद्धाः

नित्वानित्वत्वाद्युत्पादादित्रयात्मकाः सम्यक् ॥ ५९ ॥
 अस्मिन्न विज्ञेयस्तेषां सति च समाने यथा गुणत्वेऽपि ॥
 साधारणास्त एके केचिदसाधारणा गुणाः सन्ति ॥ ६० ॥
 साधारणास्तु यतरे ततरे नाम्ना गुणा हि सामान्याः ॥
 ते चासाधारणका यतरे ततरे गुणा विशेषारूपाः ॥ ६१ ॥
 तेषामिह वक्तव्ये हेतुः साधारणैर्गुणैर्यस्मान् ॥
 द्रव्यत्वमस्ति साध्यं द्रव्यविशेषस्तु साध्यते त्वितरैः ॥ ६२ ॥
 सन्दष्टिः सदितिं गुणः स यथा द्रव्यत्वसाधको भवति ॥
 अथ च ज्ञानं गुण इति द्रव्यविशेषस्य साधको भवति ॥
 उक्तं हि गुणानामिह लक्ष्यं तदुक्षणं यथाऽऽगतः ॥
 सम्प्रति पर्यायाणां लक्ष्यं तदुक्षणं च वक्ष्यामः ॥ ६४ ॥
 क्रमवर्तिनो ह्यनित्या अथ च व्यतिरेकिणश्च पर्यायाः ॥
 उत्पादव्ययरूपा अपि च धीव्यात्मकाः कथञ्चिच्च ॥ ६५ ॥
 तत्र व्यतिरेकित्वं प्रायः प्रागेव छित्तं सम्यक् ॥
 अवशिष्टविशेषमितः क्रमतः संलक्ष्यते यथाशक्ति ॥ ६६ ॥
 अस्त्यत्र यः प्रसिद्धः क्रम इति धातुश्च पादविशेषे ॥
 क्रमति क्रम इति रूपस्तस्य स्वार्थानतिक्रमादेपः ॥ ६७ ॥
 वर्तन्ते ते मन्वतो भवितुं शीलास्तथा स्वरूपेण ॥

यदि वा स एव वर्ती येषां क्रमवर्तिनस्त एवार्थात् ६८
अयमर्थः प्रागेकं जातं समुच्छिद्य जायते चैकः ॥

अथ नष्टे सति तस्मिन्नन्योऽप्युत्पद्यते यथा देवः ॥ ६९ ॥

ननु यद्यस्ति स भेदः शठकृतो भवतु वा तदेकार्थात् ॥

व्यतिरेकक्रमयोरिह को भेदः पारमार्थिकास्त्विति चेत् ७०

तन्न यतोऽस्ति विशेषः सदंशधर्मे द्वयोः समानेऽपि ॥

स्थूलेष्विव पर्यायेष्वन्तर्हीनाथ पर्ययाः सूक्ष्माः ॥ ७१ ॥

तत्र व्यतिरेकः स्यात्परम्परामावच्छिन्नेन यथा ॥

अंशविभागः पृथगिति सदृशांशानां सतामेव ॥ ७२ ॥

तस्माद्व्यतिरेकित्वं तस्य स्यात्सूक्ष्मपर्ययः सूक्ष्मः ॥

सोऽयं भवति न सोऽयं यस्मादेतावतैव संसिद्धिः ॥ ७३ ॥

विष्कम्भक्रम इति वा क्रमः मवाहस्य कारणं तस्य ॥

न विवक्षितमिह किञ्चित्तत्र तथात्वं किमन्यथात्वं वा ७४

क्रमवर्तिन्त्वं नाम व्यतिरेकपुरस्सरं विशिष्टं च ॥

स भवति भवति न सोऽयं भवति तथाऽयं च तथा न

भवतीति ॥ ७५ ॥

ननु तत्र किं ममाणं क्रमस्य साध्ये तदन्यथान्वे हि ॥

सोऽयं यः मात्रस्त तथा यपेति यः मात्रतु निश्चयादिति चेत्

अयमर्थः परिणामि द्रव्यं नियमाद्यथा स्वतःसिद्धम् ॥
प्रतिसमयं परिणमते पुनःपुनर्वा यथा मदीपशिखा ७७
इदमस्ति पूर्वपूर्वभावविनाशेन नश्यतोऽशस्य ॥

यदि वा तदुत्तरोत्तरभावोत्पादेन जायमानस्य ॥ ७८ ॥
सप्त यतः प्रत्यक्षादनुभवविषयात्तथाऽनुमानाद्वा ॥

स तपेति च नित्यस्य न तपेत्यनित्यस्य प्रतीतत्वात् ७९
सदिदं यथा स जीवो देवो मनुजाद्भवन्मयाप्पन्यः ॥

वायमन्यथात्वभावं न लभेत स गोरसोऽपि नयात् ॥ ८०
ननु चैवं सत्यसदपि किञ्चिद्वा जायते सदेव यथा ॥

सदपि विनश्यत्यसदिव सदशासदशत्वदर्शनादिति चेत्
सदशोत्पादो हि यथा स्यादुष्णः परिणमन् यथा बद्धिः ॥

स्यादित्यसदग्नन्मा हरितात्पीतं यथा रसालफळम् ८२
नैवं यतः स्वभावादसतो जन्म न सतो विनाशो वा ॥

उत्पादादित्रयमपि भवंति च भावेन भावतया ॥ ८३ ॥
अयमर्थः पूर्व यो भावः सोऽप्युत्तरत्र भावश्च ॥

भूत्वा भवनं भावो नष्टोत्पन्नो न भाव इह कथित् ८४
दृष्टान्तः परिणामी जलप्रवाहो य एव पूर्वस्मिन् ॥

उत्तरफाळेऽपि तथा जलप्रवाहः स एव परिणामी ८५

यत्र विमहन्ने नानिरेनविक्रमात्क्रमादेव ॥
 अत्रगाहनगुणयोगादेर्नामानां सतामेव ॥ ८६ ॥
 एहान्नो जीरम्य स्यात्कागंन्यायमापदेनाः स्युः ॥
 हानिर्द्विभेगापवगाश्चिषेपतो न तु द्रव्यात् ॥ ८७ ॥
 यदि वा प्रदीपरोविर्षथा प्रमाणाद्वस्थितं नाति ॥
 भोरित्तं न्यूनं वा पृथभाजनविशेषतोऽवगाहात् ॥ ८८ ॥
 अंगानामवगाहे एहान्नः स्वाशसंस्थितं ज्ञानम् ॥
 भोरित्तं न्यूनं वा ज्ञेयाच्छानि न्यमपाम तु स्वाशैः ८९
 तदिदं पथा इ गैविद्धे परिषिक्तद्विद्वै पत्रमाचम् ॥
 यदि वा सर्वं लोके स्वयमवगच्छथ लोकमात्रं एवात् ९०
 न यथाप्रायेऽति विनः शेषांशानां निरन्वयो नाशः ॥
 लोहाद्योऽपि विनो नियतांशानां न चागदृश्यानिः ९१
 हिन्यस्मि च द्योऽपि गुणोऽनिर्वचनीयः स्वतः सिद्धः ॥
 मध्या भागवत्तुर्गति गृह्यद्वयः स्वानुभूतिव्यदयो वा ॥
 ननु वैदं मन्त्रार्थदुलादादिषु न मन्मर्शन ॥
 अति नोतादार्थं द्विज शार्थं न कर्तं नदनम्यात् ॥ ९३ ॥
 अति च गुणः स्वांशानामवकर्तुं कुर्वेत्तः कर्तुं न एवात् ॥
 इत्युतं च स्वार्थानां द्योऽप्योऽपि कुर्वेयो मर्दानति ९४

तत्र यतः परिणामि द्रव्यं पूर्वं निरूपितं सम्यक् ॥
 उत्पादादिप्रयमपि सुघटं नित्येऽय नाप्यनित्येऽर्थे ॥९५॥
 जाम्बूनदे यथा सति जायन्ते कुण्डलादयो भावाः ॥
 अथ सत्सु तेषु नियमादुत्पादादित्रयं भवत्येव ॥ ९६ ॥
 अनया प्रक्रियया किल बोद्धव्यं कारणं फलं चैव ॥
 यस्मादेवास्य सतस्तद्व्ययमपि भवत्येतत् ॥ ९७ ॥
 आस्तामसदुत्पादः सतो विनाशस्तदन्वयादेशात् ॥
 स्थूलत्वं च कृशत्वं न गुणस्य च निजप्रमाणत्वात् ॥९८
 इति पर्यायाणामिह लक्षणमुक्तं यथास्थितं चापि ॥
 उत्पादादिप्रयमपि प्रत्येकं लक्ष्यते यथाशक्ति ॥ ९९ ॥
 उत्पादास्त्वितिभंगाः पर्यायाणां भवन्ति किल न सतः
 ते पर्याया द्रव्यं तस्माद्द्रव्यं हि तन्नित्यम् ॥ २०० ॥
 तस्योत्पादोऽवस्था प्रत्यग्रं परिणतस्य तस्य सतः ॥
 सदसद्भावनिबद्धं तदतद्भावत्ववन्नपादेशात् ॥ १ ॥
 अपि च व्यजोऽपि न सतो व्ययोऽप्यवस्थाव्ययः सतस्तत्
 मध्वंसाभावः स च परिणामित्वात्सतोऽप्यवश्यं स्यात्
 ध्रौव्यं सतः कथञ्चित्पर्यायार्थाच्च केवलं न सतः ॥
 उत्पादव्ययवदिदं तच्चैकांशं न सर्वदेशं स्यात् ॥ ३ ॥

तद्भावात्परममिति वा ध्रौव्यं तत्रापि सम्पत्परमर्थः ॥
 यः पूर्वं परिणामो भवति स पश्चात्स एव परिणामः ५ .
 पुष्पस्य यथा गन्धः परिणामः परिणमैश्च गन्धगुणः ॥
 नापरिणापी गन्धो न च निर्गन्धाद्धि गन्धवत्पुष्पम् ॥६॥
 तत्रानित्यनिदानं ध्वंसोत्पादद्वयं सतस्तास्य ॥
 नित्यनिदानं ध्वंसमिति तत्रप्रपञ्चशभेदः स्यात् ॥ ६ ॥
 न च सर्वथा हि नित्यं किञ्चित्सर्वं गुणो न कश्चिदिति
 तस्मादतिरिक्तो द्वौ परिणतिमात्रौ व्ययोत्पादौ ॥ ७ ॥
 सर्वं विवक्षितं भवति यथा सति गुणो न परिणामः ॥
 नापि द्रव्यं न सतिनि वृषात्वेदेशानुपगतात् ॥ ८ ॥
 अपि धेनुरूपगविद् यन्नित्यं तद्धि नित्यमेव तथा ॥
 पदमित्यं तदभिव्यं नैकस्थानेकधर्मव्यम् ॥ ९ ॥
 अपि धेनुरिति द्रव्यं गुणोऽपमेरेति पर्ययोऽयं स्यात् ॥
 इति काव्यनिर्देशो भेदो न स्याद्द्रव्यान्तरस्वरभिव्यमात् ॥
 ननु भवति वस्तु नित्यं गुणाथ नित्या भवन्तु धार्मिकिव
 भावाः कलौष्ठादिद्रव्यसम्बन्धिनो भवन्तिवति भेदः ॥
 तत्र यतो दृश्यान्तः प्रकृतार्थस्यैव बाधको भवति ॥
 अति तद्वृत्तव्याप्त्य प्रकृतविरहास्य साधकत्वात् १२

अर्थान्तरं हि न सतः परिणापेभ्यो गुणस्य कस्यापि ॥
 एकत्वाग्रस्यैव कलितस्य तरङ्गमालाभ्यः ॥ १३ ॥
 किन्तु य एव समुद्रस्तरङ्गमाला भवन्ति ता एव ॥
 यस्मात्स्वयं स जलपिस्तरङ्गरूपेण परिणमति ॥ १४ ॥
 तस्मात्स्वयमुत्पादः सदिति ध्रौव्यं व्ययोऽपि वा सदिति
 न सतोऽनिरिक्त एव हि व्युत्पादो वा व्ययोऽपि वा ध्रौव्यम्
 यदि वा शुद्धत्वनपाप्माप्युत्पादो व्ययोऽपि न ध्रौव्यम् ॥
 गुणश्च पर्यय इति वा न स्याद्य केवलं सदिति ॥ १५ ॥
 अपमयो यदि भेदः स्यादुन्मज्जति तदा हि तत्रितयम्
 अपि तत्रितयं निमज्जति यदा निमज्जति स मूढतो भेदः
 ननु सोऽत्पादध्वंसौ द्वारप्यशात्मकौ भवेतां हि ॥
 ध्रौव्यं त्रिकालविषयं तत्कयमंशात्मकं भवेदिति चेत् १८
 नैवं यत्सोऽशाः स्वयं सदेवेति वस्तुतो न सतः ॥
 नैवार्थान्तरवदिदं प्रत्येकमनेकमिह सदिति ॥ १९ ॥
 तत्रैतद्गुदाहरणं यद्युत्पादेन लक्ष्यमाणं सत् ॥
 उत्पादेन परिणतं केवलमुत्पादमात्रमिह वस्तु ॥ २० ॥
 यदि वा व्ययेन निपतं केवलमिह सदिति लक्ष्यमाणं स्यात्
 व्ययपरिणतं च सदिति व्ययमात्रं किञ्च कार्यं हि तत्र स्यात्

ध्रौव्येण परिणतं सद्यदि वा ध्रौव्येण लक्ष्यमाणं स्यात् ॥

उत्पादव्ययवदिदं स्यादिति तद्ध्रौव्यमात्रं सत् ॥ २२ ॥

सन्दृष्टिर्मृद्भव्यं सता घटनेह लक्ष्यमाणं सत् ॥

केवलमिह घटमात्रमसता पिण्डेन पिण्डमात्रं स्यात् ॥२३॥

यदि वा तु लक्ष्यमाणं केवलमिह मृद्य मृत्तिकात्वेन ॥

एवं चैकस्य सतो व्युत्पादादित्रयश्च तत्रांशः ॥ २४ ॥

न पुनः सतो हि सर्गः केनचिदंशैकभागमात्रेण ॥

संहारो वा ध्रौव्यं वृक्षे फलपुष्पपत्रवन्न स्यात् ॥ २५ ॥

ननु चोत्पादादित्रयमंशानामय किमंशिनो वा स्यात् ॥

अपि किं सदंशमात्रं किमर्थांशमसदस्ति पृथगिति चेत् ॥

तन्न यतोऽनेकान्तो बलवानिह खलु न सर्वथैकान्तः ॥

सर्वं स्यादविरुद्धं तत्पूर्वं तद्विना विरुद्धं स्यात् ॥ २७ ॥

केवलमंशानामिह नाप्युत्पादो व्ययोऽपि न ध्रौव्यम् ॥

नाप्यंशिनस्त्रयं स्यात्किमुतांशेनांशिनो हि तन्नितयम् २८

ननु चोत्पादध्वंसौ स्यातामन्वर्थतोऽय वाङ्मात्रात् ॥

दृष्टविरुद्धत्वादिह ध्रुवत्वमपि चैकस्य फयमिति चेत् २९

सत्यं भवति विरुद्धं सणभेदो यदि भवेत्त्रयाणां हि ॥

अथ वा स्वयं सदेव हि नश्यत्पुत्पद्यते स्वयं सदिति ३०

क्षापि कृतमिन्द्रिक्षिरकस्यापि कथञ्चनापि तप्त स्यात् ॥
 लम्बाधरुसपाणाभावादिह सोऽप्यरहान्नात् ॥ ३१ ॥
 ननु च स्वाद्यसरे किञ्च भर्गः शर्मकलक्षणान्वात्स्यात् ॥
 संहारः स्वाद्यसरे स्यादिति संहारमक्षणान्वात् ॥ ३२ ॥
 ध्रौव्यं चान्माद्यसरे भवति ध्रौव्यकलक्षणान्वात्स्य ॥
 एवं लक्षणभेदः स्यादीनां कुरपादपत्न्यवतिरिति चेत् ॥ ३३ ॥
 तप्त यतः शणभेदो न स्यादेकगमयसार्धं तत् ॥
 उन्पादादिप्रयमपि हेतोः सन्निहितोऽपि सिद्धत्वात् ३४
 अथ तद्यथा हि बीजं बीजाद्यसरे सदेव नासदिति ॥
 तत्र इत्यो न सत्त्वाद्यथ तदसात्मादं कुरावसरे ॥ ३५ ॥
 बीजाद्यस्यापामपि न सदन्ये कुरभसोऽस्ति वा सदिति ॥
 तस्यादुत्पादः स्यात्त्वाद्यसरे चां कुरस्य नान्यथ ॥ ३६ ॥
 यदि वा बीजां कुरयो रविशेषान्पादपत्न्यमिति वाच्यम् ॥
 नष्टोत्पत्तं न तदिति नष्टोत्पत्तं च पर्ययाभ्यां हि ॥ ३७ ॥
 आयानं न्यायसलादेतद्यज्ञितपमेककालं स्यात् ॥
 उन्पत्तसं कुरेण च नष्टं बीजेन पादपत्नं तत् ॥ ३८ ॥
 अपि चां कुरस्येति य एव समयः स बीजनाद्यस्य ॥
 उभयो रप्यामत्वात्स एव कालश्च पादपत्तस्य ॥ ३९ ॥

तस्मादनवयमिदं मकृतं तत्तस्य चैकमपये स्यात् ॥

उत्पादादिप्रथमपि पर्यायार्थान्न सर्वथाऽपि सतः ॥ ४० ॥

भवति विरुद्धं हि तदा यदा मतः केवलमप्य तत्रिनयम्
पर्ययनिरपेक्षत्वात्क्षणभेदोऽपि च तदैव मम्भवति ४१ ॥

यदि वा भवति विरुद्धं तदा यदाप्येकर्ययस्य पुनः ॥

अस्त्युत्पादो यस्य व्ययोऽपि तस्यैव तस्य वै ध्रौव्यम् ४२

मकृतं सतो विनाशः केनचिदन्येन पर्ययेण पुनः ॥

केनचिदन्येन पुनः स्यादुत्पादो ध्रुवं तदन्येन ॥ ४३ ॥

सन्दृष्टिः पादपत्रस्वयम्भुत्वान्नः सदङ्कुरेण यथा ॥

नष्टो बीजेन पुनर्ध्रुवमित्युभयत्र पादपत्त्रेण ॥ ४४ ॥

न हि बीजेन विनष्टः स्यादुत्पन्नश्च तेन बीजेन ॥

ध्रौव्यं बीजेन पुनः स्यादित्यध्यस्तपसवाध्यत्वात् ॥ ४५

उत्पादव्यययोरपि भवति यदात्मा स्वयं सदेवेति ॥

तस्मादेतद्भूयमापि वस्तु सदेवेति नान्यदास्ति सतः ॥ ४६

पर्यायादेशत्वादस्त्युत्पादो व्ययोऽस्ति च ध्रौव्यम् ॥

द्रव्यार्थादेशत्वाद्भाष्युत्पादो व्ययोऽपि न ध्रौव्यम् ॥ ४७

ननु, चोत्पादेन सता कृतमसतैकेन वा व्ययेनाप ॥

यदि वा ध्रौव्येण पुनर्ध्रुवदयं तत्रत्रयेण क्यमिति चेत्

तत्र यद्विनाभावः सादृर्भावश्चव्ययानां हि ॥
 यस्मादेकेन विना न स्यादितरद्वयं तन्नियमात् ॥ ४९ ॥
 अपि च द्वाभ्यां ताभ्यामन्यत्रमाभ्यां विना न चान्यतरत्
 एवं वा तद्वदन्यं तत्त्वपिह चस्तु संसिध्यै ॥ ५० ॥
 अथ तद्यथा विनाशः सादृर्भावं विना न भावीति ॥
 नियतप्रभावस्य पुनर्भावेन पुरस्सरत्वाच्च ॥ ५१ ॥
 उत्पादोऽपि न भावी व्ययं विना वा तथा मतीतत्वात् ॥
 मत्प्रग्नन्मनः किल भावस्याभावतः कृतार्थत्वात् ५२
 उत्पादध्वंसौ वा द्वावपि न स्तो विनापि तद्भौण्यम् ॥
 भावस्याभावस्य च चस्तुत्वे सति तदाध्यतत्वाद्वा ॥ ५३
 अपि च भौण्यं न स्यादुत्पादव्ययद्वयं विना नियमात् ॥
 यदिह विशेषाभावे सामान्यस्य सतोऽप्यभावत्वात् ॥ ५४
 एवं चोत्पादादिप्रयस्य साधीयसी व्यवस्थेह ॥
 नैवान्यथाऽन्यनिद्वयवदतः स्वस्यापि घातकत्वाच्च ॥५५॥
 अथ तद्यथा हि सर्ग केवलमेकं हि मृगयमाणस्य ॥
 असदुत्पादो वा स्यादुत्पादो वा न कारणाभावात् ५६
 अप्यथ लोकयनः किल संहारं सर्गपत्तनिरपेक्षम् ॥
 भवति निरन्वयनाशः सतो न नाशोऽप्यथाऽप्यरेतुत्वात्

अथ च ध्रौव्यं केवलमेकं किल पक्षमध्यवसनश्च ॥
 द्रव्यमपरिणामि स्यात्तदपरिणामाच्च नापि तद्द्रौव्यम् ॥
 अथ च ध्रौव्योपेक्षितमुत्पादाद्विद्वयं प्रमाणयतः ॥
 सर्वे क्षणिकमिदं तत्तद्भावे वा व्ययो न मर्गश्च ॥ ६२ ॥
 एतदोपमयादिह प्रकृतं चास्तिक्यमिच्छता पुंसा ॥
 उत्पादादीनामयमविनाभावोऽवगन्तव्यः ॥ ६० ॥
 एतत्तं गुणपर्ययवद्द्रव्यं यत्तद्वयादियुक्तं सत् ॥
 अथ वस्तुस्थितिरिह किल वाच्याऽन्नेकान्नशेषशुद्ध्यर्थम्
 स्यादस्ति च नास्तीति च नित्यनित्यं त्वनेकमेकं च ॥
 तदतद्येति चतुष्टयपुष्पैरिव गुम्फितं वस्तु ॥ ६२ ॥
 अथ तद्यथा यदस्ति हि तदेव नास्तीति तद्युक्तं च ॥
 द्रव्येण क्षेत्रेण च कालेन तथाऽप्य वाऽपि भावेन ॥ ६३ ॥
 एका हि महासत्ता सत्ता वा स्यादवान्तराख्या च ॥
 न पृथग्भेदशब्दस्य स्वरूपभेदोऽपि नानयोरेव ॥ ६४ ॥
 किन्तु सदित्यभिधानं यत्स्यात्सर्वार्थसार्थसंस्पर्शि ॥
 सामान्यश्राद्धन्वात्मोक्ता सन्मात्रतो महासत्ता ॥ ६५ ॥
 अपि चारान्तरसत्ता सद्द्रव्यं मन्गुणश्च पर्यायः ॥
 सद्योत्पादध्वंसः सदिति ध्रौव्यं किलेति विस्तारः ॥ ६६ ॥

अयमर्थो वस्तु यदा सति मदासत्तयाऽवधार्यते ॥
 स्यात्तद्वान्तरसत्त्वरूपेणाभाव एव न तु मूलात् ॥६७॥
 अपि चान्तरसत्त्वरूपेण यदाऽवधार्यते वस्तु ॥
 अपरेण मदासत्त्वरूपेणाभाव एव भवति तदा ॥ ६८ ॥
 दृष्टान्तः स्पष्टोऽयं यथा पटो द्रव्यमस्ति नास्तीति ॥
 पटशून्यत्वादीनामन्यतमस्याविवक्षितत्वात् ॥ ६९ ॥
 क्षेत्रं द्विधाऽवधानान्मामान्यमथ च विशेषमात्रं स्यात् ॥
 तत्र प्रदेशमात्रं प्रथमं प्रथमेतरं तदंशमयम् ॥ ७० ॥
 अथ केवलं प्रदेशमात्रं प्रदेशेऽप्येते वस्तु ॥
 अस्ति स्वक्षेत्रतया तदंशमात्राविवक्षितत्वात् ॥ ७१ ॥
 अथ केवलं तदंशात्तावन्मात्राद्येऽप्येते वस्तु ॥
 अस्त्यंशविवक्षितया नास्ति च देशविवक्षितत्वात् ॥७२॥
 शून्यादितन्नुमात्रादन्यतरस्याविवक्षितत्वाद्वा ॥ ७३ ॥
 कालो वर्तनमिति वा परिणमनं वस्तुनः स्वभावेन ॥
 सोऽपि पूर्ववद्द्वयमिह सामान्यविशेषरूपत्वात् ॥ ७४ ॥
 सामान्यं विधिरूपं प्रतिषेधात्मा भवति विशेषतः ॥
 उभयोरन्यतरस्योन्मत्त्वादास्ति नास्तीति ॥ ७५ ॥

तत्र निरंगो विधिरिति स यथा स्वयं सदेवेति ॥
 तदिह विभज्य विभागेः प्रतिषेधश्चांगकल्पनं तस्य ॥ ७६ ॥
 तदुदाहरणं सम्मति परिणमनं सत्तयाऽवधार्येन ॥
 अस्ति विवक्षितत्वादिह नास्त्यंशाविवसया तदिह ॥ ७७ ॥
 सन्देहः पटपरिणतिमात्रं काट्यायतस्वकालतया ॥
 अस्ति च तावन्मात्रास्ति पटस्तन्तुगुरुरूपतया ॥ ७८ ॥
 भावः परिणामः किञ्च स चैव तत्त्वस्वरूपनिष्पत्तिः ॥
 अथवा शक्तिसमूहो यदि वा सर्वस्वसारः स्यात् ॥ ७९ ॥
 स विभक्तो द्विविधः स्यात्सामान्यात्मा विशेषरूपश्च ॥
 तत्र विवक्ष्यो मुख्यः स्यात्स्वभावोऽप्य एणो हि परभावः
 सामान्यं विधिरेव हि शुद्धः प्रतिषेधकश्च निरपेक्षः
 प्रतिषेधो हि विशेषः प्रतिषेधः साशकश्च सापेक्षः ८१
 अपमर्यो वस्तुतया सत्सामान्यं निरंगकं यावत् ॥
 भक्तं तदिह विकल्पैर्द्रव्यायैदृष्यने विशेषश्च ॥ ८२ ॥
 तस्मादिदमनवर्यं सर्वं सामान्यतो यदाऽप्यस्ति ॥
 शेषविशेषविवक्षाभावादिह तदेव तस्मान्नि ॥ ८३ ॥
 यदि वा सर्वमिदं यद्विवक्षितत्वादिशेषतोऽस्ति पदा ॥
 अविवक्षितसामान्यापदैव तस्मास्ति नपयोगात् ॥ ८४ ॥

तत्र विवक्ष्यो भावः केवलमस्ति स्वभावभावतया ॥
 अविवक्षितपरभावाभावतया नास्ति सममेव ॥ ८५ ॥
 सर्वत्र प्रथम एव द्रष्टव्ये क्षेत्रे तथाऽप्य काले च ॥
 अनुसोममनित्यैरस्तीति विवक्षितो मुख्यः ॥ ८६ ॥
 अपि चैवं प्रक्रियया नेत्र्याः पश्य शेषमहाद्यः ॥
 एर्णवदुक्तदृष्टपिह पटवन्तेपास्तु तथोगात् ॥ ८७ ॥
 सन्दष्टिः पटभावः पटसारो वा पटस्य निष्पत्तिः ॥
 अस्त्यात्मना तदितरपटादिभावाविवक्षया नास्ति ॥ ८८ ॥
 ननु चान्यतरेण कृते किमथ प्रायः प्रथमभारेण ॥
 अपि गौरवमतज्ञानुपादेयाद्य वाग्विच्छासत्वात् ॥ ८९ ॥
 अस्तीति च यत्तत्पर्यं यदि वा नास्तीति तत्रवत्संश्लिष्टं ॥
 नोपादानं पृथगिह युक्तं तदनुपेक्षादिति चेत् ॥ ९० ॥
 तत्र यतः सर्वं स्वं तदुभयभावाध्यवसितमेवेति ॥
 अन्यतरस्य विलोपे तदितरभासस्य निह्वापत्तेः ॥ ९१ ॥
 स यथा केवलमन्वयपार्श्वं वस्तु मतीयमानोऽपि ॥
 व्यतिरेकाभावे किल कथमन्ययसापकश्च स्यात् ॥ ९२ ॥
 ननु वा नो हानिः स्यादस्तु व्यतिरेकः एव तद्ददपि ॥
 किन्त्वन्वयो यथाऽस्ति व्यतिरेकोऽप्यस्ति चिदचिदिव ॥

यदि वा स्यान्मतं ते व्यतिरेके नान्वयः कदाऽप्यस्ति ॥
 न तथा पक्षच्युतिरिह व्यतिरेकोऽप्यन्वये यतो न स्यात्
 तस्मादिदमनवयं केवलमयमन्वयो यथाऽस्ति तथा ॥
 व्यतिरेकोऽस्त्यविशेषादेकोक्त्या चैकशः समानतया ९६
 दृष्टान्तोऽप्यस्ति घटो यथा तथा स्वस्वरूपनोऽस्ति पटः ॥
 न घटः पटेऽय न पटो घटेऽपि भवतोऽय घटपटाविह हि
 न पटाभावो हि घटो न पटाभावे घटस्य निपत्तिः ॥
 न घटाभावो हि पटः पटसर्गो वा घटव्यपादिति चेत्
 तर्हि व्यतिरेकस्याभावेन विनाऽन्वयो नास्तीति ॥
 अस्त्यन्वयः स्वरूपादिति वक्तुं शक्यते यतस्त्विति चेत्
 तस्य यतः सदिति स्याद्द्वैतं द्वैतभावभागपि च ॥
 तत्र विधौ विधिमात्रं तदिह निषेधे निषेधमात्रं स्यात् ९७
 न हि किञ्चिद्विधिरूपं किञ्चित्तच्छेपतो निषेधांशम् ॥
 आस्तां साधनमस्मिन्नाप द्वैतं न निर्दिशेत्पत्वात् ॥१००॥
 न पुनर्द्वेषान्तरवत्सङ्घाभेदोऽप्यवाधितो भवति ॥
 तत्र विधौ विधिमात्राच्छेषविशेषादिलक्षणाभावात् ॥१॥
 अपि च निपिध्त्वे सति न हि वस्तुत्वं विधेरभावत्वात्
 उभयात्मकं यदि स्रष्टुं प्रकृतं न कथं प्रपीयेत् ॥ २ ॥ .

तस्माद्विधिरूपं वा निर्दिष्टं सन्निपेथरूपे वा ॥
 संद्वत्याऽन्यतरत्वादन्यतरे सन्निरूप्यते तदिह ॥ १ ॥
 दृष्टान्तोऽत्र पटत्वं यावन्निर्दिष्टमेव तन्नुक्तया ॥
 तावन्न पटो नियमात्दृश्यन्ते तन्नवस्तयाऽप्यभात् ॥ ४ ॥
 यदि पुनरेव पटत्वं तदिह तथा दृश्यते न तन्नुक्तया ॥
 अपि सङ्गुय सामन्तात्पटोऽपि न दृश्यते सद्भिः ॥ ६ ॥
 इत्यादिकाश्च षड्विंशो विद्यन्ते पात्रिका हि दृष्टान्ताः ॥
 तेषाम्भयाद्दृष्टान्तं हि कोऽपि विपन्नः स्यात् ॥ ६ ॥
 अयमर्थो विधिरेव हि युक्तिवशात्स्वार्त्स्वर्यं निषेधात्मा ॥
 अपि च निषेधस्तद्विधिरूपः स्यात्स्वर्यं हि युक्तिवशात् ॥
 इति चिन्दमिह तत्त्वं जैनः स्यात्कोऽपि तत्रैवेदीति ॥
 अर्थात्स्वार्त्स्वादादी तदपरथा नाम सिंहमाणवकः ॥ ८ ॥
 ननु सदिति स्थापि यथा सदिति तथा सर्वकालसमयेषु
 तत्र विचक्षिततामपे तस्मादप्यथा न तदिदमिति चेत् ९
 सत्यं तत्रोत्तरमिति सन्मात्रापेक्षया तदेवेदम् ॥
 न तदेवेदं नियमान्तद्वयथापेक्षया पुनः सदिति ॥ १० ॥
 ननु तदन्तदोर्द्वयोरेव नित्यानित्यत्वयोरेव ॥
 को भेदो भवति विधौ लक्षणलक्ष्यैकभेदविद्यत्वात् ॥

नैवं यतो विशेषः समयात्परिणमति वा न नित्यादौ ॥

सदसद्भावविचारे परिणामो विसदशोऽथ सदशो वा १२

ननु सच्चित्यमनित्यं कथञ्चिदेतावनेव तत्सिद्धिः ॥

तर्हि तदतद्भावाभावविचारेण गौरवादिति चेत् ॥११॥

नैवं तदतद्भावाभावविचारस्य निहने दोषान् ॥

नित्यानित्यात्मनि सति सत्यपि न स्यात्क्रियाफलं तच्चम्

अयमर्थो यदि नित्यं सर्वं सत् सर्वथेति क्लृप्तं पक्षः ॥

न तथा कारणकार्यकारकसिद्धिस्तु विक्रियाभावात् १५

यदि वा सदनित्यं स्यान्मर्बस्वं सर्वथेति क्लृप्तं पक्षः ॥

न तथा सणिकत्यादिह क्रियाफलं कारकाणि तत्रं च ॥

अपि नित्यानित्यात्मनि सत्यपि सति वा न माध्यमसिद्धिः

तदतद्भावाभावेर्विना न यस्माद्विशेषनिष्पत्तिः ॥ १७ ॥

अथ तद्यथा यथा सत्परिणममानं यदुक्तमस्तु तथा ॥

भयति मर्मादिनिदिर्विना न तदतद्विरतया हि यथा १८

अपि परिणममानं मन्त्रतदेतत्सर्वथाऽन्यदेवेति ॥

इति पूर्वपक्षः क्लृप्तं विना तदेवेति वृत्तिवारः स्यात् १९

अपि परिणमं यथा मर्मादिनिष्पत्त्या मर्बेया तदेव यथा ॥

इति पूर्वपक्षः क्लृप्तं दुर्वारः स्याद्विना न तदिति नयान् ॥

तस्माद्वस्येयं सन्नित्यानित्यत्ववचनद्वय ॥
 यस्मादेकेन विना न समीहितसिद्धिरध्यस्तात् ॥ २१ ॥
 ननु भवतु सर्वथैव हि परिणामो विसदृशोऽथ सदृशो वा
 ईदितसिद्धिस्तु सतः परिणामित्वाद्यथाकथंचिद्वै ॥ २२ ॥
 तन्न यतः परिणामः सन्नपि सदृशैकपक्षतो न तथा ॥
 न समर्थधार्यकृते नित्यैकान्तादिपक्षवत्सदृशात् ॥ २३ ॥
 नापीष्टसंस्थितौ परिणामो विसदृशैकपक्षात्मा ॥
 सणिकैकान्तवदसतः मादुर्भावात्सतो विनाशाद्वा ॥ २४ ॥
 एतेन निरस्तोऽभूत्क्रीबत्वादात्मनोऽपराद्धतया ॥
 तदतद्भावाभावापह्नववादी विषोध्यते त्वद्युना ॥ २५ ॥
 तदतद्भावनिबद्धो यः परिणामः सतः स्वभावतया ॥
 ददर्शनमद्युना किल दृष्टान्दपुरस्सरं यक्ष्ये ॥ २६ ॥
 जीवस्य यथा ज्ञानं परिणामः परिणमैस्तदेवेति ॥
 सदृशस्योदाहृतिरिति जानेरनतिक्रमत्वस्य वाच्या ॥ २७ ॥
 यदि वा तदिह ज्ञानं परिणामः परिणमस्य तदिति यतः
 स्वावसरे यत्सर्वं तदसर्वं परत्र नपयोगात् ॥ २८ ॥
 अत्रापि च सन्तृष्टिः सन्ति च परिणावतोऽपि फालांशाः
 जानेरनतिक्रमतः सदृशत्वनिबन्धन एव ॥ २९ ॥

अथमर्षो वस्तु यदा केवलमिह दृश्यते न परिणामः ॥
 नित्यं तदव्ययादिह सर्वं स्यादन्वयार्थनपयोगात् ॥ १९ ॥
 अपि च यदा परिणामः केवलमिह दृश्यते न किल वस्तु
 अभिनवभाषानभिनवभाषाभाषादनित्यमंगनपात् ॥४०॥
 ननु चैकं सदिति यथा तथा च परिणाम एव तद्वैतम् ॥
 वस्तुं(वस्तुं) एवमन्वयतरं प्रयतो हि समं न तदिति कुतः ४१
 अथ किं कत्यादिबर्णाः सन्ति तथा युगपदेव नुन्यतया ॥
 वस्तुने प्रयतस्ते प्रयवदित्वाधने? रिति न्यायात् ॥४२॥
 अथ किं खरतरदृष्ट्या विन्ध्यदिमाचन्द्रपुर्णं यथास्ति तथा ॥
 भवतु विवक्ष्यो मृत्प्यो विवक्षुरिच्छावशाद्गुणोऽन्यतरः
 अथ चैकः कौऽपि यथा सिंहः साधुर्विवक्षितो द्वेषा ॥
 सत्परिणामोऽपि तथा भवति विशेषणविशेष्यवत्किमिति
 अथ किमनेकार्थत्वादेकं नामदयाक्किर्वं किञ्चित् ॥
 अपिर्वैश्वानर इव सद्येतरगोरिषाणवत्किमथ ॥ ४५ ॥
 अथ किं कालविशेषादेकः पूर्वं ततोऽपरः पश्चात् ॥
 ज्ञानानामविशिष्टं पृथिवीत्वं तद्यथा तथा किमिति ॥ ४६ ॥
 अथ किं कालक्रमतोऽप्युत्पत्तं वर्तमानमिव चास्ति ॥
 भवति सपत्नीद्वयमिह यथा मिथः मत्सनीकतया ॥ ४७ ॥

अथ किं ज्येष्ठकनिष्ठभ्रातृद्वयमिव मिथः सपत्नतया ॥
 किमयोपसुन्दसन्दमल्लन्यायात्किञ्चनरेतरस्यात् ॥ ४८ ॥
 केवलमुपवारादिह भवति परत्वापरत्ववत्किमय ॥
 पूर्वापरदिद्वैतं यथा तथा द्वैतमिदमुपेक्षतया ॥ ४९ ॥
 किमयापाराधेयन्यायादिह कारकादिद्वैतमिव ॥
 स यथा घटे जले स्यान्न स्यादिह जले घटः कश्चिन् ५० ॥
 अथ किं धीजांकुरवत्कारणकार्यद्वयं यथाऽस्ति तथा ॥
 स यथा योनीभूतं तत्रैकं योनिजं तदन्यतरम् ॥ ५१ ॥
 अथ किं फनकोपलवत्किञ्चित्स्वं किञ्चिदस्वमेव यतः ॥
 ग्राह्यं स्वं सारतया तदितरमस्वं तु हेयमसारतया ॥ ५२ ॥
 अथ किं वागर्थद्वयमिव सम्पृक्तं सदर्थसंसिद्ध्यै ॥
 पानकवचक्षिपमादर्थाभिव्यञ्जकं द्वैतात् ॥ ५३ ॥
 अथ किमवश्यतया तद्वक्तव्यं स्यादनन्यथासिद्धेः ॥
 भेरीदण्डवदुभयोः संयोगादिव त्रिवक्षितः सिद्ध्येत् ॥ ५४ ॥
 अथ किमुदासीनतया वक्तव्यं वा यथावद्वित्वात् ॥
 यदपूर्णन्यायादप्यन्यतरेणेह साध्यसंसिद्धेः ॥ ५५ ॥
 अथ किमुपादानतया स्वार्थं मृगीत कश्चिदन्यतमः ॥
 अपरः सहकारितया प्रकृतं शुष्णाति मिववचदिनि ॥ ५६ ॥

शत्रुवदादेशः स्यात्तद्वत्तद्वृत्तमेव किमिति यथा ॥
 एकं विनाशय मूलादन्यतपः स्वयमुदेति निरपेक्षः ॥२७॥
 अथ किं षष्ठ्युक्त्या विसन्धिरूपं द्वयं तदर्थकृते ॥
 घामेतरकरवर्तिनरञ्जुगमं यथा स्वमिदमिति चेत् ॥२८॥
 नैवमदृष्टान्तत्वात्स्वेतरपक्षोभयस्य घातित्वात् ॥
 नाचरते मन्दोऽपि च स्वस्य विनाशाय कथिदेव यतः ६९
 तत्र मिथस्सापेक्षधर्मद्वयदेशितप्रमाणस्य ॥
 माभूद्भाव इति न हि दृष्टान्तो वर्णने किलेत्यथ ॥३०॥
 अपि च प्रमाणाभावे न हि नयपक्षः क्षमः स्वरक्षायै ॥
 वाक्यविवक्षाभावे पदपक्षः कारकोऽपि नार्थकृते ॥ ६१ ॥
 संस्फारस्य वशादिह पदेषु वाक्यापत्तीतिरिति चेद् ॥
 चाख्यं प्रमाणमार्त्रं न नयादुक्तस्य दुर्निवारत्वात् ॥६२॥
 अथ चैवं सति नियमाद्दुर्वारं दूषणद्वयं भवति ॥
 नयपक्षच्युतिरिति वा क्रमवर्तित्वाद्भूनेरहेतुत्वम् ॥ ६३ ॥
 विन्ध्यदिवाचलयुगं दृष्टान्तो नेष्टमाधनायालम् ॥
 तदनेकत्वे नियमादिच्छानर्थक्यतोऽविवक्ष्य ॥ ६४ ॥
 नालमती दृष्टान्तः सिद्धः साधुर्भयेह कोऽपि नरः ॥
 दोषादपि स्वरूपासिद्धत्वात्किल यथा जलं गुरभि ॥६५॥

नासिद्धं हि स्वरूपासिद्धत्वं तस्य साध्यशून्यत्वात् ॥
 केवलमिह रुदिवशादुपेक्ष्य धर्मद्वयं यथेच्छत्वात् ॥ ६३ ॥
 अप्रिर्वैश्वानर इव नामद्वयं च नेष्टसिद्ध्यर्थम् ॥
 साध्यविरुद्धत्वादिह सन्दृष्टेयं च साध्यशून्यत्वात् ॥
 नामद्वयं किमर्थादुपेक्ष्य धर्मद्वयं च किमपेक्ष्य ॥
 प्रथमे धर्माभावेऽप्यलं विचारेण धर्मिणो भावात् ॥ ६८ ॥
 प्रथमेतरपक्षेऽपि च भिन्नमभिन्नं किमन्वयात्तदिति ॥
 भिन्नं चेदविशेषादुक्तवदसतो हि किं विचारतया ॥ ६९ ॥
 अथ चेद्युतसिद्धत्वात्तन्निष्पत्तिर्द्वयोः पृथक्त्वेऽपि ॥
 सर्वस्य सर्वयोगात्सर्वः सर्वोऽपि दुर्निवारः स्यात् ॥ ७० ॥
 चेदन्वयादभिन्नं धर्मद्वयं किलेति नयपक्षः ॥
 रूपपदादिवदिति किं किमथ सारद्रव्यवचेति ॥ ७१ ॥
 सारद्रव्यवदिदं चेदनुपादेयं मिथोऽनपेक्षतात् ॥
 वर्णनतेरविशेषन्यायाद्य नयाप्रमाणं वा ॥ ७२ ॥
 रूपपदादिवदिति श्वेतसत्यं प्रकृतस्य सानुकूलत्वात् ॥
 एकं नामद्वयाद्भूमिति पक्षस्य स्वयं विपक्षत्वात् ॥ ७३ ॥
 अपि चाकिञ्चित्कर इव सव्येतरगोविषाणदृष्टान्तः ॥
 सुरभि गगनारविन्दमिवाश्रयासिद्धदृष्टान्तात् ॥ ७४ ॥

न शतः पृथगिति किञ्चित्तत्परिणामातिरिक्तमिह वस्तु ॥
 दीपमकाशयोरिह शुम्भितमिव तद्द्वयोरैवमात् ॥ ७५ ॥
 आमा नामविशिष्टं पृथिवीत्वं नेह भवति दृष्टान्तः ॥
 क्रमवर्तित्वाद्बुभयोः स्वेतरयसद्वयस्य घातित्वात् ॥ ७६ ॥
 परयसस्नावत्क्रमवर्तित्वाच्च स्वरतः मनिज्ञायाः ॥
 असमर्थसाधनत्वात्स्वयमपि वा वाचकः स्वयस्य ॥ ७७ ॥
 तत्साध्यमनिस्यं वा यदि वा नित्यं निसर्गनो वस्तु ॥
 स्यादिह पृथिवीत्वतया नित्यमनित्यं व्यपकृपकृतया ॥ ७८ ॥
 अपि च सपत्नीपुग्मं स्यादिनि हास्यास्यदोषमा दृष्टिः ॥
 इह यदसिद्धविरुद्धनैकान्तिकदोषदुष्टत्वात् ॥ ७९ ॥
 माता मे बन्ध्या स्यादित्यादिवदपि विरुद्धवाच्यत्वात् ॥
 कृतकत्वादिति हेतोः सग्निकैकान्तात्कृवं विचारतया ८०
 तद्द्रव्येषु कनिष्ठभ्रातृद्वयं विरुद्धदृष्टान्तः ॥
 सति वा यमिणि तत्त्वे तथाऽऽश्रयासिद्धदोषत्वात् ८१
 अपि कोऽपि परायणः सोऽपि परः सर्वथापरापत्तात् ॥
 सोऽपि परायणः स्यादित्यनवस्थामसद्दोषश्च ॥ ८२ ॥
 नार्थक्रियासमर्थो दृष्टान्तः कारकादिवद्भि पनः ॥
 सध्यभिचारित्वादिह सापक्षग्रन्थिर्निपत्तशुनिश्च ॥ ८३ ॥

वृत्ते शाखा हि यथा म्यादेकान्मनि तथैव नानात्वे ॥
 स्थाल्यां दर्शयति हेनोर्व्यभिचारं कान्कः कथं न स्यात् ॥
 अपि सत्यभिचारिन्वे यथाकथञ्चिन्मपसदस्येत् ॥
 नयनः परपक्षरिषुर्यथा तथाऽरिः स्वयं स्वपस्य ॥ ८५ ॥
 साध्यं देशांशाद्वा सत्परिणामद्वयस्य मांशतम् ॥
 सत्त्वाम्येकविन्शोपे कस्यांशा अंशमात्र एवांशः ॥ ८६ ॥
 नाप्युपयोगी क्वचिदापि चीनांकुरवादिहेति दृष्टान्तः ॥
 स्वावसरे स्वावसरे पूर्वापरमात्रभावेत्वात् ॥ ८७ ॥
 धीजावसरे नांकुर इव बीजं नांकुरसंगे हि यथा ॥
 न तथा सत्परिणामद्वैतस्य तदेककालत्वात् ॥ ८८ ॥
 सद्भावे परिणामो यवति न सप्ताक आश्रयाभावात् ॥
 दीपाभावे हि यथा तत्क्षणमिव दृश्यते प्रकाशो न ॥ ८९ ॥
 परिणामाभावेऽपि च सदिति च नालम्बते हि सत्त्वान्तात्
 स यथा प्रकाशनाशे प्रदीपनाशोऽप्यवदवध्यज्ञात् ॥ ९० ॥
 अपि च क्षणभेदः किल भवतु यदीदृष्टसिद्धिरनायासात्
 साऽपि न यतस्तथा सति सतो विनाशोऽसतश्च मर्गः स्यात् ॥
 कनकोपलवदिहैपः क्षणते न परीक्षितः क्षणं स्यात्तुम् ॥
 गुणगुणिभावाभावाद्यतः स्वयमसिद्धदोषात्वा ॥ ९२ ॥

कार्यम्प्रति निमित्तत्वाद्देतुद्वैतं न ततोऽतिरिक्तं चेत् ॥
 तन्न यतस्तन्नियमग्राहकमिव न ममाणमिह ॥ २ ॥
 एवं मियः समक्षद्वैतवदित्यपि न साधुदृष्टान्तः ॥
 अनवस्यादोषत्वायथाऽरिरस्यापरारिरपि यस्मात् ॥ ३ ॥
 कार्यमपि नियतत्वाच्छ्रुद्वैते न ततोऽतिरिक्तं चेत् ॥
 तन्न यतस्तन्नियमग्राहकमिव न ममाणमिह ॥ ४ ॥
 वामेतरकरवर्तितरञ्जूयुग्मं न चेह दृष्टान्तः ॥
 बाधितविषयत्वाद्वा दोषात्कालात्ययापदिष्टत्वात् ॥ ५ ॥
 तद्वावयुपादानं कारणसदृशं हि कार्यमेकतवात् ॥
 अस्यनतिगोरसत्वं दधिदुग्धावस्योर्षयाऽप्यशात् ॥६॥
 सुन्दोपसुन्दमद्वैतं कृष्टान्ततो मतिज्ञातम् ॥
 तदसदसत्त्वापचेरितरेवगनियतदोषत्वात् ॥ ७ ॥
 सत्युपसुन्दे सुन्दो भवति च सुन्दे छिद्योपसुन्दोऽपि ॥
 एकस्यापि न सिद्धिः क्रियाफलं वा तदाऽऽत्महूलदोषात्
 अथ भेदनादिसिद्धं कृतकत्वापद्वात्तदेवेह ॥
 तदपि न तद्वैतं छिन्न त्यक्तं दोषासदं यद्भ्रैत्रम् ॥ ९ ॥
 दृष्टान्तामासा इति निशिक्षाः स्वेषुशाप्यग्न्यत्वात् ॥
 अह्योन्मुनेष्व इव दृष्टान्तास्त्वय यथा प्रशुस्यन्ते ॥१०॥

सत्परिणामाद्वैतं स्यादपिभिन्नवदेवन्वाद्द्वै ॥
 सत्परिणामाद्वैतं स्यादपि टीपमकाशयोरेव ॥ ११ ॥
 अथवा जलकण्डोलवद्द्वैतं द्वैतमपि च तद्द्वैतम् ॥
 बन्धनान्य निमज्जमान्पुन्यज्जातिमज्जतदेवेति ॥ १२ ॥
 घटमृत्तिकयोरिव वा द्वैतं तद्द्वैतवद्द्वैतम् ॥
 निरर्थं मृत्माधनया यदनित्यं घटत्वमाधनया ॥ १३ ॥
 अथमर्षः सधित्वं तदभिज्ञतेर्षया तदेवेदम् ॥
 न तदेवेदं नियमादिति मतीतेषु सधनित्यं स्यात् ॥ १४ ॥
 अप्युभयपुच्छिवशादेकं सर्वैरुक्तालमेकोक्तेः ॥
 अप्यनुमर्षं सदेतद्वयममाणादिवादशून्यत्वात् ॥ १५ ॥
 व्यस्तं सधययोगानित्यं नित्यत्वणप्रतस्तस्य ॥
 अपि च समस्तं सदिति ममाणसापेक्षतो विवक्षायाः १६
 न विरुद्धं क्रमवर्ति च सदिति तपोऽनादितोऽपि परिणामि
 अत्रमवर्ति सदित्यपि न विरुद्धं सदैकरूपत्वात् ॥ १७ ॥
 ननु किमिह जगदशरणं विरुद्धमर्षमदृषाधिरोपत्वात् ॥
 स्वयमपि संशयदोलान्दोलित इव चलितमतीतिः स्यात्
 इह कश्चिन्नान्नामुनित्यं सदिति मतीथमानोऽपि ॥
 सदनित्यमिति विपर्ये सति शब्दे स्यात्कार्यं हि निःशब्दः

इच्छन्नपि मदनित्यं भवति न निश्चिन्मना ज्ञनः कश्चित्
जीवदवस्पत्यादिह मन्नित्यं तद्विरोधिनोऽध्यक्षात् ॥२०॥

तत्र एव दुर्गभिगम्यो न श्रेयः श्रेयसे ह्यनेकान्तः ॥

अप्यन्ममृत्वदोषात्सव्यभिचारो यतोऽचिरादिति चेत् २१

तन्न यतस्तदभावे बलवानस्तीह सर्वयैकान्तः ॥

सोऽपि च सद्विनियं वा सन्नित्यं वा न साधनापालम् ॥

सन्नित्यं सर्वमपादिति पक्षे विक्रिया कुतो नायात् ॥

तदभावेऽपि न तत्त्वं क्रियाफलं कारकाणि यावदिति

परिणामः सदवस्याकर्मत्वाद्विक्रियेति निर्देष्टुः ॥

तदभावे सदभावो नासिद्धः सुमसिद्धदृष्टान्नात् ॥ २४ ॥

अथ तद्यथा पटस्य क्रिया प्रविद्धेति तन्नुसंयोगः ॥

भवति पटाभावः किल तदभावे यथा तदनन्त्यात् ॥२५॥

अपि साधनं क्रिया स्यादस्वर्गस्तत्फलं ममाणत्वात् ॥

तत्कर्ता नाकारकमेतत्सर्वं न विक्रियामावात् ॥ २६ ॥

ननु का नो हानिः स्याद्भवतु तथा कारकाद्यभावश्च ॥

अर्थात्सन्नित्यं किल न साधयमातुरे तमनुवर्ति ॥ २७ ॥

सत्यं सर्वपनीपितमेतच्चदभाववादिना तावत् ॥

यत्सच्चत्सणिकादिति यावन्नोदेति प्रसुद्धदृष्टान्तः ॥ २८ ॥

अदमन्त्यान्मरिषुः इत्यान्मदमित्यं सर्वधेनि किल पतः ॥
 मागेश शतो नासादपि मयाणं च तत्पत्यं परमात् ॥२९॥
 अपि यन्मदिति ययो भवति च निघ्नहृते स्वतन्त्रस्य ॥
 यस्यान्मदिति इतः इत्यान्मदं तदुत्पन्नवादिनामिह रि ॥
 अपि च तदमन्यमानः कथमिह तदभावसाधनायात् ॥
 इत्यान्मदं तदमन्यमानायादिबन्धीकृत्यात् ॥ ३१ ॥
 अपि यन्मदमित्यं तदभावसाधनायात् यथा तदेवेदम् ॥
 तदभिज्ञानसप्तसाक्षिणिकैः शान्तस्य साधकं च स्यात् ॥३२॥
 साक्षिणिकैः शान्तस्य इत्यादि नित्ये शान्ते न तद्वसतिदिः स्यात् ॥
 तस्यान्त्यापागतमिति नित्यानित्यात्मकं स्वतन्त्रम् ३३
 ननु धैर्यं तदिति स्यान्तिक्रमनेकं स्यादयोभवं चैतत् ॥
 अनुपपत्तिरिति किं तत्रं तेषं पूर्ववदधान्यथा किमिति ३४
 तत्त्वं तदेवमिति वा तदनेकं योभयं च नययोगात् ॥
 न च सर्वथा तदेकं तदनेकं वा तदममाणत्वात् ॥ ३५ ॥
 अथ तदथा तदेकं स्यादितिभिन्नप्रदेशवत्त्वात् ॥
 गुणधर्मायांशरपि निरंशदेशादखण्डतापान्यात् ॥ ३६ ॥
 द्रव्येण शेषेण च कालेनार्थात् वाप भावेन ॥
 सदखण्डो नियमादिति यथाऽधुना वक्ष्यते दिवङ्गम् ३७

यदि वा सा वदनस्य स्वादिनि पक्षोऽसमीक्ष्यकारित्वात्
 'प्यतिरेकाभावः किल भरति तदास्यस्य सतोऽप्यच्छापत्वात्
 एतेन निरस्तोऽभूद्धानासच्चैकसस्त्ववादीति ॥

प्रत्येकमनेकम्प्रति सदृश्यं सन्गुणो यथेत्यादि ॥ ४८ ॥

क्षेत्रं प्रदेश इति वा सदधिष्ठानं च भूर्निवासथ ॥

तदपि स्वयं सदेव स्वादपि यावन्न सत्प्रदेशस्थम् ॥४९॥

अथ ते त्रिधा प्रदेशाः कश्चिन्निरंशैरुदेशमाशंशात् ॥

कचिदपि च पुनरसंख्यदेशमयं पुनरनन्तदेशवपुः ॥५०॥

ननु च मणुकादि यथा स्वादपि संख्यातदेशि सत्त्विति चेत्

न यतः श्रुदादेशैरुपचारस्याविवक्षितत्वाद्वा ॥ ५१ ॥

अयमर्थः सद्देशा यथैकदेशीत्यनेकदेशीति ॥

एकमनेकं च स्वात्प्रत्येकं तन्न तद्द्रव्यान्वयायात् ॥ ५२ ॥

अथ यस्य यदा यावदनेकदेशे यथास्मितं सदिति ॥

सत्तावचस्य तदा तथा सद्दितं च सर्वदेशेषु ॥ ५३ ॥

इत्यनवधमिदं स्वात्प्रत्येकदेशि तस्य सत्र यथा ॥

क्षेत्रेणाखण्डितत्वात्सदेकमित्यत्र नपविभागोऽयम् ॥५४॥

न पुनश्चैकापरकसञ्चारितानैरुदीपवत्सदिति ॥

हि यथा दीपसमृद्धौ प्रकाशवृद्धिस्ताथा न स

अपि तत्र दीपशमने कस्मिंश्चित्तत्पकाशहानिः स्यात् ॥
 न तथा स्यादविवक्षितदेशे तद्धानिरेकरूपत्वात् ॥ ५६ ॥
 नात्र प्रयोजकं स्यान्नियतनिजाभोगद्वेषमात्रत्वम् ॥
 तदनन्यथात्वसिद्धौ सद्नेकं क्षेत्रनः कथं स्याद्वा ॥ ५७ ॥

सद्नेकं देशानामुपसंहारात्मसर्पणादिति चेत् ॥
 न यतो नित्यविभूनां व्योमादीनां न तद्विद तदयोगात् ॥
 अपि परमाणोरिह वा काण्णोरेकदेशमात्रत्वात् ॥

कथमिव सद्नेकं स्यादुपसंहारमसर्पणामावात् ॥ ५९ ॥
 ननु च सदेकं देशैरिव संख्यां स्वच्छयितुमशक्यत्वात् ॥

नभवि सद्नेकं देशैरिव संख्यानेकतो नयादिति चेत् ॥
 ननु यतोऽशक्यविवेचनमेकक्षेत्रावगाहिनां चास्ति ॥

नएकत्वमनेकत्वं न हि तेषां तथाऽपि तदयोगात् ॥ ६१ ॥

तननु वे यथा भदेशाः सन्ति भिधो गुम्भिकैरुपसंहरात्
 तन्न तथा सदेकत्वादेकक्षेत्रावगाहिनाः सन्ति ॥ ६२ ॥

नसत्यं तत्र निदानं किमिति तदन्येषणीयमेव स्यात् ॥

प्रतिनाखण्डितमिव सरस्यादेकमनेकदेशवत्त्वेऽपि ॥ ६३ ॥

अननु तत्र निदानमिदं परिणममाने यदेकदेशेऽस्य ॥

क्षेत्रैरिव पर्वेषु क्लृप्त परिणमनं सर्वदेशेषु ॥ ६४ ॥

तन्न यनस्तद्ग्राहकमिव प्रमाणं च नास्त्यदृष्टान्तात् ॥
 केवल्यन्वयमात्रादापि वा व्यतिरेकिणश्च तदमिद्रेः ॥६५॥
 ननु चैकस्मिन्देसे कस्मिंश्चित्चन्वयनेऽपि हेतुवन्तात् ॥
 परिणमति परिणमन्ति हि देशाः संनं सदेकतस्मिन्ति चेत्
 न यतः सव्यभिचारः पक्षेऽनेकान्तिकत्वदोषत्वात् ॥
 परिणमति समयेदं तद्देशाः परिणमन्ति चेति यथा ॥
 व्यतिरेके वाक्यमिदं यदपरिणमति सदेकत्वेने हि ॥
 क्वचिदपि न परिणमन्ति हि तद्देशाः सर्वतः सदेकत्वात् ॥
 तन्न यतः सति सति वै व्यातिरेकाभाव एव भवति यथा
 तद्देशसमपभावेरखण्डितत्वान्मतः स्वतः सिद्धात् ॥ ६९ ॥
 एवं यकेऽपि दूरादय (१) नेतव्या हि लक्षणाभासाः ॥
 यदि किञ्चिन्कारित्वाद्ब्रानधिकारिणोऽनुक्ताः ॥ ४७० ॥
 काष्ठः समयो यदि वा तद्देशो वर्तना कृतिश्चार्थात् ॥
 तेनाप्यखण्डितत्वाद्भवति मदेकं तदेकनपयोगात् ॥ ७१॥
 अयमर्थः सन्मालामिह मंस्थाप्य प्रवाररूपेण ॥
 क्रमतो व्यस्तसमस्तैरिनस्तनो वा विचारयन्तु युथाः ॥
 सत्रैकावसरस्यं यथावचादगस्ति सत्सर्वम् ॥
 सर्वावसरसमुद्दिष्टं तथावचादगस्ति सत्सर्वम् ॥ ७१ ॥

न पुनः कालममृदां यथा वरीगादिद्विरिति वृदां ॥
 अपि नदानां दानिने तथा वृद्धिर्न दानिरेव सतः ॥ ७४ ॥
 ननु भवति पूर्वपूर्वभावध्वंमान्न वृद्धिरेव सतः ॥
 स्यादपि नदूनगेत्तत्भावेत्यादेन दानिरेव सतः ॥ ७५ ॥
 नैवं सतो विनाशादसतः समादमिदमिदान्तात् ॥
 सदनन्यथाऽथ वा चेत्सदनिश्चं कालतः कथं तस्य ॥ ७६ ॥
 नामिदमनित्यन्वं मतस्ततः कालतोऽप्यनित्यस्य ॥
 परिणामिन्यान्नियतं मिध्दं तज्जलरसादिदृष्टान्तात् ॥ ७७ ॥
 कम्पादनस्यमिदं परिणममानं पुनः पुनः तादृशि ॥
 स्यादेकं कात्यादपि निजमपाणादमृदितन्वादा ॥ ७८ ॥
 भावः परिणाममयः लक्षितिवेषोऽथवा स्वभावाः स्यात्
 मृत्तिः स्वरूपमार्यं लक्षणमिह गुणमयं पमथ ॥ ७९ ॥
 तेनास्यदतथा स्यादेकं मधैकदेननपयोगात् ॥
 मृदुलक्षणापिदमधुना विधीयते मासगानतया ॥ ४८० ॥
 सर्वे मदिनि यथा स्यादिह नैस्यात्त गुणश्रित्येन ॥
 पश्यन्तु भावमादिह निःशेषं गतमेवमिदं सिद्धिचत् ॥
 एतं मवान्यतरं भाव ममरेइव यावदिह गदिनि ॥
 सर्वानपि भावानिह व्यप्यमदम्मानेऽङ्गमत्तारत् ॥ ८२ ॥

न पुनर्गणुकादिरिति सन्धः पुद्गलमयोऽस्त्यणुनां हि ॥
 लघुरपि भवति लघुत्वे सति च महत्त्वे महानिहास्ति यथा
 अयमर्थो वस्तु यदा लक्षेन विवक्षितकभावेन ॥

तन्मात्रं सदिति स्यात्तन्मात्रः स च विवक्षितो भावः ॥
 यदि पुनरन्यतरेण हि भावेन विवक्षितं तदेव स्यात् ॥

तन्मात्रं सदिति स्यान्तन्मात्रः स च विवक्षितो भावः ॥
 अत्रापि च गन्तृष्टिः कनकः पीतादिमानिहास्ति यथा ॥

पीतेन पीतमात्रो भवति गुरुत्वादिना च तन्मात्रः ॥८६॥
 न च किञ्चित्पीतत्वं किञ्चित्तिस्नग्धन्त्वमस्ति गुरुता च

तेषामिह समवायादस्ति सुवर्णमित्यत्र सत्कारः ॥ ८७ ॥
 इदमत्र तु तात्पर्यं यत्पीतत्वं गुणः सुवर्णस्य ॥

अन्तर्लीनगुरुत्वादि वक्ष्यते तद्गुरुत्वेन ॥ ८८ ॥

ज्ञानत्वं जीवगुणस्तदिह विवक्षावशात्तदुत्सर्गं स्यात् ॥
 अन्तर्लीनत्वादिह तदेकसत्त्वं तदात्मकत्वात् ॥ ८९ ॥

ननु निर्गुणा गुणा इति सूत्रे सूक्तं प्रमाणतो हृद्भेदः ॥
 तन्निकं ज्ञानं गुण इति विवक्षितं स्यात्तदुत्सर्गेन ॥ ९० ॥

सत्त्वं लक्षणभेदाद्गुणभेदो निर्दिलक्षणः स स्यात् ॥
 तेषां तदेकसत्त्वादखण्डितत्वं प्रमाणतोऽध्ययान् ॥ ९१ ॥

तस्मादनवशपिदं भावेनाखण्डितं सदेकं स्यात् ॥
 तदपि विवक्षावशतः स्यादिति सर्वं न सर्वथेति नयात् ॥
 एवं भवति सदेकं भवति न तदपि न निरंकुशं किन्तु ॥
 सद्नेकं स्यादिति किल समतिपक्षं यथा प्रमाणः ॥
 अपि च स्यात्सद्नेकं तद्द्रव्याद्यैरखण्डितत्वेऽपि ॥
 व्यतिरेकेण विना यन्नान्वयपक्षः स्वपक्षरक्षार्थम् ॥ ९४ ॥
 अस्ति गुणस्तल्लक्षणयोगादिह पर्ययस्तथा च स्यात् ॥
 तद्नेकत्वे नियमात्सद्नेकं द्रव्यैः कथं न स्यात् ॥ ९५ ॥
 यत्सप्तदेकदेशे तत्तद्देशेन तद्विनीयेषु ॥
 अपि तद्द्वितीयदेशे सद्नेकं शेषतश्च को नेष्टेत् ॥ ९६ ॥
 यत्सप्तदेककाले तत्तत्काले न तदितरत्र पुनः ॥
 अपि सप्तदितरकाले सद्नेकं कालतोऽपि तदवयवम् ९७
 तन्मात्रत्वादेको भावो यः स न तदन्यभावः स्यात् ॥
 भवति च तदन्यभावः सद्नेकं भावतो भवेद्वियतम् ९८
 शेषो विधिरुक्तव्यादत्र न निर्दिष्ट एव दृष्टान्तः ॥
 अपि गौरवशमद्गाथदि वा पुनरुक्तदोषभयात् ॥ ९९ ॥
 तस्माद्यदिह सदेकं सद्नेकं स्यात्तदेव युक्तिरज्ञात् ॥
 अन्यत्रस्य विलोपे शेषविलोपस्य दुर्निराख्यात् १००

अपि सर्वथा सदेकं स्यादिति पक्षो न साधनापायम् ॥
 इह तदवपवाभावे नियमात्सद्व्ययविनोऽप्यभावत्वात् ॥ १ ॥
 अपि सद्नेकं स्यादिति पक्षः कुशलो न सर्वथेति पक्षः ॥
 एकमनेकं स्यादिति नानेकं स्यादनेकमेकैकात् ॥ २ ॥
 उक्तं सदिति यथा स्यादेकमनेकं सुसिद्धरष्टान्तात् ॥
 अधुना तद्वाच्यात्रं ममाणनपलक्षणं बक्ष्ये ॥ १ ॥
 इत्युक्तलक्षणेऽस्मिन्निवृद्धधर्मद्रव्यात्मके तरे ॥
 तत्राप्यन्यतरस्य स्यादिह धर्मस्य वाचकश्च नयः ॥ ४ ॥
 द्रव्यनयो भावनयः स्यादिति भेदाद्धिधा च सोऽपि यथा
 पौद्गलिकः किल शब्दो द्रव्यं भावश्च विदिति जीवगुणः
 यदि वा ज्ञानविकल्पो नयो विकल्पोऽस्ति सोऽप्यपरमार्थः
 नयतो ज्ञानं गुण इति श्रुद्धं ज्ञेयं च किन्तु तयोगात् ॥
 ज्ञानविकल्पो नय इति तत्रेयं प्रक्रियाऽपि संशोभ्या ॥
 ज्ञानं ज्ञानं न नयो नयोऽपि न ज्ञानमिह विकल्परत्वात् ॥
 छन्मज्जाति नयपक्षो भवति विकल्पो विवक्षितो हि यदा ॥
 न विवक्षितो विकल्पः स्वर्षं निमज्जाति तदा हि नयवत्तः
 सन्दृष्टिः स्पष्टैर्षं स्यादुपचारायया षट्ज्ञानम् ॥
 ज्ञानं ज्ञानं न षटो षटोऽपि न ज्ञानमस्ति स इति षटः ॥

इदमथ तु नाग्यर्थं हेयः सर्वो नयो विकल्पान्तरां ॥

षष्ठवानिच दुर्वागः मन्वन्ते किञ्च नयाऽपि यन्त्रात् ॥ ११० ॥

अप्यनयया यया मन्वन्त्याप्रं मन्यमान इह कश्चिन् ॥

न विकल्पमतिक्रामति गदिति विकल्पस्य दुर्निवारत्वात्

स्थूने वा गुरुत्वं वा पादान्मर्त्यभाप्रयर्गमपम् ॥

ज्ञानं तन्मयमिति वा नयकल्पो वाग्विबलात्तत्वात् ॥ १२ ॥

भवष्टोत्रस्य वस्तुधर्मं प्रतिनिपत्तं प्रतिविशिष्टमेकैकम् ॥

सञ्ज्ञाकरणं यदि वा तद्वागुपचर्यते च नयः ॥ १३ ॥

अथ नयया यथाऽप्रेरीण्यं धर्मं समस्तनोऽपेक्ष्य ॥

अप्यनोऽमिरिति वागिह तद्ज्ञानं वा नयोपचारः स्यात् ॥

इह किल छिदा निदानं स्यादिह परशुः स्वगत्र एव यथा

न तथा नयः स्वनष्टो धर्मविशिष्टं करोति वस्तु यन्त्रात् ॥

एकः सर्वोऽपि नयो भवति विकल्पाविशेषतोऽपि नयात्

आपि च द्विविधः स यथा स्वविषयभेदे विकल्परद्विविध्यात्

एको द्रव्यार्थिक इति पर्यायार्थिक इति द्वितीयः स्यात् ॥

सर्वेषां च नयानां मूलविषेदं नयद्वयं यावत् ॥ १७ ॥

द्रव्यं सन्मुख्यतया केवलमर्थः मयोजनं यस्य ॥

भवति द्रव्यार्थिक इति नयः स्वधात्पर्यसञ्ज्ञकर्थैकः ॥ १८ ॥

भेदाः पर्याया इति तन्मध्ये यो विवक्षितोऽयः सः ॥
 अप्यो यस्येति षष्ठः पर्यायार्थिकनयस्त्वनेकश्च ॥ १९ ॥
 अधुना रूपदर्शनं सन्दृष्टिपुरस्सरं द्वयोर्वक्ष्ये ॥
 श्रुतपूर्वमिव सर्वं भवति च यदाऽनुभूतपूर्वं तन् ॥ २० ॥
 पर्यायार्थिकनय इति यदि वा व्यवहार एव नामेति ॥
 एकार्थो यस्मादिह सर्वोऽप्युपचारमात्रः स्यात् ॥ २१ ॥
 व्यवहरणं व्यवहारः स्यादिति शब्दार्थतो न पर्यार्थः ॥
 स यथा गुणगुणिनोरिह सदभेदे भेदकरणं स्यात् ॥ २२ ॥
 साधारणगुण इति वा यदि वाऽसाधारणः सतस्तस्य ॥
 भवति विवक्षो हि यदा व्यवहारनयस्तदा धेयान् ॥ २३ ॥
 फलमास्तित्वयमसिः स्यादनन्तपर्यन्तपरिणस्तस्य ॥
 गुणसद्भावे नियमाद्द्रव्यास्तित्वस्य सुप्रतीतत्वात् ॥ २४ ॥
 व्यवहारनयो द्वेषा सद्भूतस्त्वथ भवेदसद्भूतः ॥
 सद्भूतस्तद्गुण इति व्यवहारस्तत्पट्टविभाषत्वात् ॥ २५ ॥
 अत्र निदानं च यथा सद्साधारणगुणो विवक्षः स्यात् ॥
 अविवक्षितोऽयं वाऽपि च सरसाधारणगुणो न चान्यतरात्
 अस्यावगमे फलमिति तदितरवस्तुनि निषेधबुद्धिः स्यात्
 इतरविधिप्रो नय इति धेदाभिव्यञ्जको न तयः ॥ २७ ॥

तद्वादोऽप्य यथा स्याज्जीवो वर्णादिमानिहास्तीति ॥
 इत्युक्ते न गुणः स्यात्स्त्वुन दोषस्तदेकबुध्दत्वात् ॥ ५५ ॥
 ननु किल वस्तुविचारे भवन्तु गुणो वाप्य दोष एव यतः ॥
 न्यायबलादायातो दुर्वारः स्यान्नप्यवाहश्च ॥ ५६ ॥
 सत्त्वं दुर्वारः स्यान्नप्यवाहो यथा ममाणाद्वा ॥
 दुर्वारश्च तथा स्यात्सम्यग्भिष्येति नयविज्ञेयोऽपि ॥ ५७ ॥
 अर्थविकल्पो ज्ञानं भवति तदेकं विकल्पमात्रत्वात् ॥
 अस्ति च सम्यग्ज्ञानं मिथ्याज्ञानं विशेषविषयत्वात् ५८
 तत्रापि यथावस्तुज्ञानं सम्यग्भिषेपहेतुः स्यात् ॥
 अथ चेदप्यावस्तुज्ञानं मिथ्याविषेपहेतुः स्यात् ॥ ५९ ॥
 ज्ञानं यथा तथासौ नयोऽस्ति सर्वो विकल्पमात्रत्वात् ॥
 तत्रापि नयः सम्यक् तदितरथा स्यान्नपामासः ॥ ६० ॥
 तद्गुणसंविज्ञानः सौदाहरणः सहेतुरय फलवान् ॥
 यो हि नयः स नयः स्याद्विपरीतो नयो नयामासः ६१
 फलवत्त्वेन नयानां भाव्यमवश्यं ममाणवद्विषयतः ॥
 स्यादवयविप्रमाणं स्युस्तद्वयवा नयास्तर्दशत्वात् ६२ ॥
 तस्मादनुपादेयो म्यवहारोतद्गुणे तदारोपः ॥
 इष्टफलाभावादिह न नयो वर्णादिमान्यया जीवः ॥ ६३ ॥

ननु चैवं मति नियमादृक्तामद्भूतलक्षणो न नयः ॥
 भवति नयाभामः किल क्रोदादीनामनद्गुणारोपान् ६४
 नैवं यतो यथा ते क्रोधाद्या जीवमम्भवा भावाः ॥
 न तथा पुद्गलवपुषः सन्ति च वर्णादयो हि जीवस्य ६५
 अथ सन्ति नयाभामा यथोपचारारूपहेतुदृष्टान्ताः ॥
 अत्रोच्यन्ते केचिद्व्यतया वा नयादिशुद्ध्यर्थम् ॥ ६६ ॥
 अस्ति व्यवहारः किल लोकानामयमलञ्चबुद्धित्वात् ॥
 योऽयं मनुजादिवपुर्भवति स जीवस्ततोऽप्यनन्यत्वात् ॥
 सोऽयं व्यवहारः स्याद्व्यवहारो यथाऽप्यसिद्धान्तात् ॥
 अप्यसिद्धान्तत्वं नासिद्धं स्यादनेकधर्मित्वात् ॥ ६८ ॥
 नाशंस्यं कारणमिदमेकस्यैवावगादिषात्रं यत् ॥
 सर्वदृश्येषु यतस्तथाऽवगाहान्नवेदतिव्याप्तिः ॥ ६९ ॥
 अथ भवति बन्धवन्धकभावो यदि धानयोर्न शङ्खशीपति
 तदनेकत्वं नियमात्तद्वन्धस्य स्वतोऽप्यसिद्धत्वात् ॥ ७० ॥
 अथ चेद्वद्व्यपेक्षानिमित्तनैमित्तिकत्वमस्ति मियः ॥
 नयतः स्वयं स्वतो वा परिणममानस्य किं निमित्ततया
 अररोऽपि नयाभामो भवति यथा मूर्तस्य तद्वयगतः ॥
 कर्ता मोक्षा जीवः स्यादपि नोक्त्यं कर्मकृतेः ॥ ७२ ॥

नाभामत्वमभिध्दं स्यादपसिध्दान्तनो नपस्यास्य ॥
सदनेकत्वे सति किल गुणसंक्रान्तिः कुलः प्रमाणाद्वा ॥७३॥
गुणसंक्रान्तिमृते यदि कर्ता स्यात्कर्मणश्च भोक्ताऽऽत्मा ॥
सर्वस्य सर्वसङ्करदोषः स्यात्सर्वशून्यदोषश्च ॥ ७४ ॥
अस्त्यत्र भ्रमहेतुर्जीवस्याशुध्दपरिणतिं प्राप्य ॥
कर्मत्वं परिणयने स्वयमपि मूर्तिमयतो द्रव्यम् ॥ ७५ ॥
इदमत्र समाधानं कर्ता यः कौऽपि सः स्वभावस्य ॥
परभावस्य न कर्ता भोक्ता वा तक्षिमित्तमात्रेऽपि ॥ ७६॥
भवति स यथा कुलालः कर्ता भोक्ता यथाऽऽत्मभावस्य
न तथा परभावस्य च कर्ता भोक्ता कदापि कलजस्य ॥
तदभिज्ञानं च यथा भवति घटो मृत्तिकास्वभावेन ॥
अपि मृत्मयो घटः स्यान्न स्वादिह घटः कुलालमयः ॥७८
अथ चेद्भटकर्ताऽसौ घटकारो जनपदोक्तिलेशोऽयम् ॥
दुर्वारो भवतु तदा का नो हानिर्षदा नयाभासः ॥७९ ॥
अपरे षाहिरात्मानो मिथ्यावाद् वदन्ति दुर्मतयः ॥
यदयुदेऽपि परस्मिन् कर्ता भोक्ता परोऽपि भवति यथा
सद्वैद्योदयभावान् गृहयनधान्यं कलप्रबुध्वाश्च ॥
स्वयमिह करोति जीवो भुनक्ति वा स एव जीवश्च ॥८१

ननु श्री गुरुः निरुपायकामरभूतशयो न नयः ॥
 धारिणो नगभासः क्लृप्त कोदाहीनामरभूतशयो १४
 नैरे वरा वधा न कायाया जीरमन्वया भार्याः ॥
 न वरा गृह वरपुत्रः मन्त्रिण व वगादयो दि श्रीमहा १५
 अथ गान्धर्व नगभासा मन्त्रिणचार्यादयोरुदष्टान्वाः ॥
 मन्त्रिणवर्गं क्लृप्तद्वेषवशा वा नयार्थिभूषणार्थम् ॥ १६ ॥
 भद्रिणो वरादयोः क्लृप्त लोकात्मनोपमन्त्रिणवर्गं ॥
 शोभते मन्त्रिणादिवर्गं वनि न श्रीवत्तनोऽपमन्त्रिणवर्गम् ॥
 शोभते मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गम् ॥
 मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गम् ॥ १७ ॥
 मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गम् ॥
 मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गम् ॥ १८ ॥
 मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गम् ॥
 मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गम् ॥ १९ ॥
 मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गम् ॥
 मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गम् ॥ २० ॥
 मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गम् ॥
 मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गम् ॥ २१ ॥
 मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गं मन्त्रिणादिवर्गम् ॥ २२ ॥

नाभामत्त्वमसिध्दं स्यादपासिध्दान्ततो नयस्यास्य ॥
सदनेकत्वे सति बिल गुणसंक्रान्तिः कुनः प्रमाणादू ॥७३॥
गुणसंक्रान्तिमृते यदि कर्ता स्यात्कर्मणश्च भोक्ताऽऽत्वा ॥
सर्वस्य सर्वसङ्करदोषः स्यात्सर्वशून्यदोषश्च ॥ ७४ ॥
अस्त्यत्र भ्रमहेतुर्जात्रस्याशुद्धपरिणति प्राप्य ॥
कर्मत्वे परिणमने स्वयमपि मूर्तिमयतो द्रव्यम् ॥ ७५ ॥
इदमथ समाधानं कर्ता यः कौऽपि सः स्वभावस्य ॥
परभावस्य न कर्ता भोक्ता वा तन्निमित्तमात्रेऽपि ॥ ७६ ॥
भवति स यथा कुलालः कर्ता भोक्ता यथाऽऽत्यभावस्य
न तथा परभावस्य च कर्ता भोक्ता कदापि कलशस्य ॥
तदभिज्ञानं च यथा भवति घटो मृत्तिकास्वभावेन ॥
अपि मृत्तमो घटः स्यान्न स्यादिह घटः कुलालमयः ॥७८
अथ खेद्रटकर्ताऽसौ घटकारो जनपदोक्तिलेशोऽप्यम् ॥
दुर्वारो भवतु तदा का नो हानिर्पदा नयाभासः ॥७९ ॥
अपरे वाहिरात्मानो मिथ्यावाद्दं पदन्ति दुर्मतयः ॥
यद्युद्देशवि परस्मिन् कर्ता भोक्ता परोऽपि भवति यथा
सद्वैद्योदयभावान् गृहपनधान्यं कलत्रपुत्रौथ ॥
स्वयमिह करोति जीवो भुनक्ति वा स एव जीवथ ॥८१

ननु माते गृह्यनिनाटौ भवति मुग्यं प्राणिनामिद्राध्यसात्
 असति च तत्र न तदिदं तत्तन्कर्ता स एव तद्भोक्ता ॥
 सत्यं वैपयिकमिदं परमिदं तदपि न परत्र सापेक्षम् ॥
 सति षडिदर्थेऽपि यतः क्लृप्तं केपाश्चिद्गृह्यादिदेवत्वात्
 इदमत्र तात्पर्यं भवतु स कर्ताऽथ वा च मा भवतु ॥
 भोक्ता स्वस्य परस्य च यथाकथञ्चिदिद्रात्पक्षो जीवः ॥
 अयमपि च नयाभासो भवति मियो बोध्यबोधमम्बन्धः
 ज्ञानं ज्ञेयगतं वा ज्ञानगतं ज्ञेयभेदेव यथा ॥ ८२ ॥
 चक्षु रूपां पश्यति रूपगतं तत्र चक्षुरेव यथा ॥
 ज्ञानं ज्ञेयमवैति च ज्ञेयगतं वा न भवति तदज्ञानम् ॥ ८३ ॥
 इत्यादिकाश्च बहवः सन्ति यथालक्षणा नयाभासाः ॥
 तेषामप्यमुद्देशो भवति विलक्ष्यो नयात्रयामामः ॥ ८७ ॥
 ननु सर्वतो नयास्ते किंनामानोऽथ वा कियन्नश्च ॥
 कथमिव मिथ्यार्थास्ते कथमिव ते सन्ति सम्यगुपदेश्याः
 सत्यं यावदनन्ताः सन्ति गुणा वस्तुनो विशेषाख्याः ॥
 तावन्तो नयवादा बचोविलासा विकल्पाद्याः ॥ ८९ ॥
 अपि निरपेक्षा मिथ्यास्त एव सापेक्षका नयाः सम्यक्
 श्वविनाभावत्वे सति सामान्यविशेषयोश्च सापेक्षान् ६९०

सापेक्षत्वं नियमादविनाभावस्त्वनन्यथासिद्धः ॥
 अविनायादोऽपि यथा येन विना जायते न सत्सिद्धिः ॥
 भस्त्युक्तो यस्य सतो यन्नामा यो गुणो विशेषात्मा ॥
 तत्पर्यायविशिष्टास्तन्नामानो नया यथाऽऽम्नायात् ॥१२॥
 अस्तित्वं नाम गुणः स्यादिति साधारणः सतस्तस्य ॥
 तत्पर्यायश्च नयः समासतोऽस्तित्वनय इति वा ॥ १३ ॥
 कर्तृत्वं जीवगुणोऽस्तस्य वैभाविकोऽथवा भावः ॥
 तत्पर्यायविशिष्टः कर्तृत्वनयो यथा नाम ॥ १४ ॥
 अनया परिपात्र्या किल नयचक्रं यावदस्ति षोडश्व्यम् ॥
 एकैकं धर्मं प्रति नयोऽपि चैकैक एव भवति यतः ॥१५॥
 सोदाहरणो यावाप्तयो विशेषणविशेषरूपः स्यात् ॥
 व्यवहारापरनामा पर्यायार्थो नयो न द्रव्यार्थः ॥ १६ ॥
 ननु चोक्तलक्षण इति यदि न द्रव्यार्थिको नयो नियमात् ॥
 कोऽसौ द्रव्यार्थिक इति पृष्टास्नदिहमाहुराचार्याः ॥ १७ ॥
 व्यवहारः प्रतिषेधस्तस्य प्रतिषेधकश्च परमार्थः ॥
 व्यवहारप्रतिषेधः स एव निश्चयनयस्य वाच्यः स्यात् १८ ॥
 व्यवहारः स यथा स्यात्सद्द्रव्यं ज्ञानवाँश्च जीवो वा ॥
 नेत्येतावन्मात्रो भवति स निश्चयनयो नयाधिपतिः ॥१९

ननु घोक्तं लक्षणमिह नयोऽस्ति सर्वोऽपि किल विकल्पात्मा
 तदिह विकल्पाभावात्कथमस्य नयत्वमिदमिति चेत् ६००
 तन्न यतोऽस्ति नयत्वं नेति यथा लक्षितस्य पक्षत्वान् ॥
 पक्षग्राही च नयः पक्षस्य विकल्पमात्रत्वान् ॥ १ ॥
 प्रतिषेध्यो विधिरूपो भवति विकल्पः स्वयं विकल्पत्वान् ॥
 प्रतिषेधको विकल्पो भवति यथा सः स्वयं निषेधात्मा २
 तल्लक्षणमपि च यथा स्यादुपयोगो विरल्य एवेति ॥
 अर्थानुपयोगः किल वाचक इह निर्विकल्पस्य ॥ ३ ॥
 अर्थाकृतिपरिणमनं ज्ञानस्य स्यात्किलोपयोग इति ॥
 नार्थाकृतिपरिणमनं तस्य स्यादनुपयोग एव यथा ॥ ४ ॥
 नेति निषेधात्मा यो नानुपयोगः सयोत्रपक्षत्वान् ॥
 अर्थाकारेण विना नेति निषेधावबोधशून्यत्वान् ॥ ५ ॥
 जीवो ज्ञानगुणः स्यादर्थाश्लोकं विना नयो नासी ॥
 नेति निषेधात्मन्वादर्थश्लोकं विना नयो नासी ॥ ६ ॥
 स यथा शक्तिविशेषं समीक्ष्य पक्षविदात्मको जीवः ॥
 न तथेत्यापि पक्षः स्यादभिन्नदेशादिकं समीक्ष्य पुनः ॥ ७ ॥
 अर्थाश्लोकविकल्पः स्यादुभयत्राविशेषतोऽपि यतः ॥
 न तथेत्यस्य नयत्वं स्यादिह पक्षस्य लक्षकत्वान् ॥ ८ ॥

एकादशदशनादिति पक्षस्य स्याद्विहासार्थमेतत्त्वम् ॥
 न तथाति दृष्ट्याधिकनयोऽरित् गूढे यथा नपत्रस्य ॥ ९ ॥
 एकादशस्यसिद्धं न नेति निधयनस्य तस्य पुनः ॥
 बन्तुनि शक्तिविशेषो यथा ददविशेषशक्तिन्वात् ॥ १० ॥
 ननु च व्यवहारनयः सांदाहरणो यथा तथाऽप्यपि ॥
 भवति तदा चो दोषो ज्ञानविरुद्धाविशेषतो न्यायात् ११
 स यथा व्यवहारनयः गदनेकं स्यात्सिदात्मको जीवः ॥
 तदितरनयः स्वपक्षं बद्धु तदेकं सिदात्मवत्तिरिति चेत् १२
 न यतः सङ्करदोषो भवति तथा सर्वगूणदोषश्च ॥
 स यथा लक्षणभेदाद्दृश्यविभागोऽस्त्यनन्वयासिद्धः ॥१३
 लक्षणमेकस्य सतो यथाकथञ्चिद्यथा द्विशकरणम् ॥
 व्यवहारस्य तथा स्यात्तदितरथा निधयस्य पुनः ॥ १४
 अथ चैतमदेकमिति वा चिदेव जीवोऽप्य निधयो ब्रह्मि
 व्यवहारान्तर्भावो भवति सदेकस्य तद्विधापत्तेः ॥ १५ ॥
 एवं सद्बुदाहरणे सहस्रस्य लक्षणं तदेकमिति ॥
 लक्षणलक्ष्यविभागो भवति व्यवहारतः स नान्यत्र ॥१६
 अथवा चिदेव जीवो यद्बुदाद्विद्यतेऽप्यभेदबुद्धिमता ॥
 वन्नब्रह्मापि तथा व्यवहारनयो न परमार्थः ॥ १७ ॥

ननु धोक्तं लक्षणमिह नयोऽस्ति सर्वोऽपि किल विकल्पात्मा
 तदिह विकल्पाभावात्कथमस्य नयत्वमिदमिति चेत् ६००
 तन्न यतोऽस्ति नयत्वं नेति यथा लक्षितस्य पक्षत्वात् ॥
 पक्षग्राही च नयः पक्षस्य विकल्पमात्रत्वान् ॥ १ ॥
 प्रतिषेधो विधिरूपो भवति विकल्पः स्वयं विकल्पत्वात् ॥
 प्रतिषेधको विकल्पो भवति यथा सः स्वयं निषेधात्मा २
 तल्लक्षणमपि च यथा स्यादनुपयोगो विपत्त्य एवेति ॥
 अर्थानुपयोगः किल वाचक इह निर्विकल्पस्य ॥ ३ ॥
 अर्थाकृतिपरिणमनं ज्ञानस्य स्यात्किलोपयोग इति ॥
 नार्थाकृतिपरिणमनं तस्य स्यादनुपयोग एव यथा ॥ ४ ॥
 नेति निषेधात्मा यो नानुपयोगः सयोधपक्षत्वात् ॥
 अर्थाकारेण विना नेति निषेधावबोधशून्यत्वात् ॥ ५ ॥
 जीवो ज्ञानगुणः स्यादर्थालोकं विना नयो नासौ ॥
 नेति निषेधात्मत्वादर्थालोकं विना नयो नासौ ॥ ६ ॥
 स यथा शक्तिविशेषं समीक्ष्य पक्षश्चिदात्मको जीवः ॥
 न तपेत्यपि पक्षः स्यादभिन्नदेशादिकं समीक्ष्य पुनः ॥ ७ ॥
 अर्थालोकविकल्पः स्यादुभयत्राविशेषतोऽपि यतः ॥
 न तपेत्यस्य नयत्वं स्यादिह पक्षस्य लक्षकत्वाच्च ॥ ८ ॥

नयतो विकल्पमात्रमर्थाकृतिपरिणतं यथा वस्तु ॥
 मतिपेध्यस्य न हेतुधेदयधार्थस्तु हेतुरिह तस्य ॥ २७ ॥
 व्यवहारः किल मिथ्या स्वयमपि मिथ्योपदेशकश्च यतः ॥
 मतिपेध्यस्तस्मादिह मिथ्यादृष्टिस्तदर्थदृष्टिश्च ॥ २८ ॥
 स्वयमपि भूतार्थत्वाद्भवति स निश्चयनयो हि सम्यवतम्
 अविकल्पवदतिवागिव स्यादनुभवैकगम्यवाच्यार्थः ॥ २९ ॥
 यदि वा सम्यग्दृष्टिस्तद्दृष्टिः कार्यकारी स्यात् ॥
 तस्मात्स उपादेयो नोपादेयस्तदन्यनयवादः ॥ ३० ॥
 ननु च व्यवहारनयो भवति स सर्वोऽपि कथमभूतार्थः ॥
 गुणपर्ययवद्द्रव्यं यथोपदेशात्तथाऽनुभूतेश्च ॥ ३१ ॥
 अथ किमभूतार्थत्वं द्रव्याभावोऽथ वा गुणाभावः ॥
 उभयाभावो वा किल तद्योगस्याप्यभावसादिति चेत् ३२
 सत्यं न गुणाभावो द्रव्याभावो न नोभयाभावः ॥
 न हि तद्योगाभावो व्यवहारः स्यात्तथाऽप्यभूतार्थः ॥ ३३ ॥
 इदमत्र निदानं किल गुणवद्द्रव्यं यदुक्तमिह सूत्रे ॥
 अस्ति गुणोऽस्ति द्रव्यं तद्योगात्तदिह लब्धमित्यर्थात् ३४
 तदसथ गुणोऽस्ति यतो न द्रव्यं नोभयं न तद्योगः ॥
 केवलमद्वैतं सद्भवतु गुणो वा तदेव सद्द्रव्यम् ॥ ३५ ॥

एवं सुभिद्महरदोषे सति मर्षगूणदोषः स्यात् ॥
 निरपेक्षस्य नपन्नाभावानलक्षणायमानत्वात् ॥ १८ ॥
 ननु केवलं मदेव हि यदि वा जीवो विशेषनिर्लेपः ॥
 भवति न तद्गुदाहरणं भेदाभावात्तदा हि को दोषः ॥
 भवि चैवं प्रतिनिपत्तं व्यवहारस्थावकानु एव यथा ॥
 सद्नेकं च सदेकं जीवाधिद्रव्यमान्परानिति चेत् ॥
 न यतः सदिति विकृत्यो जीवः कालपरिक इति विकल्पश्च
 तत्तद्दर्शविशिष्टस्तद्गानुपचर्यते स यथा ॥ १९ ॥
 जीवः प्राणादिमतः सञ्ज्ञाकरणं न्यदेतदेवेति ॥
 जीवनगुणसापेक्षो जीवः प्राणादिमानिहास्यस्यात् ॥२०॥
 यदि वा सदिति सतः स्यात्सञ्ज्ञा सत्तागुणस्य सापेक्षात्
 लब्धं तदनुक्तमपि सद्भावात्सदिति वा गुणो द्रव्यम् ॥
 यदि च विशेषणगून्यं विशेष्यमात्रं सुनिश्चयस्वार्थः ॥
 द्रव्यं गुणो न पर्यय इति वा व्यवहारलोपदोषः स्यात् ॥
 तस्मादवसेयभिर्दं यावदुदाहरणपूर्वको रूपः ॥
 तावान्व्यवहारनयस्तस्य निषेधात्मकस्तु परमार्थः ॥२१॥
 ननु च व्यवहारनयो भवति च निश्चयनयो विकल्पात्मा
 क्यमाद्यः प्रतिषेधोऽस्त्यन्यः प्रतिषेधकश्च कथमिति चेत्

नयतो विकल्पमात्रमर्थाकृतिपरिणतं यथा यस्तु ॥
 मतिपेध्यस्य न हेतुधेदयपार्थस्तु हेतुरिह तस्य ॥ २७ ॥
 ध्यवहारः किल मिथ्या स्वयमपि मिथ्योपदेशकश्च यतः ॥
 मतिपेध्यस्तस्मादिह मिथ्यारष्टिस्तदर्थदृष्टिश्च ॥ २८ ॥
 स्वयमपि भूतार्थत्वाद्भवति स निश्चयनयो हि सम्भवत्तम्
 अविकल्पवदतिवागिव स्यादनुभवैकगम्यवाच्यार्थः ॥२९॥
 यदि वा सम्पत्तदृष्टिस्तदृष्टिः कार्यकारी स्यात् ॥
 तस्मात्स उपादेयो नोपादेयस्तदन्यनववादः ॥ १० ॥
 ननु च ध्यवहारनयो भवति स सर्वोऽपि कथमभूतार्थः ॥
 गुणपर्ययवद्द्रव्यं ययोपदेशात्तथाऽनुभूतेषु ॥ ३१ ॥
 अथ किमभूतार्थत्वं द्रव्याभावोऽयं वा गुणाभावः ॥
 उभयाभावो वा किल तद्योगस्याप्यभावतादिति चेत् ३२
 सत्यं न गुणाभावो द्रव्याभावो न नोभयाभावः ॥
 न हि तद्योगाभावो ध्यवहारः स्यात्तथाऽप्यभूतार्थः ॥३३॥
 इदमत्र निदानं किल गुणवद्द्रव्यं यदुक्तमिह सूत्रे ॥
 अस्ति गुणोऽस्ति द्रव्यं तद्योगात्तदिह लब्धमित्यर्थात् ३४
 तदसौ गुणोऽस्ति यतो न द्रव्यं नोभयं न तद्योगः ॥
 केवलमद्वैतं सद्भवतु गुणो वा तदेव सद्द्रव्यम् ॥ ३५ ॥

तस्मात्प्रयायागत इति व्यवहारः स्यान्नयोऽप्यभूतार्थः ॥
 केवलमनुभवितारस्तस्य च मिथ्यादृशो हतास्तेऽपि ॥ ३६
 ननु चैवं चेन्नियमादादरणीयो नयो हि परमार्थः ॥

किपकिञ्चिन्कारित्वाश्रवहारेण तथाविधेन यतः ॥ ३७ ॥
 नैवं यतो बलादिद् विमतिर्चौ च संशयापचौ ॥

वस्तुविचारे यदि वा प्रमाणप्रमयावत्यम्बि तद्ज्ञानम् ॥ ३८
 तस्मादाश्रयणीयः केपाञ्चित्तस नयः प्रसद्वत्त्वान् ॥

अपि सविकल्पानामिव न श्रेयो निर्बिकल्पबोधवनाम् ३९
 ननु च समीहितमिद्धिः किल चैकस्मान्नयात्कथं न स्यात्

विमतिर्षानिगतो वस्तुविचारश्च निधयादिति चेत् ४०
 नैवं यतोऽग्नि भेदोऽनिर्वचनीयो नयः स परमार्थः ॥

तन्मार्गार्थस्थितये श्रेयः कश्चित्तस वाचक्योऽपि ॥ ४१ ॥

ननु निधयस्य वाच्यं क्विपिति यदालम्ब्य वर्तते ज्ञानम् ॥

सर्वविशेषाभावेऽत्यन्ताकारस्य वै मनीतन्नात् ॥ ४२ ॥

इदमत्र समाधानं व्यवहारस्य च नयस्य यदाख्यम् ॥

सर्वविकल्पभावे तदेव निधयनयस्य यदाख्यम् ॥ ४३ ॥

अस्य च च मन्दिष्टिन्तृणाश्रितिति वा यदोऽग्न एवापिः ॥

सर्वविकल्पभावे न संसर्गादिनाऽप्यज्ञानत्वम् ॥ ४४ ॥

ननु चैवं परसपयः कथं स निधयनपावलम्बी स्यात् ॥

अविशेषादपि स यथा व्यवहारनपावलम्बी यः ॥ ४५ ॥

उक्तं च—

उभयं णयं वि भणिर्यं जाणइ ण वरं तु समपपटिक्खो

ण नु णयपवत्वं गिण्हदि किंयिवि णयपवत्वरिहीणो ४६

इत्युक्तमूत्रादपि सविकल्पत्वात्तथाऽनुभूतेषु ॥

सर्वोऽपि नयो याशान्परसपयः स च नयावलम्बी च ४७

सत्त्वं किन्तु विशेषो भवति स गृह्यो गृह्यदेऽदत्त्वात् ॥

अपि निधयनपक्षद्वाराः स्वात्मानुभूतिपरिभा स्यात् ४८

स यथा सति सविकल्पे भवति स निधयनयोः निने शब्दा ।

न विकल्पो न निषेधो भवति विदारत्वाऽनुभूतिवार्त्तं च ॥ ४९

एष्टान्तोऽपि च महिषध्यानाविहो यथा हि वांऽपि वरः ॥

महिषोऽप्यमहं तस्योपासक इति नयावलम्बी स्यात् ॥ ५० ॥

पिरमचिरं वा यावत्त एव देवात्स्वर्यं हि महिषात्मा ॥

महिषस्यैकस्य यथा भवनान्महिषानुभूतिवार्त्तं स्यात् ॥ ५१ ॥

स्वात्मध्यानाविष्टापेह काश्चिज्जगत्सु क्रियं पावत् ॥

अथ महापात्वा स्वयमिति स्वामनुभूतिताऽऽत्मस्य नयवत्तः ॥

पिरमचिरं वा देवात्त एव यदि निर्विकल्पक स्यात् ॥

स्वयमान्पेत्यनुभवनात्स्यादियमान्माऽनुभूतिरिह तावन्नु ३
तस्मान्मरदार इव प्रकृतो नान्माऽनुभूतिरिह १० स्यात् ॥

अयमहमस्य स्वामी मदवश्यम्भाविविकल्पत्वात् ॥ ५४ ॥

ननु केवलमिह निश्चयपक्षां यदि विवाक्षितां भवति ॥

व्यवहारान्निरपेक्षो भवति तदाऽऽन्मानुभूतिहेतुः सः ॥ ५५ ॥

नैवमसम्भवदोषाद्यतो न कश्चिन्नयो द्वि निरपेक्षः ॥

सति च विधी प्रतिपेक्षः प्रतिपेक्षे मति विधेः प्रामिद्धत्वात् ॥

ननु च व्यवहारवशे भवति यथाऽनेक एव मांगत्वात् ॥

अपि निश्चयो नयः किल तद्वदनेकोऽय चककास्त्विति चेत्

नैवं यतोऽस्त्यनेको नैकः प्रथमोऽप्यनन्तवर्तमान् ॥

न तथेति लक्षणत्वादस्त्येको निश्चयो हि नानेकः ॥ ५६ ॥

सन्दाष्टिः कनकत्वं ताम्रोपाधेर्निवृत्तिनो यादृक् ॥

अपरं तदपरमिह वा स्वमोपाधेर्निवृत्तितस्मादृक् ॥ ५७ ॥

एतेन हतास्ते ये स्वात्मपक्षापराधतः केचिन् ॥

अप्येकनिश्चयनयमनेकमिति सेवयन्ति यथा ॥ ६६० ॥

शुद्धद्रव्यार्थिक इति स्यादेकः शुद्धनिश्चयो नाम ॥

आरोप्य शुद्धद्रव्यार्थिक इति तदशुद्धनिश्चयो नाम ॥ ६१ ॥

इत्यादिकाश्च बहवो भेदा निश्चयनयस्य यस्य मते ॥

स हि विद्ययादृष्टिव्यामवज्ञाज्ञावमानिर्ता नियमान् ॥६०॥

इदमत्र तु मान्दशमविगन्तव्ये विद्यादि यद्वन्तु ॥

अथ नृणां ननिधयश्चाप्यविकल्पं यथाऽऽत्मज्ञानप्रथम् ॥ ६१ ॥

अपि निधयस्तत्र नियतं हेतुः सापान्त्वमार्तावह वन्तु ॥

फलमान्मनिधिः स्यात्कल्पकन्तु वृत्तमगन्तव्यं ॥ ६४ ॥

उक्ता व्यवहारनदरतन्तु नयो निधयः पृथग् पृथग् ॥

युगपद्वयं च विज्ञानं ममान्मिनि लक्षणे वक्ष्य ॥६५॥

॥ उक्तं व्यवहारनदरतन्तु ॥

विधिपूर्वः प्रतिषेधः सातपे गृह्यसमा विधिमान्तरनयोः ॥

संपी ममान्मिनि वा म्नामासागरगादि पञ्चज्ञानम् ॥ ६६ ॥

अयमर्थोऽर्थविकल्पा ज्ञाने किल लक्षणं स्वतन्त्रवत् ॥

एकविकल्पो नयमान्मव्यविकल्परः ममान्मिनि बोधः ६७

ननु सादृश्येकविकल्पोऽप्यविकल्पोऽप्यविकल्प एवास्ति ॥

कथमिव तद्वैकल्यमप्ये विकल्पभावाद्द्वयोर्विकल्पः स्यात् ६८

अथ चेदस्ति विकल्पो कथंन युगपदा वत्साक्षात् ॥

अथ चेत्कथंन नय इति भवति न नियमान्ममान्मिनि बोधः

युगपद्वयं न विधेो विरोधिनोर्धोगपद्यं स्यात् ॥

दृष्टिविकल्पसादृष्ये मन्नास्तममोद्वेषोक्तिं वक्षु ॥ ७० ॥

न यतो युक्तिविशेषाद्युगपद्वृत्तिविरोधिनामस्ति ॥
 सदनैकेषामिह भावाभावश्रुताधुनाणां च ॥ ७१ ॥
 अयमर्थो जीवादी प्रकृतपरामर्शपूर्वकं ज्ञानम् ॥
 यदि वा सद्विज्ञानं यथा हि सोऽयं चत्वार्युपामर्शो ॥ ७२ ॥
 सोऽयं जीवविशेषो यः सामान्येन सदिति वस्तुमयः ॥
 संस्कारस्य वशादिह सामान्यविशेषज्ञं भवेदज्ञानम् ॥ ७३ ॥
 अस्त्युपयोगि ज्ञानं सामान्यविशेषयोः समं सम्यक् ॥
 ननु चैवं नययुग्मं व्यस्तं नय एव न प्रमाणं स्यात् ॥
 तदिह समस्तं योगात्प्रमाणमिति केवलं न नयः ॥ ७४ ॥
 तन्न यतो नययोगादतिरिक्तरसान्तरं प्रमाणमिदम् ॥
 लक्षणविषयोदाहृतिहेतुफलाख्यादिभेदभिन्नत्वात् ॥ ७५ ॥
 तत्रोक्तलक्षणमिह सर्वस्वग्राहकं प्रमाणमिति ॥
 विषयो वस्तु समस्तं निरंशदेशादिभूरुदाहरणम् ॥ ७६ ॥
 हेतुस्त्वशुभ्रस्योः सन्दिग्धस्याथवा च चालस्य ॥
 सार्थमनेकं द्रव्यं हस्तामलकवदत्रेणु कामस्य ॥ ७७ ॥
 फलमस्यानुभवः स्यात्समक्षमिव सर्ववस्तुजातस्य ॥
 ॥ ७८ ॥ प्रमाणमिति किल भेदः प्रत्यक्षमथ परोक्षं च ७८
 ॥ ७९ ॥ ज्ञानविशेषो नय इति ज्ञानविशेषः प्रमाणापिति नियमात् ॥

उभयोरन्तर्भेदो विषयविशेषान्न वस्तुतो भेदः ॥ ७९ ॥
 स यथा विषयविशेषो द्रव्यैकांशो नपस्य योऽन्यतमः ॥
 सोऽप्यपरस्तदपर इह निखिलं विषयवर्षणजातस्य ॥ ८० ॥
 यदनेकनपसमूहे सङ्घट्टकरणादनेकधर्मत्वम् ॥
 तत्सदपि न सदिव यतस्तदनेकत्वं विरुद्धधर्ममयम् ॥
 यदनेकांशग्राहकामिह ममाणं न प्रत्यनीकतया ॥
 प्रत्युत मैत्रीभावादिति नपभेदाददः मभिन्नं स्यात् ॥ ८२ ॥
 ननु युगपदुच्यमानं नपयुग्मं तद्यथाऽस्ति नास्तीति ॥
 एको भद्रः कथमप्येकांशग्राहको नयो नान्यत् ॥ ८३ ॥
 अपि चास्ति न चास्तीति सममेकौकत्या ममाणनाशः स्यात्
 अथ च क्रमेण यदि वा स्वस्य रिपुः स्वयमहो स्वनाशाय
 अथवाऽवक्तव्यमयो वक्तुमशक्यतात्समं स चेद्भद्रः ॥
 पूर्वावरणाध्यायाः कुतः ममाणात्ममाणामिह सिध्येत् ॥ ८५ ॥
 इदमपि वक्तुमशक्तं वक्ता नप एव न ममाणमिह ॥
 मूलविनाशाय पतो वक्तारि किल चेदवाच्यतादोषः ॥
 नैवं यतः ममाणं भद्रध्वंसादभद्रबोधवपुः ॥
 भक्तात्मको नप इति यावानिह तदंशधर्मत्वात् ॥ ८७ ॥
 सपयोऽस्ति नास्तीति च क्रमेण युगपच्च वाऽनयोर्भद्रः ॥

स्वात्मानुभूतिसमये प्रत्यक्षं तत्प्रपञ्चमिव नान्यत् ॥ ६ ॥
 तदिह द्वैतमिदं चित्स्पर्शादीन्द्रियविषयपरिग्रहणे ॥
 व्योमाद्यवगमकाले भवति परोक्षं न समक्षमिदं नियमान्
 ननु चाद्ये हि परोक्षे कथमिव मूत्रे कृनः समुद्देशः ॥
 अपि तद्भ्रूक्षणायोगादारोक्षमिव सम्भवयेत् ॥ ८ ॥
 सत्यं वस्तुविचारः स्यादविशयवर्जितो विसर्वादात् ॥
 साधारणरूपतया भवति परोक्षं तथा प्रतिज्ञायाः ॥ ९ ॥
 इह सम्यग्दृष्टेः किल मिथ्यात्वोदयविनाशजा शक्तिः ॥
 काचिदनिर्वचनीया स्वात्मवत्यक्षमेतदस्ति यथा ॥ ७१० ॥
 तदभिज्ञानं हि यथा शुद्धस्वात्मानुभूतिसमयेऽस्मिन् ॥
 स्पर्शनरसनघ्राणंचक्षुः श्रोत्रं च नोपयोगि मनम् ॥ ११ ॥
 केवलमुपयोगि मनस्तत्र च भवतीह तन्मनो द्वेषा ॥
 द्रव्यमनो भावमनो नोऽन्द्रियनाम किल स्वार्थात् ॥ १२ ॥
 यो मनो तद्वत्कमले घनाद्गुलासंख्यभागपात्रे यत् ॥
 सदसदने च भावमनसः स्वार्थग्रहणे सहायतामेति ॥ १३ ॥
 अथ तदिन्द्रियणामो भवति तदाऽऽत्मोपयोगमात्रं वा ॥
 प्रत्यक्षं स्ववरणस्य क्षयाक्रपाद्य स्यात् ॥
 द्विविधं तत्क्षुः श्रोत्रं च पञ्चकं यावत् ॥

मूर्तग्राहकमेकं मूर्तामूर्तस्य वेदकं च मनः ॥ १६ ॥
 तस्मादिदमनवयं स्वात्मग्रहणे किलोपयोगि मनः ॥
 किन्तु विशिष्टदशायां भवतीह मनः स्वयं ज्ञानम् ॥ १७ ॥
 नासिद्धमेतदुक्तं तदिन्द्रियानिन्द्रियोद्भवं शूत्रात् ॥
 स्यान्मतिज्ञानं यत्तत्पूर्वं किल भवेच्छ्रुतज्ञानम् ॥ १८ ॥
 अयमर्थो भावपनो ज्ञानविशिष्टं स्वयं हि सदमूर्तम् ॥
 तेनात्मदर्शनमिह प्रत्यक्षपतीन्द्रियं कथं न स्यात् ॥ १९ ॥
 अपि चात्मसंसिध्यै नियतं हेतु मतिश्रुती ज्ञाने ॥
 मान्त्यद्वयं विना स्यान्मोक्षं (मोक्षो) न स्यादते मतिर्द्वैतम्
 ननु जैनानामेतन्ममं मनेष्वेव नापरेषां हि ॥
 विप्रतिपत्तौ बहवः प्रमाणमिदमन्यथा वदन्ति यतः ॥
 वेदाः प्रमाणमिति किल वदन्ति वेदान्तिनो विदाभासाः
 यस्मादपौरुषेयाः सन्ति यथा व्योम ते स्वतः सिद्धाः ।
 अपरे प्रमानिदानं प्रमाणमिच्छन्ति पण्डितम्मन्याः ॥१॥
 समयन्ति सम्पगनुभवसाधनमिह यत्रप्रमाणमिति ॥२॥
 इत्यादिवादिवृन्दैः प्रमाणमालक्ष्यते यथाकृचि तन्त्रम् ॥
 आह्लाभिमानदग्धैरलब्धमानैरनीन्द्रियं वस्तु ॥ वार्थात् ४२
 मकलमलक्षणमेतल्लक्षणदोषैरधिष्ठितं यस्य नाम ॥

सोऽयं तन्मयरूपे तद्बुद्धिस्थापना यथा प्रतिमा ॥ ४३ ॥
 ऋजुनयनिर्गपेतनया मापेशं भावि नैगमादिनयैः ॥
 उच्यते तिनतीरो तिन इव मान्यो यथाऽयं तद्बुद्धम् ॥
 तन्पर्यायो भारो यथा तिनः समवमरणसंस्थितिकः ॥
 पानिचतुष्टयरहितो ज्ञानचतुष्टययुतो हि दिव्यरपुः ॥ ४४ ॥
 दिव्याश्रयत्र कथितं व्यामादृदि तपनुष्टयं यावत् ॥
 मत्स्यकमुदाहरणं ज्ञेयं जीवादिज्ञेयु चार्थेषु ॥ ४५ ॥
 उक्तं च—

नामनिणा निणनामा उच्यन्निजा तिमिन्दपरिमाप् ॥
 दब्बनिणा निणजीवा भासनिणा समवमरणन्या ॥ ४६ ॥
 उक्तं गुरूपदेशान्नयनिक्षेपप्रमाणमिति तावत् ॥
 द्रव्यगुणपर्ययाणां परि यथासम्भवं दद्यान्वयुना ॥ ४७ ॥
 तत्त्वमनिर्वचनीयं शुद्धद्रव्यार्थिकस्य भवति मतम् ॥
 परिपर्यायार्थिकनयस्य पक्षोऽयम् ॥ ४८ ॥
 तद्वद्विद्वान्पर्यायार्थिकस्य नास्त्वन्यत् ॥
 तत्त्वं तद्यथाप्रमाणमिति ॥ ४९ ॥
 गुणपर्ययवद्यदि ॥ ५० ॥
 यद्द्रव्यं तन्न गुणो ॥ ५१ ॥
 पर्यायोऽपि यथा ॥ ५२ ॥

यदिदं द्रव्यं स गुणो योऽपि गुणो द्रव्यमेतदेकार्थात् ॥
 तदुभयपक्षे दत्तो विवक्षितः प्रमाणपक्षोऽयम् ॥ ५२ ॥
 पृथगादानमभिष्टं निक्षेपो नयविशेष इव यस्मात् ॥
 तदुदाहरणं नियमादस्ति नयानां निरूपणावसरे ॥ ५३ ॥
 अस्ति द्रव्यं गुणोऽथवा पर्यायस्तत्रपं मिथोऽनेकम् ॥
 व्यवहारैकविशिष्टो नयः स वाऽनेकसञ्ज्ञको न्यायात् ५४
 एकं तदिति द्रव्यं गुणोऽथवा पर्ययोऽथवा नाम्ना ॥
 इतरद्वयमन्यतरे लब्धमनुक्तं स एकनपपक्षः ॥ ५५ ॥
 न द्रव्यं नापि गुणो न च पर्यायो निरंशदेशत्वात् ॥
 व्यक्तं न विकल्पादपि शुद्धद्रव्यार्थिकस्य मतमेतत् ॥ ५६ ॥
 द्रव्यगुणपर्ययारूपैर्षदनेकं सद्विभिद्यते हेतोः ॥
 तद्व्यभिचयमनंशत्वादेकं सदिति प्रमाणमतमेतत् ॥ ५७ ॥
 अपि चास्ति सामान्यमात्रादयवा विशेषमात्रत्वात् ॥
 अविवक्षितो विपक्षो यावदनन्यः स तावदस्ति नयः ॥ ५८ ॥
 नास्ति तदिह विशेषैः सामान्यस्याविवक्षितार्थां वा ॥
 सामान्यैरितरस्य च गौणत्वे सति भवति नास्ति नयः ॥
 द्रव्यार्थिकनयपक्षादस्ति न तत्त्वं स्वरूपतोऽपि ततः ॥
 न च नास्ति परस्वरूपात्सर्वविकल्पातिगं यतो वस्तु ७६०

यदिदं नास्ति स्वरूपाभावाद्स्ति स्वरूपसद्भावात् ॥
 यदि वाच्यात्पर्ययचितं वाच्यं सर्वप्रमाणपक्षस्य ॥ ६७ ॥
 उत्पद्यते विनश्यति सद्दिनि यथास्वं प्रतिक्षणं यावत् ॥
 व्यवहारविशिष्टोऽयं नियतमनित्यो नयः प्रसिद्धः स्यात् ॥
 नोत्पद्यते विनश्यति ध्रुवमिति सत्स्यादनन्यथावृत्तेः ॥
 व्यवहारान्तर्भूतो नयः स नित्योऽप्यनन्यशरणः स्यात् ॥
 न विनश्यति वस्तु यथा वस्तु तथा नैव जायते नियमात्
 स्थितिमेति न केवलमिह भवति स निश्चयनयस्य पक्षश्च ॥
 यदिदं नास्ति विशेषः सामान्यस्याविवक्षया तदिदम् ॥
 उन्मज्जत्सामान्यैरस्ति तदेतत्प्रमाणमविशेषात् ॥ ६४ ॥
 अभिनवभावपरिणतेर्योऽयमपूर्वः समयो वस्तुनि ॥
 इति यो वदति स कथितपर्यायार्थिकनयेष्वभावनयः ६५
 परिणममानेऽपि तथाभूतेर्भावैर्विनश्यमानेऽपि ॥
 नायमपूर्वो भावः पर्यायार्थिकविशिष्टभावनयः ॥ ६६ ॥
 शुद्धद्रव्यादेगादभिनवभावो न सर्वतो वस्तुनि ॥
 नाप्यनभिनवश्च यतः स्यादभूतपूर्वो नभूतपूर्वो वा ॥
 अभिनवभावैर्वादिदं परिणममानं प्रतिक्षणं यावत् ॥
 असदुत्पत्ते न हि तत्सन्नष्टं वा न प्रमाणमतमेतत् ॥ ६७ ॥

इत्यादि यथामम्भवमुक्तपिवानुक्तमपि च नयचक्रम् ॥

योऽयं यथाऽऽगमादिह मञ्जेरूपनेकपात्रयुग्म् ॥ ७७० ॥

॥ इति द्रव्यसामान्यप्रकरणम् ॥

सिद्धं विशेषरदस्तु सत्सामान्यं स्वतो यथा ॥ नामिध्दो

धानुमङ्गोऽपि कश्चित्पीतभित्तोऽपरः ॥ १ ॥ बहुव्याप-

कमेवेतत्सामान्यं सदसत्त्वतः अस्त्वत्यव्यापको यस्तु

विशेषः सदशेतरः ॥ २ ॥ जीवाजीवविशेषोऽस्ति

द्रव्याणां शङ्कनोऽर्थतः ॥ चेतनालक्षणो जीवः स्यादजी-

वोऽप्यचेतनः ॥ ३ ॥ नासिद्धं सिद्धदृष्टान्ताचेतनाचेतन-

द्वयम् ॥ जीवद्रूप्यदादिभ्यो विभिष्टं कथमन्यथा ॥ ४ ॥

अस्ति जीवः सुखादीनां संवेदनममक्षणः ॥ यो नैवं स

न जीवोऽस्ति मुमसिध्दो यथा घटः ॥ ५ ॥ इति हेतुस-

नायेन मत्वक्षेणावधारितः ॥ साभ्यो जीवस्सतिर्धर्म-

मजीवश्च ततोऽन्यथा ॥ ६ ॥ मूर्तामूर्तविशेषश्च द्रव्याणां

स्वाधिसर्गतः ॥ मूर्तं स्यादिन्द्रियग्राह्यं तदग्राह्यममूर्तिवद्

॥ ७ ॥ न पुनर्वास्तरं मूर्तममूर्तं स्यादवास्तरम् ॥ सर्व-

शून्यादिदोषाणां मन्त्रियानात्तथा सन्ति ॥ ८ ॥ स्पर्शो

रसश्च गन्धश्च वर्णोऽपी मूर्तिसङ्गताः ॥ तद्योगान्मूर्तिव-

इत्ये तदगोपाःमूर्तिपत् ॥ ७ ॥ नामध्वरे मरेडनन्व-
 सानुपवायगा ॥ मसिहपाःऽभिन वगागैगिन्द्रियागां नवे-
 तीः ॥ १० ॥ नन्वमृतायमटारे किं प्रमाणं वदाम
 नः ॥ यद्विनापीन्द्रियायांसा मसिहपाःस्वपुत्रवत् ॥ ११
 नैवं यतः मुखादीनां भवेदनमपन्नतः ॥ नामिष्टं वाप्नवं
 तत्र किञ्चमिष्टं रमादिपत् ॥ १२ ॥ तद्यथा तदमज्ञानं
 स्वयं तन्न रमादिपत् ॥ यस्मादज्ञानं मुखं दुःखं यथा
 स्यान्न तथा रमः ॥ १३ ॥ नामिष्टं मुखदुःखादिज्ञाना-
 नर्थान्नरं यतः ॥ चेतनञ्चान्मुखं दुःखं ज्ञानादन्यत्र न
 क्वचित् ॥ १४ ॥ न पुनः स्वैरमञ्चारि मुखं दुःखं चिदा-
 त्मानि ॥ अचिदात्मन्यपि व्याप्तं वगादी तदमञ्चवाना ॥ १५
 ततः सिद्धं चिदात्मादि स्यादमूर्तं तदर्थवत् ॥ प्रसायित्त-
 मुखादीनामन्यथाऽनुपपत्तितः ॥ १६ ॥ ननु चासिद्धं
 मुखादीनां मूर्तिपत्त्वादमूर्तेपत् ॥ तद्यथा यद्रसज्ञानं तद्रसो
 रसवचनः ॥ १७ ॥ तन्मूर्तत्वे कुतस्त्यं स्यादमूर्तं कारणा-
 द्विना ॥ यत्साधनाविनाभूतं साध्यं न्यायानतिक्रमात् १८
 नैवं यतो रसाद्यर्थज्ञानं तन्न रसः स्वयम् ॥ अर्थादज्ञान-
 मूर्तं स्यान्मूर्तं मूर्तेपचारुतः ॥ १९ ॥ न पुनः सर्वथा

मूर्ते ज्ञाने दर्शादिन्द्रतः ॥ स्वसंवेद्याद्यभावः स्यात्तद-
 त्वानुपगतः ॥ २० ॥ तस्माद्दर्शादिशून्यात्मा जीवाद्य-
 र्पोऽस्त्यमूर्तिमान् ॥ स्वीकर्तव्यः प्रमाणाद्वा स्वानुभूतेर्य-
 याऽऽगमान् ॥ २१ ॥ लोकाशोकविशेषोऽस्ति द्रव्याणां
 लक्षणाद्यथा ॥ पद्द्रव्यात्मा म लोकोऽस्ति स्यादलो-
 कस्ततोऽन्यथा ॥ २२ ॥ सोऽप्यलोको न शून्योऽस्ति
 पद्भिर्द्रव्यैरशेषतः ॥ व्योममात्रावशेषतास्योपान्या केवलं
 भवेत् ॥ २३ ॥ क्रिया भावविशेषाऽस्ति तेषामन्वयानां
 यतः ॥ भावक्रियादशेषेनाः केचिद्भारगताः परे ॥ २४ ॥
 भाववन्तौ क्रियावन्तौ द्वारेणौ जीवशुद्धौ ॥ तौ च
 शेषचतुष्कं च पदेते भाववैदृष्ट्याः ॥ २५ ॥ तत्र क्रि-
 मदेशानां परिस्पन्दधत्तात्मकः ॥ भावस्तन्परिणायोऽस्ति
 धाराशयैकवस्तुनि ॥ २६ ॥ नासम्भ्रमविदे यस्मादर्थोः
 परिणामिनोऽनिशम् ॥ तत्र केचित्कदाचिद्वा मदेशचचना-
 त्पकाः ॥ २७ ॥ तद्यथाऽथविभिद्रव्यदेशनाऽऽरभ्यते
 मया ॥ पुरत्यागमानुभूतिभ्यः पूर्वार्थात्तन्निवृत्तान् ॥
 २८ ॥ माण्डूक्यः स जीवोऽस्ति ततोऽजीवस्ततः कृमान्
 ॥ आस्रवाद्या यतस्तेषां जीवोऽधिष्ठानमन्वयात् ॥ २९ ॥

अस्ति जीवः स्वतस्सिद्धानाद्यनन्तोऽप्यमूर्तिमान् ॥ ज्ञाना-
 द्यनन्तधर्मादिरुद्धताद्द्रव्यमव्ययम् ॥ ३० ॥ साधारणगु-
 णोपेतोऽप्यसाधारणधर्मभान् ॥ विश्वरूपोऽप्यविश्वस्यः
 सर्वगोऽपि सर्ववित् ॥ ३१ ॥ असंख्यातमदेशोऽपि
 स्यादखण्डमदेशवान् ॥ सर्वद्रव्यातिरिक्तोऽपि तन्मध्ये
 संस्थितोऽपि च ॥ ३२ ॥ अथ शुद्धनवादेशाच्छुद्धैक-
 विधोऽपि यः ॥ स्याद्विधा सोऽपि पर्यायान्मुक्तामुक्तमभे-
 दगः ॥ ३३ ॥ यद्गो यथा स संमारी स्यादलम्बस्वरूप-
 वान् ॥ मूर्च्छितोऽनादितोऽष्टाभिर्ज्ञानायावृत्तिकर्मभिः ॥
 ३४ ॥ यथाऽनादिः स जीवान्मा यथाऽनादिव पुत्रजः ॥
 द्वयोर्वन्धोऽप्यनादिः स्यात्साम्बन्धो जीवकर्मणोः ॥ ३५ ॥
 द्वयोरनादिसम्बन्धः कनसोपलसन्निभः ॥ अन्यथा दोष
 एव स्यादिनंतरसंशयः ॥ ३६ ॥ तद्यथा यदि निष्कर्षो
 जीवः मानेव तादृशः ॥ यन्नाभावेऽथ शुद्धेऽपि पन्वधे-
 दिर्भूतिः कथम् ॥ ३७ ॥ जगन्नेन्दुहृत्तः शुद्धः सर्वतः
 प्रागनादितः ॥ हेतोर्विना यथा ज्ञानं तथा क्रोशदिरात्मनः
 ॥ ३८ ॥ एवं यनास्य नित्यत्वं हेतोः सद्भावतोऽथ वा
 ॥ द्रव्याभावो गुणाभावे प्रोधादीनामूर्द्धनता ॥ ३९ ॥

मन्वयवेद्यन्वाज्जीवम्याभिनन्वमन्वयात् ॥ एको दग्धि
 एको हि श्रीमानिति च कर्मणः ॥ ५० ॥ यथाऽस्तिन्वं
 स्वतः सिद्धं सैर्योगोऽपि तथाऽनयोः ॥ कर्तृभोत्रादिमा-
 वानामन्वयाऽनुपपत्तितः ॥ ५१ ॥ ननु मूर्तिमता मूर्तो
 बध्यते व्यणुकादिवत् ॥ मूर्तिमन्कर्मणा बन्धो नामूर्तस्य
 स्फुटं चित्तः ॥ ५२ ॥ नैवं यतः स्वतः सिद्धः स्वभावोऽ-
 तर्कगोचरः ॥ तस्मादर्दति नाक्षेपं चैतरीक्षां च सोऽर्दति
 ॥ ५३ ॥ अग्नेरौष्ण्यं यथा लक्ष्म न केनाप्यर्जितं हि तत्
 ॥ एवंविधः स्वभावाद्वा न चेन्मर्जेन स्पृश्यताम् ॥ ५४ ॥
 यथाऽनादिः स्वतो बन्धो जीवपुद्गलकर्मणोः ॥ कुतः केन
 कुतः कुत्र मश्रोऽयं वरोमपुष्यवत् ॥ ५५ ॥ चेद्भुभुत्साऽ-
 स्ति चित्ते ते स्यात्तथा वाऽन्यथेनिवत् ॥ स्वानुमूर्तिमता-
 धेन प्रत्यक्षेण विमृश्यताम् ॥ ५६ ॥ अस्त्वमूर्तं मतिज्ञानं
 श्रुतज्ञानं च वस्तुतः ॥ मथादिना समूर्तेन स्यात्तत्पाकानु-
 सारि तत् ॥ ५७ ॥ नासिद्धं तत्तथा योगाद्यथादृष्टोपल-
 ब्धिनः ॥ विना मथादिना यस्मात्तद्विधिष्टं न तद्वयम्
 ॥ ५८ ॥ अथि चापचाग्नेो मूर्तं तूक्तं ज्ञानद्वयं हि यत् ॥
 न नत्तराद्यथा ज्ञानं वस्तुसीम्नोऽनतिक्रमात् ॥ ५९ ॥

नासिद्धयोरचारोऽप्यं मूर्त्तं पक्षस्वतोऽपि च ॥ वैचित्र्याद्-
 स्तुशक्तीनां स्वतः स्वस्थापराधतः ॥ ६० ॥ अप्यस्व-
 नादिसिद्धस्य सतः स्वाभाविकी क्रिया ॥ वैभाविकी
 क्रिया चास्ति पारिणामिकशक्तिः ॥ ६१ ॥ न परं
 स्वान्तरायत्ता सतो वैभाविकी क्रिया ॥ यस्यात्मनोऽसती
 शक्तिः कर्तुमन्यैर्न शक्यते ॥ ६२ ॥ ननु वैभाविकभावा-
 ल्या क्रिया चेत्पारिणामिकी ॥ स्वाभाविक्याः क्रियायाश्च
 कः शेषो हि विशेषभाक् ॥ ६३ ॥ अपि चार्थपरि-
 च्छेदि ज्ञानं स्वं लक्षणं चितः ॥ ज्ञेयाकारक्रिया चास्य
 कुतो वैभाविकी क्रिया ॥ ६४ ॥ तस्माद्यथा घटाकृत्या
 घटज्ञानं न तद्वदः ॥ मद्याकृत्या तथा ज्ञानं ज्ञानं ज्ञानं न
 तन्मयम् ॥ ६५ ॥ नैवं यतो विशेषोऽस्ति षड्भाष्यद्वारबो-
 धयोः ॥ मोहवर्माहृतो षड्दः स्यादषड्दमन्तदत्ययान् ॥
 ६६ ॥ मोहकर्माहृतं ज्ञानं प्रत्यर्थं परिणामि यत् ॥ इष्टा-
 निष्टार्थसंयोगान्स्वर्यं रजपद्भिर्हृषयथा ॥ ६७ ॥ नत्र ज्ञानप-
 षड्दं स्यान्मोहकर्मानिर्ग यथा ॥ साविकं श्रुद्दमेरेतद्वो-
 कालोकावभासकम् ॥ ६८ ॥ नासिद्ध्यं निष्पदप्रणतादे-
 तद्दर्शोपलम्बितः ॥ श्रीतोष्णानुभवः स्वस्तिन्न स्यात्तद्वे

पगन्मनि ॥ ६७ ॥ नत मिध्दः मृदृष्टान्तो मूर्तं ज्ञानद्वयं
 यथा ॥ अस्यमूर्तोऽपि जीवान्वा बन्धस्यान्मूर्तरूपेभिः ॥
 ७० ॥ ननु बन्धन्वं किं नाम किमथुध्दन्वमर्थतः ॥ वाचद्-
 कोऽथ मन्दिग्धो बंध्यः कश्चिदिति कमान् ॥ ७१ ॥
 अर्थाद्वैभाविकी शक्तिर्या मा चेदुपयोगिनी ॥ तद्गुणा-
 कारसंक्रान्तिर्वन्धः स्यादन्यहेतुकः ॥ ७२ ॥ तत्र बन्धेन
 हेतुः स्याच्छक्तिर्वैभाविकी परम् ॥ नोपयोगोऽपि त-
 त्किन्तु परायत्तं प्रयोजकम् ॥ ७३ ॥ अग्नि वैभा-
 विकी शक्तिमत्तवद्रव्योपजाविनी ॥ सा चेद्वन्धस्य हेतुः
 स्यादर्यान्मुक्तेरसम्भवः ॥ ७४ ॥ उपयोगः स्यादभिव्य-
 क्तिः शक्तेः स्वार्थाधिकारिणी ॥ सैव बन्धस्य हेतुश्चेत्स-
 र्वो बन्धः समस्यताम् ॥ ७५ ॥ तस्माच्चहेतुमापग्रीसा-
 त्रिध्ये तद्गुणाकृतिः ॥ स्वाकारस्य परायत्ता तथा बन्धोऽ
 परायवान् ॥ ७६ ॥ नासिद्धं तत्परायत्तं मिद्धसन्मृष्टिनो
 यथा ॥ शीतमुष्णमिवात्मानं कुर्वन्नात्माऽप्यनात्मवित् ७७
 तद्यथा मूर्तद्रव्यस्य शीतश्चोष्णो गुणोऽग्निलः ॥ आन्पन-
 श्चाप्यमूर्तस्य शीतोष्णानुपवः क्वचित् ॥ ७८ ॥ ननु वै-
 भाविकी शक्तिस्तथा स्यादन्ययोगतः ॥ परयोगादिना किं

न स्याद्वाऽस्ति तथाऽन्यथा ॥ ७९ ॥ सत्यंनित्या तथा श-
 क्तिः शक्तिन्याः शुद्धशक्तिवत् ॥ अधान्यथा सतो नाशः
 शक्तीनां नाशतः क्रमात् ॥ ८० ॥ किन्तु नम्पास्त-
 थाभावः श्रुत्यादन्योऽन्यदेतुतः ॥ तन्निमित्तादिना शुद्धो
 भावः स्यात्केवलं स्वतः ॥ ८१ ॥ नासिद्धोऽसौ
 हि सिद्धान्तः सिद्धः सन्दष्टितो यथा ॥ चन्द्रियोगाज्ज-
 लं चोर्णं शीतं तद्यद्योगतः ॥ ८२ ॥ ननु चैवं
 चैका शक्तिस्तद्भावो द्विविधो भवेत् ॥ एकः स्वाभा-
 विको भावो भावो वैभाविकोऽपरः ॥ ८३ ॥ वे-
 दवद्वयं हि द्वे शक्ती सतः सतः का सतिः सताम्
 ॥ स्वाभाविकी स्वभावैः स्वैः स्वैर्विभावैर्विभावजा
 ॥ ८४ ॥ सद्भावेऽप्याप्यसद्भावे कर्मणां पुद्गलात्मनाम्
 ॥ अस्तु स्वाभाविकी शक्तिः शुद्धैर्भावैर्विराजिता
 ॥ ८५ ॥ अस्तु वैभाविकी शक्तिः संयोगात्पारिणा-
 मिकी ॥ कर्मणाहृदपाभावे न स्यात्मा पारिणा-
 मिकी ॥ ८६ ॥ दण्डयोगाद्यथा चक्रं पञ्चम-
 त्वात्मनाऽऽत्मनि ॥ दण्डयोगादिना चक्रं चित्रं वा व्य-
 प्तिष्ठते ॥ ८७ ॥ नैवं यतोऽस्ति परिणामे शक्ति-

जातं सतोऽखिद्यम् ॥ कथं वैभाविकी शक्तिर्न स्याद्द्वै-
 पारिणामिकी ॥ ८८ ॥ परिणामात्मिका काचिच्छक्ति-
 श्चापारिणामिकी ॥ तद्भादकममागस्याभावात्सन्दृष्ट्यभाव-
 तः ॥ ८९ ॥ तस्माद्द्वैभाविकी शक्तिः स्वयं स्वभाविकी
 भवेत् ॥ परिणामात्मिका भावैरभावे कृत्स्नकर्मणाम् ॥
 ९० ॥ ततः सिद्धं स्वतोऽवश्यं न्यायाच्छक्तिद्वयं यतः ॥
 सदवस्थाभेदतो द्वैतं न द्वैतं युगपत्तयोः ॥ ९१ ॥ यौगप-
 ये महान् दोषस्तद्द्वैतस्य नयादपि ॥ कार्यकारणयोर्नाशो
 नाशः स्याद्द्वयमोक्षयोः ॥ ९२ ॥ नैकशक्तद्वैतभा-
 वो यौगपद्यानुपपन्नतः ॥ सति तत्र विभावस्य निन्यत्वं स्या-
 दव्यापितम् ॥ ९३ ॥ ननु चानादितः सिद्धं वस्तुनात्म-
 हेतुकम् ॥ तथा जातं परं नाप स्वतस्सिद्धमहेतुकम् ॥ ९४
 तदवश्यमवश्यं स्यादन्यथा सर्वमद्भरः ॥ सर्वशून्यादि-
 दोषश्च दुर्गारो निप्रहास्यदम् ॥ ९५ ॥ ततः सिद्धं यथा
 वस्तु यत्किञ्चिद्विज्ञातकम् ॥ तत्सर्वं स्वस्वरूपायैः
 स्यादनन्यगतिः स्वतः ॥ ९६ ॥ अयमर्थः कोऽपि क-
 स्यापि देशमात्रं हि नाश्नुते ॥ द्रव्यतः क्षेत्रतः कालाद्भा-
 वात्सोम्नोऽनतिक्रमात् ॥ ९७ ॥ व्याप्यव्यापकभावस्य

स्यादभावेऽपि मूर्तिमत् । द्रव्यं हेतुर्विभावस्य तर्किक तत्रापि
 नापाम् ॥ ९८ ॥ वैभाषिकस्य भावस्य हेतुः स्यात्सन्नि-
 कर्षतः ॥ तत्रस्योऽप्यपरो हेतुर्न स्यात्किक वा षतेति
 चेत् ॥ ९९ ॥ सत्त्वं बद्धवददं स्याच्चिद्रव्यं वाथ मूर्तिमत् ॥
 स्वीयसम्बन्धिभिर्बद्धवददं परवर्गिधाभिः ॥ १०० ॥ बद्धा-
 यद्धृत्योरस्ति विशेषः पारमार्थिकः ॥ तयोर्जात्यन्तर-
 त्वेऽपि हेतुमध्देतुगुक्तितः ॥ १ ॥ बद्धः स्याद्बद्धयोर्भावः
 स्यादबद्धोऽप्यबद्धयोः ॥ सानुकूलतया बन्धो न बन्धः
 मतिकूलयोः २ अर्थतस्त्रिविधो बन्धो वाच्यं तद्गुणत्रयम् ॥
 मत्येकं तद्रूपं यावत्तृतीयस्तून्यतेऽधुना ॥ ३ ॥ जीवकर्मो-
 भयोर्बन्धः स्यान्मिथः साभिलाषकः ॥ जीवः कर्मनिषेधो
 हि जीववदं हि कर्म तत् ॥ ४ ॥ तद्गुणाकारसंज्ञान्तिर्भावो
 वैभाषिकश्चितः ॥ तिस्रिमितं च तत्कर्म तथामामर्ष्यकारणम्
 ॥ ५ ॥ अर्थोऽयं यस्य कार्यं तत्कर्मण्यन्तस्य कारणम् ॥
 एको भावश्च कर्मकं बन्धोऽयं द्रव्यजः स्मृतः ॥ ६ ॥ तथा
 ऽऽदर्शं यथा चक्षुः स्वरूपं सन्दधत्पुनः ॥ स्वाकारा-
 कारसंज्ञान्तं कार्यं हेतुः स्वयं च तत् ॥ ७ ॥ अपि चाये-
 तन्नं मूर्तं पौद्गलं कर्म तद्यथा ॥ ८ ॥ जीवभावविकारस्य

हेतुः स्याद्द्रव्यकर्म तन् ॥ नष्टेनुस्नद्धिकारश्च यथा प्रत्यु-
 कारकः ॥ ९ ॥ चिद्धिकाराकृतिस्तस्य भावो वैभाविकः
 स्मृतः ॥ तन्नित्मिनान्मृथन्भूतोऽप्यर्थं स्यात्तन्निमित्तिकः ॥
 १० ॥ तन्नित् नोभयवन्धाद्दृष्टिर्विध्याश्चिरादपि ॥ न हेतवो
 भन्त्येकक्षेत्रम्या अप्यव्यवन् ॥ ११ ॥ तच्छब्दत्वाविनाभूतं
 स्याद्गुणत्वमक्रमान् ॥ तल्लक्षणं यथा द्रव्यं स्याद्द्रव्यतात्स्वतोऽ-
 न्यतः ॥ १२ ॥ तत्राद्रव्येऽपि यद्द्रव्यं तन् द्विधाऽप्यौपचारिकम्
 ॥ तत्रार्थं स्वांशमद्रव्येऽप्योपाधि द्वितीयकम् ॥ १३ ॥ ननु
 धैकं सन्मामान्याद्द्रव्यं स्थान्मद्विनेपतः ॥ तद्विशेषेऽपि सो-
 पाधि निरुपाधि कृतोऽर्थतः ॥ १४ ॥ अपि चाभिज्ञानमयान्ति
 ज्ञानं यद्रूपरूपोः ॥ त रूपं न रमो ज्ञानं ज्ञानमात्रमपार्थतः
 ॥ १५ ॥ नैवं यतो विशेषोऽस्ति सद्विशेषेऽपि वस्तुतः ॥
 अन्यव्यतिरेकाभ्यां द्वाभ्यां वै सिद्धमापनान् ॥ १६ ॥
 तत्रान्वयो यथा ज्ञानमज्ञानं परहेतुतः ॥ अर्थाच्छेदमर्शानं
 स्याद्द्विषोपादि वारिवन् ॥ १७ ॥ नाऽमिदोऽर्मा हि
 दृष्टान्तो ज्ञानस्याज्ञानतः सतः ॥ अस्त्यवस्थान्तरं तस्य
 यथाज्ञानमप्यवन्तः ॥ १८ ॥ व्यतिरेकोऽस्त्यात्मज्ञानं यथाहं
 परहेतुतः ॥ विध्यावस्थाविधिर्दृष्टं स्यात्तत्रैवं शुद्धमेव तन्

॥ १९ ॥ तद्यथा सायिकं ज्ञानं सार्यमवार्थमोचरम् ॥
 शुद्धं स्वजातिमात्रत्वादर्धं निरुपाधितः ॥ १२० ॥
 सायिकमिदं ज्ञानमस्यत्कर्मणां सताम् ॥ भात्मजाते-
 र्दुर्गुत्तरेतद्वर्धं चाशुद्धमक्रमात् ॥ २१ ॥ न स्यात्शुद्धं
 न चाशुद्धं ज्ञानं चेदिति सर्वतः ॥ न घन्धो न फले
 तस्य घन्धेतोरसम्भवात् ॥ २२ ॥ अथ चेद्व्यन्धस्तदा
 घन्धो घन्धो नावन्ध एव यः ॥ न शेपाधिद्विशेषाणां
 निर्विशेषादवन्धमाक् ॥ २३ ॥ मा भूदा सर्वतो घन्धः
 स्यादवन्धमसिद्धितः ॥ नावन्धः सर्वतः धेयान् घन्धका-
 र्योपलब्धितः ॥ २४ ॥ अस्ति चित्तसार्यसर्वार्थसाक्षात्कारि
 विशारम्भुक् ॥ अज्ञायि सायिकं साक्षाद्वर्धं घन्धव्यत्य-
 यान् ॥ २५ ॥ षट् सर्वोऽपि सक्षारकार्यत्वे वैपरीत्यतः
 सिद्धं मोपाधि तद्वेतोरन्यथाऽनुपपत्तितः ॥ २६ ॥
 सिद्धमेतावता ज्ञानं सौपाधि निरुपाधि च ॥ तत्राशुद्धं हि
 सौपाधि शुद्धं तन्निरुपाधि यत् ॥ २७ ॥ ननु कस्को वि-
 शेपोऽस्ति यद्वावद्वत्त्वयोर्द्वयोः ॥ अस्त्यनर्थान्तरं यस्माद-
 र्याद्वैकपोपलब्धितः ॥ २८ ॥ नैवं यतो विशेषोऽस्ति
 हेतुमद्देतुभावतः ॥ कार्यकारणभेदाद्वा द्वयोस्तदुत्पत्तं यः

स्वतः ॥ यतो नवपदव्याप्तमव्याप्तं पर्ययेषु तत् ॥ १४० ॥
सोपरक्तेरुपाधित्वाभाद्रशोद्धिधीयते ॥ इ पदानि नवामुनि
जीवः शुद्धोऽनुभूयते ॥ ४१ ॥ ननूरक्तिरस्तीति किं वा
नास्तीति तत्स्वतः ॥ उभयं नोभयं किं वा सत्कमेणाक्रमेण
किम् ॥ ४२ ॥ अस्तीति चेन्नदा तस्यां सत्यां कथमनाद-
रः ॥ नास्तीति चेदसत्त्वेऽस्याः सिद्धो नानादरो नयात्
॥ ४३ ॥ सत्यामुपरक्तौ तस्यां नाद्यानि पदानि वै ॥
शुद्धादन्यत्र सर्वस्य नयस्यानपिकारतः ॥ ४४ ॥
असत्यामुपरक्तौ वा नैवामुनि पदानि च ॥ हेतुगुन्यावि-
नाभूतकार्यशून्यस्य दर्शनात् ॥ ४५ ॥ उभयं चेत्कमेणेद्
सिद्धं न्यायाद्विचक्षितम् ॥ शुद्धमात्रमुपादेयं हेयं शुद्धतरं यदा
॥ ४६ ॥ यौगपद्येऽपि तद्वैतं न समीहितसिद्धये ॥ केवलं
शुद्धमादेयं नादेयं तत्परं यतः ॥ ४६ ॥ नैकस्वैकपदे स्तो द्वे
क्रिये वा कर्मणी ततः ॥ यौगपद्यपसिद्धं स्याद्वैतार्हतस्य का
कर्या ॥ ४८ ॥ ततोऽनन्यगतेन्यर्थाच्छुद्धः सम्भवत्वगो-
चरः ॥ तद्वाचकश्च यः कोऽपि वाच्यः शुद्धत्वोऽपि सः
॥ ४९ ॥ नैव त्वनन्यथासिद्धेः शुद्धानुद्धत्वयोर्द्वयोः ॥ विरो-
धेऽप्यविरोधः स्यान्विषयः सापेक्षतः सतः ॥ १५० ॥ नासि-

द्वाऽनन्यथामिद्विस्तद्वृत्तोरकवस्तुतः ॥ यद्विशेषेऽपि सा-
 मान्यमेकमात्रं प्रतीयते ॥ ५१ ॥ तद्यथा नव तत्त्वानि के-
 चलं जीवपुद्गलाः ॥ स्वद्रव्याद्यैरनन्यन्वाद्वस्तुतः कर्तृकर्मणोः
 ताभ्यामन्यत्र नैतेषां किञ्चिद्द्रव्यान्तरं पृथक् ॥ न मन्येकं
 विशुद्धस्य जीवस्य पुद्गलस्य च ॥ ५३ किन्तु मन्वद्दयो-
 रेव तद्वयोरितरेतरम् ॥ नैमित्तिकनिमित्ताभ्यां भावा नव-
 पदा अमी ॥ ५४ ॥ अर्थान्नवपदीभूय जीवश्चैको विराजते ॥
 गदात्वंऽपि परं शुद्धस्तद्विशिष्टदशामृते ॥ ५५ ॥ नामम्भवं
 भवेदेतत्तद्विशेषरूपलब्धितः ॥ सोपरक्तेरभूतार्थान्मिदं न्या-
 याददर्शनम् ॥ ५६ ॥ सन्त्यनेकेऽत्र दृष्टान्ता हेमवपज-
 लानलाः ॥ आदर्शस्फटिकाश्मानौ बोधवारिधिमैन्धवाः
 ॥ ५७ ॥ एकं हेम यथाऽनेकवर्णं स्यात्परयोगतः ॥ तमसं
 तेषिवोपेक्ष्य पश्य तद्देम केषलम् ॥ ५८ ॥ न चार्श्वक्यं
 सतस्तस्य स्यादुपेक्षा कथं जवान् ॥ सिद्धं कुतः प्रमाणाद्वा
 तत्तत्त्वं न कुतोऽपि वा ॥ २९ ॥ नानादयं हि तद्धेम
 ५९ ॥ ॥ ५९ ॥ तस्यामे सर्वशून्यादिदोषार्गा राक्षि-
 ॥ ॥ १६० ॥ न परीक्षात्तमं चैतच्छुद्धं शुद्धं यदा
 तदा ॥ शुद्धस्यानुपलब्धौ स्याद्विधेरेतोरदर्शनम् ॥ ६१

यदा तदूर्णमालार्या दृश्यते हेम केवलम् ॥ न दृश्यते
 परोपाधिः स्वेषु हृष्टेन हेम तत् ॥ ६२ ॥ ततः सिध्दं यथा
 हेम परयोगादिना पृथक् ॥ सिध्दं तदूर्णमालायामन्ययोगे-
 ऽपि वस्तुतः ॥ ६३ ॥ प्रक्रियेयं हि संयोज्या सर्वदृष्टा-
 न्तभूमिषु ॥ साध्यार्थस्यानिरोधेन साधनार्त्तं करिष्णुषु ६४
 तोयमर्धं यथा पद्मपत्रमत्र तथा न तत् ॥ तदस्पृश्यस्वभा-
 वत्वादर्थतो नास्ति पत्रतः ॥ ६५ ॥ सकर्दमं यथा वारि
 वारि पश्य न कर्दमम् ॥ दृश्यते तदवस्थायां शुध्दं वारि
 ।वपद्मयत् ॥ ६७ ॥ अग्निर्पथा तृणाग्निः स्यादुपचागतूर्णं
 दहन ॥ नाग्निःतृणं तृणं नाग्निरग्निरग्निस्तृणं तृणम्
 ॥ ६८ ॥ प्रतिबिम्बं यथाऽऽदर्शे सन्निकर्षात्कलापिनः ॥
 तदात्वे तथाऽवस्थायामपि तत्र कुतः शिखी ॥ ६९ ॥
 जयापुष्पोपयोगेन विकारः स्फटिकाश्मनि ॥ अर्थात्सोऽग्नि
 विकारश्च वास्तरस्तत्र वस्तुतः ॥ ७० ॥ ज्ञानं स्वयं
 घटज्ञानं परिच्छिन्द्यथा घटम् ॥ नार्थाज्ञानं घटोऽयं
 स्यादज्ञानं ज्ञानं घटो घटः ॥ ७१ ॥ वारिधिः सोत्तरद्दो-
 ऽपि वायुना प्रेरितो यथा ॥ नार्थादैक्यं तदात्वेऽपि पात्रा-
 धारसमीरयोः ॥ ७२ ॥ सर्वतः सैन्धवं त्विरवमर्थादेक-

द्वाऽनन्यथामिद्विस्तद्द्वयोरैकवस्तुतः ॥ यद्विशेषेऽपि सा-
 मान्यमेकमात्रं प्रतीयते ॥ ५१ ॥ तद्यथा नव तत्त्वानि के-
 चलं जीवपुद्गलौ ॥ स्वद्रव्याद्यैरनन्यत्वाद्द्वस्तुतः कर्तृकर्मणोः
 ताभ्यामन्यत्र नन्तेषां किञ्चिद्द्रव्यान्तरं पृथक् ॥ न प्रत्येकं
 विशुद्धस्य जीवस्य पुद्गलस्य च ॥ ५३ ॥ किन्तु सम्प्रद्वयो-
 रेव तद्द्वयोरितरेतरम् ॥ नैमित्तिकनिमित्ताभ्यां भावा नव-
 पदा अमी ॥ ५४ ॥ अर्थाद्यवपदीभूय जीवश्चैको विराजते ॥
 गदात्वंऽपि परं शुद्धस्तद्विशिष्टदशामृते ॥ ५५ ॥ नासम्भवं
 भवेदेतत्तद्विधेरुपलब्धितः ॥ सोपरक्तेरभूतार्थात्सिद्धं न्या-
 याददर्शनम् ॥ ५६ ॥ सन्त्यनेकेऽत्र दृष्टान्ता हेमवपज-
 लानलाः ॥ आदर्शस्फटिकादपानौ बोधवारिधिसैन्धवाः
 ॥ ५७ ॥ एकं हेम यथाऽनेकवर्णं स्यात्परयोगतः ॥ तमसं
 तमिवोपेक्ष्य पश्य तद्धेम केवलम् ॥ ५८ ॥ न चाशंक्यं
 संतस्तस्य स्यादुपेक्षा कथं जेवात् ॥ सिद्धं कुतः प्रमाणाद्वा
 तत्सत्त्वं न कुतोऽपि वा ॥ २९ ॥ नानादेषे हि तद्धेम
 सोपरक्तेरुपाधिवत् ॥ तत्प्रागे सर्वशून्यादिदोषाणां सन्नि-
 पाततः ॥ १६० ॥ न परीक्षाक्षमं चैतच्छुद्धं शुद्धं यदा
 तदा ॥ शुद्धस्यानुपलब्धी स्याल्लुब्धिहेतोरदर्शनम् ॥ ६१

यदा तद्दर्शनात्प्रायां दृश्यते हेम केवलम् ॥ न दृश्यते
 परोपाधिः स्वेषुं दृष्टेन हेम तत् ॥ ६२ ॥ ततः सिध्दं यथा
 हेम परयोगादिना वृथरू ॥ सिध्दं तद्दर्शनात्प्रायामन्ययोगे-
 ऽपि वस्तुतः ॥ ६३ ॥ प्रक्रियेयं हि संयोग्या सर्वदृष्टा-
 न्तभूमिषु ॥ साध्यार्थस्याविरोधेन साधनार्थकारिष्णुषु ॥ ४
 तोषमर्षं यथा पद्मपद्मत्र तथा न तत् ॥ तदस्पृष्टमस्वभा-
 वत्त्वादर्थतो नास्ति पत्रतः ॥ ६५ ॥ सकर्दर्मं यथा धारि
 वारि पश्य न कर्दमम् ॥ दृश्यते तदवस्थायां शुध्दं धारि
 विपद्भवत् ॥ ६७ ॥ अग्निर्धधा तृणाग्निः स्यादुपचारानृणं
 दहनं ॥ नाग्निस्तृणं तृणं नाग्निग्निग्निग्निस्तृणं तृणम्
 ॥ ६८ ॥ प्रतिविम्बं यथाऽऽदर्शे सन्निकर्षात्कन्यापिन ॥
 तदास्त्वे तथाऽवस्थायामपि तत्र कुतः शिखी ॥ ६९ ॥
 जपावुष्पोपयोगेन विकारः स्पष्टिकाश्मनि ॥ अर्थात्मोऽपि
 विकारश्च वास्तवस्तत्र वस्तुतः ॥ ७० ॥ ज्ञानं स्वयं
 घटज्ञानं परिच्छिन्द्यथा घटम् ॥ नार्थाज्ञानं घटोऽयं
 स्यादज्ञानं ज्ञानं घटो घटः ॥ ७१ ॥ धारिभिः मोक्षरद्दो-
 ऽपि धावुना प्रेरितो यथा ॥ नार्थादेकर्यं तदास्त्रेऽपि धारा-
 धारसमीरयोः ॥ ७२ ॥ सर्वतः सेऽवरे त्विद्वत्तर्थादेक-

द्वाऽनन्यथासिद्धिस्तद्द्वयोरैकवस्तुतः ॥ यद्विशेषेऽपि सा-
 मान्यमेकमात्रं प्रतीयते ॥ ५१ ॥ तद्यथा नव तत्त्वानि के-
 वलं जीवपुद्गलौ ॥ स्वद्रव्याद्यैरनन्यत्वाद्दस्तुतः कर्तृकर्मणोः
 ताभ्यामन्यत्र नैतेषां किञ्चिद्द्रव्यान्तरं पृथक् ॥ न प्रत्येकं
 विशुद्धस्य जीवस्य पुद्गलस्य च ॥ ५३ किन्तु सम्प्रद्वयो-
 रेव तद्द्वयोरितोतरम् ॥ नैमित्तिकनिमित्ताभ्यां भावा नव-
 पदा अपी ॥ ५४ ॥ अर्थात्तत्रपदीभूय जीवश्चैको विराजते ॥
 तदात्वऽपि परं शुद्धस्तद्विशिष्टदशामृते ॥ ५५ ॥ नासम्भवं
 भवेदेतत्तद्विशेषरूपलन्धितः ॥ सोपरक्तेरभूतार्थात्सिद्धं न्या-
 याददर्शनम् ॥ ५६ ॥ सन्त्यनेकेऽत्र दृष्टान्ता हेतवप्रज-
 लानलाः ॥ आदर्शस्फटिकाश्मानी बोधवारिधिसैन्धवाः
 ॥ ५७ ॥ एकं हेम यथाऽनैकवर्णं स्यात्परयोगतः ॥ तमसं
 तमिवोपेक्ष्य पदय तद्धेम केवलम् ॥ ५८ ॥ न चाशंपयं
 सतस्तस्य स्यादुपेक्षा कथं जवात् ॥ सिद्धं कुतः प्रमाणाद्वा
 तत्सत्त्वं न कुतोऽपि वा ॥ २० ॥ नानाद्वेषं हि तद्धेमं
 सोपरक्तेरुपाधिवत् ॥ तस्यागे सर्वशून्यादिदोषाणां सक्षि-
 पानतः ॥ १६० ॥ न परीक्षाक्षरं चैतच्छुद्धं शुद्धं यदा
 तदा ॥ शुद्धस्यानुपलब्धौ स्यात्प्रतिपदेतोरदर्शनम् ॥ ६१

यदा सङ्घर्षमात्रायां दृश्यते हेम केवलम् ॥ न दृश्यते
 परोपाधिः स्वेष्टं दृष्टेन हेम तन् ॥ ६२ ॥ ततः सिद्धं यथा
 हेम परयोगादिना पृथक् ॥ सिद्धं सङ्घर्षमात्रायामन्यथांग-
 ऽपि वस्तुतः ॥ ६३ ॥ प्रक्रियेयं हि संयोग्या सर्वदृष्टा-
 न्तभूमिषु ॥ साध्यार्थस्यापिरोधेन साधनार्त्तकारणेषु ६४
 सोपमं यथा पद्यपद्यत तथा न तन् ॥ तद्वदृष्टव्यवभा-
 षत्वादर्थतो नास्ति पद्यतः ॥ ६५ ॥ तच्चर्दयं यथा वारि
 वारि पद्य न कर्दमम् ॥ दृश्यते तद्वदस्थायां गुणं वारि
 ऽवयववत् ॥ ६७ ॥ अग्निर्गुणो ह्यग्निः यथाद्वयसागुणं
 दहन ॥ नाग्निःसृष्टं सृष्टं नाग्निःअग्निःसृष्टं सृष्टम्
 ॥ ६८ ॥ प्रतिबिम्बं यथाऽऽदर्शं सन्निकर्षात्कालादिन ॥
 तदात्वे तथाऽऽध्यायामपि तत्र कुतः सिद्धा ॥ ६९ ॥
 जपाद्युत्प्रेषयोगेन विकारः स्वटिकाद्यपि ॥ अर्थागोऽपि
 विकारश्च बालवत्तत्र वस्तुतः ॥ ७० ॥ ज्ञानं स्वयं
 पटज्ञानं परिच्छिन्नदधया पटम् ॥ नार्थाज्ञानं पटोऽर्थे
 स्यादज्ञानं ज्ञानं पटो पटः ॥ ७१ ॥ वारिभिः सोऽप्यदृष्टो-
 ऽपि बाहुना प्ररितो यथा ॥ नार्थादृश्ये तदात्वेऽपि वाग-
 वारतामीरसोः ॥ ७२ ॥ सर्वतः सैश्वर्यं त्वित्यदर्थोदेक-

द्वाऽनन्यथामिद्विस्नद्द्वयोरेकवस्तुतः ॥ यद्विशेषेऽपि सा-
 मान्यमेकपात्रं प्रतीयते ॥ ५१ ॥ तद्यथा नव तत्त्वानि के-
 वलं जीवभुक्तौ ॥ स्वद्रव्याद्यैरनन्यत्वाद्भिस्तुतः कर्तृकर्मणोः
 ताभ्यामन्यत्र नैतेषां किञ्चिद्द्रव्यान्तरं पृथक् ॥ न प्रत्येकं
 विगुदस्य जीवस्य पुद्गलस्य च ॥ ५३ ॥ किन्तु सम्प्रदयो-
 रेव तद्द्वयोरितरेतरम् ॥ नैमित्तिकनिमित्ताभ्यां भावा नव-
 पदा अर्था ॥ ५४ ॥ अर्थाश्चपदीभूय जीवश्चैको विराजते ॥
 गदात्वऽपि परं शुद्धस्तद्विशिष्टज्ञामृते ॥ ५५ ॥ नासम्भवं
 भवेदेतत्तद्विरेकफलश्चितः ॥ सोपरक्तेरभूतार्थान्मिदं न्या-
 याद्दर्शनम् ॥ ५६ ॥ सन्त्यनेकेऽथ दृष्टान्ता हेमवत्स-
 लान्याः ॥ आदर्शस्फटिकाऽपानौ यौधवारिषिसैन्धवाः
 ॥ ५७ ॥ एकं हेम यथाऽनेकवर्णं स्यात्परयोगतः ॥ तपसं
 तपित्रीपेक्ष्य पश्य तदेव केवलम् ॥ ५८ ॥ न चाशुभयं
 सतस्तस्य म्यादुपेक्षा कथं जवान् ॥ सिद्धं कुतः प्रमाणाद्वा
 तन्मत्त्वं न कुतोऽपि वा ॥ २० ॥ नानादयं हि तच्छ्रेय
 सोपरक्तेरुत्तारितम् ॥ तत्प्रागे सर्वशून्यादिदोषानां मन्नि-
 पानतः ॥ १६० ॥ न परीक्षासर्वं चैवशुद्धं शुद्धं यदा
 यदा ॥ शुद्धस्यानुपश्लेषो स्याद्विशिष्टेनोरदर्शनम् ॥ ६१

यदा तदूर्णमालायां दृश्यते हेम केवलम् ॥ न दृश्यते
 परोशाधिः स्वेष्टं दृष्टेन हेम तत् ॥ ६२ ॥ ततः सिध्दं यथा
 हेम परयोगादिना पृथक् ॥ सिध्दं तदूर्णमालायामन्ययोगे-
 ऽपि वस्तुतः ॥ ६३ ॥ प्रक्रियेयं हि सैयोज्या सर्वदृष्टा-
 न्तभूमिषु ॥ साध्यार्थस्याविरोधेन साधनालंकारिष्णुषु ६४
 तोयमद्रं यथा पद्मपद्मप्र तथा न तत् ॥ तदस्पृश्यस्वभा-
 वत्वादर्धतो नास्ति पत्रतः ॥ ६५ ॥ सकर्दमं यथा वारि
 वारि पश्य न कर्दमम् ॥ दृश्यते तदवस्थायां शुध्दं वारि
 १५५५५५ ॥ ६७ ॥ अग्निर्यथा तृणाग्निः स्यादुपचागातृणं
 दहन ॥ नाग्निःतृणं तृणं नाग्निग्निरग्निस्तृणं तृणम्
 ॥ ६८ ॥ मतिविम्बं यथाऽऽदर्शं सन्निकर्षात्कलाग्निः ॥
 तदात्वे तथाऽवस्थायामपि तत्र कुतः शिर्वा ॥ ६९ ॥
 जपावुष्पोपयोगेन विकारः स्फुरिकाऽपनि ॥ अर्थादलोऽऽदि
 विकारश्च वास्त्वस्त्वश्च वस्तुतः ॥ ७० ॥ दार्ढ्यं म्यर्दं
 यद्यज्ञानं परिच्छिन्द्यता यदम् ॥ नार्थाऽदार्ढ्यं यद्योऽयं
 स्थाऽज्ञानं ज्ञानं यद्यो यद्यः ॥ ७१ ॥ वार्गिवः मांशान्द्रो-
 ऽपि वायुना प्रेरितो यथा ॥ नार्थाऽद्वयं नद्वयैऽपि पाग-
 वारसमीरयोः ॥ ७२ ॥ सर्वतः सुन्दरं लिखनयोः

रमं शब्दम् ॥ निरोत्तमं प्रवेष्टुं प्रवेष्टाने करमं यतः ॥ ७२ ॥
 इति श्रुत्यान्वयान्वायेन शब्दं शब्देन सिद्धिमन् ॥ यन्वदानिनवा-
 मुनि वाच्यान्वयार्थवद्वयतः ॥ ७३ ॥ कैश्चिन् कल्प्यते मोहाद्-
 क्तव्यानि पदानि न ॥ हेयानीति यतस्तेभ्यः शुद्धमन्यत्र
 सर्वतः ॥ ७४ ॥ तद्मन्मर्षवस्त्याग म्यादमिष्टः मया-
 णतः ॥ तदा तेभ्योऽतिरिक्तस्य शुद्धस्यानुपलब्धितः ७५
 नावश्यं वाच्यता सिध्येन्मर्षतो हेयवस्तुनि ॥ नान्यकारे
 मविष्टस्य प्रकाशानुभवो मनारू ॥ ७६ ॥ नावाच्यता
 पदार्थानां स्यादकिञ्चित्करत्वतः ॥ सार्थानीति यतोऽवश्यं
 वक्तव्यानि न वार्थतः ॥ ७७ ॥ न स्यात्तेभ्योऽतिरिक्तस्य
 सिद्धः शुद्धस्य सर्वतः ॥ साधनाभावतस्तस्य तद्यथाऽनु-
 पलब्धितः ॥ ७८ ॥ ननु चार्थान्तरं तेभ्यः शुद्धं सम्य-
 कत्वगोचरम् ॥ अस्ति जीवस्य स्वं रूपं नित्योद्योतं निरा-
 मयम् ॥ ७९ ॥ न पश्यति जगदावन्मिध्यान्वयतमसा ततम् ।
 अस्तमिध्यान्वकारं चेत्पश्यतीदं जगज्जवात् ॥ १८० ॥
 नैवं विरुद्धधर्मत्वाच्छुद्धानुद्धत्वयोर्द्वयोः ॥ नैकस्यैरुपदेद्वे-
 स्तः शुद्धाशुद्धे क्रियेऽवतः ॥ १८१ ॥ अथ सत्यां हि
 शुद्धायां क्रियायामथतश्चितः ॥ स्यादशुद्धा कथं वा चेद-

स्ति नित्या कथं न सा ॥ ८२ ॥ अयासत्यामशुद्धार्थं
 घन्धाभावो विरुद्धभाक् ॥ नित्यायामथ तस्यां हि सत्यां
 पुक्तेरसम्भवः ॥ ८३ ॥ ततः सिद्धं यदा येन भावेनान्या
 समन्वितः ॥ तदाऽनन्यगतिस्तेन भावेनात्माऽस्ति तन्मयः
 ॥ ८४ ॥ तस्माच्छुभः शुभेनैव स्यादशुभोऽशुभेन यः ॥
 शुद्धः शुद्धेन भावेन तदात्वे तन्मयत्वतः ॥ ८५ ॥ ततोऽ
 नर्णान्तरं तेभ्यः किञ्चिद्विरुद्धवर्णीदृशम् ॥ शुद्धं नवपदा-
 न्येव तद्विकारादने परम् ॥ ८६ ॥ अतस्त्वन्यथाध्वानं गृहे
 सदृशं नव जीवाया यथादेश्याः क्रमा-
 दपि ॥ ८७ ॥ तद्वेश्यो यथा जीवः स्यादजीवस्तथा
 ध्वः ॥ घन्धः स्यात्संवरथापि निर्जरा मोक्ष इत्यपि ॥
 ८८ ॥ सप्तने पुण्यवापाभ्यां पदार्थास्त नव स्मृताः ॥
 सन्ति सदृशनस्योद्यैर्विषया भूतार्थमाधिताः ॥ ८९ ॥
 तत्राधिजीवमाख्यानं विदधाति यथाऽपुना ॥ कविः पूर्वा-
 परायणपर्यालोचविचक्षणः ॥ १९० ॥ जीवसिद्धिः सती
 साध्या सिद्धा सार्थापसी पुरा ॥ तत्सिद्धलक्षणं वक्ष्ये
 साक्षात्तद्विधिद्वये ॥ ९१ ॥ स्वरूपं चेतना जन्मोः
 सा सामान्यात्सदेकथा ॥ सद्विशेषादपि द्वेषा कदाचन

नाक्रमाद्विद्वि ॥ ७० ॥ एका म्याचेतना शुद्धा स्यादशुद्धा
 परा ततः ॥ शुद्धा स्यादात्मनस्तन्वमस्यशुद्धाऽऽत्मकर्मजा
 ॥ ७१ ॥ एकधा चेतना शुद्धा शुद्धम्यकविधत्तनः ॥ शुद्धा-
 शुद्धोपलब्धिः ॥ ज्ञानान्वाज्ञानचेतना ७४ अशुद्धा चेतना
 द्वेषा तद्यथा कर्मचेतना ॥ चेतनन्वान्फलस्यास्य म्यात्कर्तृ-
 फलचेतना ॥ ७५ ॥ अत्रान्मा ज्ञानशब्देन वाच्यमन्मा-
 धनः स्वयम् ॥ म चेत्येतेऽनया शुद्धः शुद्धा मा ज्ञानचेतना
 ॥ ७६ ॥ अर्थाज्ञानं गुणः सम्पत्तनाहावम्यान्तरं यदा ॥
 आत्मोपलब्धिरूपं स्यादुच्यते ज्ञानचेतना ॥ ७७ ॥ मा
 ज्ञानचेतना नूनमग्नि सम्यग्दृशान्मनः ॥ न स्यान्विध्यादृश-
 कावि तदास्ते तदसम्भवात् ॥ ७८ ॥ अग्नि चैकादशाज्ञा-
 नां ज्ञानं विध्यादृशोऽपि यत् ॥ नात्मोपलब्धिः स्यास्ति
 विध्याकर्मोदियात्परम् ॥ ७९ ॥ ननुपलब्धिः शब्देन ज्ञानं प्र-
 त्यक्षपर्यतः ॥ तद्विक ज्ञानादृतेः स्वीयकर्मणोऽन्यत्र त-
 दक्षतिः ॥ ८० ॥ मत्वं स्वावरणम्योर्ध्वं तं हेतुर्धयोदयः ॥
 कर्मान्निर्गोदयापेक्षो नापिदः कार्यकृत्यथा ॥ १ ॥ अस्ति
 पत्यादि यः ज्ञानं प्राणादृशुदयक्षतेः ॥ तथा रीर्षान्नागस्य
 कर्मणोऽनुदयादपि ॥ २ ॥ मत्याद्यावरणस्योर्ध्वः कर्मणोऽ

इयं संसारिजीवानां सर्वेषामविशेषतः ॥ अस्ति साधा-
 रणी वृत्तिर्न स्यात्सम्यक्त्वकारणम् ॥ १४ ॥ न स्यादा-
 त्मोपलब्धिर्वा सम्यग्दर्शनलक्षणम् ॥ शुद्धा चेदस्ति
 सम्यक्त्वं न चञ्छुद्धा न सा सुदृक् ॥ १५ ॥ ननु
 चेयमशुद्धैव स्यादशुद्धा कथंचन ॥ अथ बन्धफला नित्यं
 किमबन्धफला क्वचित् ॥ १६ ॥ सत्यं शुद्धाऽस्ति सम्य-
 कत्वे सैवाशुद्धाऽस्ति तद्विना ॥ अस्त्यबन्धफला तत्र सैव
 बन्धफलाऽन्यथा ॥ १७ ॥ ननु सदर्शनं शुद्धं स्यादशु-
 द्धा मृषा रुचिः ॥ तत्कथं विषयभ्रैकः शुद्धाशुद्धविशे-
 पभाक् ॥ १८ ॥ यद्वा नवमु तरेषु चास्ति सम्यग्ग-
 त्मनः ॥ आत्मोपलब्धिमात्रं वै सा चञ्छुद्धा कृतो नव ॥
 ॥१९ ॥ नैवं यतः स्वतः शश्वत्स्वादुभेदोऽस्ति वस्तुनि ॥
 तत्राभिव्यञ्जकद्वेषाभावसद्भावतः पृथक् ॥ २२० ॥ शुद्धं
 सामान्यमात्रत्वादशुद्धं तद्विशेषतः ॥ वस्तु सामान्यरूपेण
 स्वदते स्वादु सद्विदाम् ॥ २१ ॥ स्वदते न परेषां तद्य-
 द्विगपेऽप्यनीदृशम् ॥ तेषामलब्धयुद्धित्वाद्दृष्टेर्द्वयोद्दो-
 षतः ॥ २२ ॥ यद्वाविशेषरूपेण स्वदते तत्सुदृष्टिनाम् ॥
 अर्थात्सा चेतना नूनं कर्मकार्येऽथ कर्मणि ॥ २३ ॥

दयति मृगम् ॥ भविष्यिष्टमर्षं कृत्वा नियतं मासमन्यकम्
 ॥ ३६ ॥ अथात्तदवशाङ्क्यं श्रुत्वा मिष्टपदोत्तमम् ॥
 सुदृष्टकैर्यमेवायं निःसर्गं व्यापारमवदा ॥ ३७ ॥ इ-
 ष्टिषांभक्तिनामन्तज्ज्ञानदुर्गायैर्मुनिरुत् ॥ अज्ञानोत्तमुत्सा-
 नन्तस्यावाविरमुनान्विरुत् ॥ ३८ ॥ पश्यन्निनि निना-
 त्पानं ज्ञानी ज्ञानिकमुनिमान ॥ ममहादपरं चेन्नेदयो-
 न्मार्यं कृताथैरनु ॥ ३९ ॥ रोहितं यत्सुखं नाम सर्व-
 वैषयिकं मृतम् ॥ न तत्सुखं सुखाभारं हिन्दु दुःख-
 समंशयम् ॥ ४० ॥ तस्मात्त्रेयं सुखाभारं दुःखं दुःख-
 फलं यतः ॥ हेयं तत्कर्म यद्वेतुन्लक्ष्यानिष्टस्य सर्वतः ॥
 ४१ ॥ तत्सर्वं सर्वतः कर्म पश्यन्निदं तददृश ॥ वैष-
 रीत्यात्फलं तस्य सर्वं दुःखं विरचयतः ॥ ४२ ॥ चतु-
 र्गतिमवाचनं नित्यं कर्मकहेतुत् ॥ न पदस्यो जनः कधि-
 त्तिन्दु कर्मपदस्थितः ॥ ४३ ॥ स्वस्वरूपुच्युतो जीवः
 स्यादलक्ष्यस्वरूपवान् ॥ नानादुःखममाहीर्षं संसारे
 पश्यन्निनि ॥ ४४ ॥ ननु किञ्चिच्छुभं कर्म किञ्चि-कर्म-
 शुभं ततः ॥ क्वचित्सुखं क्वचिदुःखं तत्किं दुःखं परं
 नृणाम् ॥ ४५ ॥ नैवं यतः सुखं नैनत्तसुखं यत्र ना-

सुखम् ॥ स धर्मो यत्र नाधर्मस्तत्तुभं यत्र नासुखम् ॥
 ४४ ॥ इदमस्ति परार्थानं सुखं वाथातुस्त्वम् ॥
 र्ण्यन्तं दन्धेद्वेषं विषयं दुःखमधतः ॥ ४५ ॥ उक्तं च—
 सपर सायामादियं विच्छिष्टं दन्धेद्वेषं विसदम् ॥ जं
 इन्द्रिण्डि लभं सं सुखस्य दुःखमेव तदा ॥ ४६ ॥ भा-
 वार्थेधाप्र सर्वेषां कर्मणामुदयः क्षणान् ॥ वजापान इ-
 वान्मानं दुर्वारो निष्पिनष्टि वै ॥ ४७ ॥ व्याकृत्यः सर्व-
 देशेषु जीवः कर्मोदयाद्भवम् ॥ बह्निमोगावथा वारि-
 त्तं स्पशोवलादिभ्यः ॥ ४८ ॥ सातासानोदयाद्दुःख-
 मान्तां स्थूलोपलक्षणात् ॥ सर्वकर्मोदयाद्यात इवायात-
 धिटात्पनाः ॥ ४९ ॥ आम्तां घातः प्रदेशेषु सन्दृष्टर-
 ल्छिभतः ॥ वातव्याधिर्वयाऽध्यक्षं पीडयन्ते ननु सन्धयः
 ॥ ५० ॥ न हि कर्मोदयः बधिञ्ज-नोर्यः स्थान्मुखा-
 वतः ॥ सर्वस्य कर्मणस्तत्र बैलक्षण्यात्स्वरूपतः ॥ ५१ ॥
 तस्य मन्दोदयार्थेकेचिज्जीवाः समनस्ताः क्वचिन् ॥ तद्दे-
 गमतद्माना रमन्ते विषयेषु च ॥ ५२ ॥ केचितीयो-
 दयाः सन्तो मन्दाक्षाः खलरसांशिनः ॥ केचन् दुःखवेगा-
 नां रन्तुं नार्थानपि क्षमाः ॥ ५३ ॥ यद्दुःखं लौकिकी

रुदिभिर्णानम्नत्र का कथा ॥ यन्मुखं लौकिकी रुदि-
 स्तन्मुखं दृ स्वमर्थतः ॥ ५४ ॥ कादाचित्कं न तद्दुःखं
 मृत्युनाच्छिन्नधाम्या ॥ सन्निकर्षेषु तेषूर्ध्वैस्तृष्णातङ्कस्य
 दर्शनान् ॥ ५५ ॥ इन्द्रियार्थेषु लुब्धनामन्तर्दाहः सुदा-
 रुणः ॥ तमन्तरा यनस्तेषां विषयेषु रतिः कुतः ॥ ५६ ॥
 हृदयते रतिरेतेषां मुहितानामिवेक्षणात् ॥ तृष्णावीजं
 जलौकिकानां दुष्टशोणितकर्षणात् ॥ ५७ ॥ शक्रश्चक्रध-
 रादीनां केवलं पुण्यशालिनाम् ॥ तृष्णावीजं रतिस्तेषां
 सुखावाप्तिः कुतस्तनी ॥ ५८ ॥ उक्तं च- जेसि विषये
 सुरदितेसि दुखत्वं चजाजाण साहावम् ॥ जदितं णत्थि
 सहावं वावारो णत्थि विसयत्यम् ॥ ५९ ॥ सर्वे तात्पर्य-
 भ्रंशैतद्दुःखं यत्सुखसंज्ञकम् ॥ दुःखस्यानात्पथर्षत्वान्ना-
 भिलाषः सुदृष्टिनाम् ॥ २६० ॥ वैषधिकमुखे न स्याद्राग-
 भावः सुदृष्टिनाम् ॥ रागस्याज्ञानभावत्वादस्ति मिथ्यादृशः
 स्फुटम् ॥ ६१ ॥ सम्यग्दृष्टेस्तु सम्यक्त्वं स्यादवस्थान्तरं
 चितः ॥ सामान्यजनवत्तस्मान्नाभिलाषोऽस्य कर्मणि ॥
 ६२ ॥ उक्ता सर्वभोगेषु सदृष्टेर्दृष्टरोगवत् ॥ अवश्यं
 तदवस्थापास्तथाभावो निसर्गजः ॥ ६३ ॥ अस्तु रुडिर्वया,

ज्ञानी देवं ज्ञान्वाऽप्य मुञ्चति ॥ भवास्त्यावस्थिकः कश्चि-
 स्परिणामः महानुरः ॥ ६४ ॥ सिद्धमस्ताभिलाषत्वं कस्य-
 चित्सर्वतथितः ॥ देशतोऽप्यस्मदादीनां रागाभावस्य
 दर्शनान् ॥ ६५ ॥ तद्यथा न मदीर्यं स्याद्व्यदीयपिदं
 तनः ॥ परमकरणे कश्चित्पृथगपि न तृप्यति ॥ ६६ ॥
 यथा कश्चिन्परापन्नः कुर्वाणोऽनुचिनां क्रियाम् ॥ कर्ता
 तस्याः क्रियापात्रं न स्यादस्ताभिलाषवान् ॥ ६७ ॥ स्वदेने
 ननु सद्दृष्टिरिन्द्रियार्थरुदम्बकम् ॥ तत्रेष्टं रोक्तं तस्मै
 कथमस्ताभिलाषवान् ॥ ६८ ॥ मत्पमेनादृशो यावज्जय-
 न्यं पदमाधितः ॥ चारिप्रावरणं कर्म जयन्यपदकारणम्
 ॥ ६९ ॥ तदर्थेषु रतो जीवध्यारिप्रावरणोदयात् ॥ तद्वि-
 ना सर्वतः श्रुदो वीतरागोऽमृत्यतीन्द्रियः ॥ २७० ॥
 ह्योऽस्य सनेस्तस्य नूनं भोगाननिच्छतः ॥ हेतुमद्भाव-
 तोऽवश्यमप्यभोगक्रियावत्तान् ॥ ७१ ॥ नामिध्दं तद्विरा-
 गत्वं क्रियापात्रस्य दर्शनान् ॥ जगतोऽनिच्छरोऽप्यस्ति
 दारिद्र्यं मरणादि च ॥ ७२ ॥ व्यापीडितो जनः कश्चि-
 त्कुर्वाणो ह्यप्रतिक्रियाम् ॥ तदात्वे कारकं नैच्छत्का
 कथा ह्यपुनर्भवे ॥ ७३ ॥ फलं प्रापितो ज्ञानी कुर्वाणः

ज्ञानी देवं ज्ञान्वाऽथ मुञ्चति ॥ अथास्त्वावगच्छिष्यः कथि-
 त्परिणामः संदुष्टः ॥ ६४ ॥ मिथ्यमस्माभिस्त्यागत्वं कथय
 चित्तसर्वतथितः ॥ देशतोऽप्यम्महादीनां रागाभावस्य
 दर्शनात् ॥ ६५ ॥ तद्यथा न मदीयं स्याद-यदीयापिदं
 ततः ॥ परमकारणे कथितृष्यस्यैव न तृप्यति ॥ ६६ ॥
 यथा कथित्परायतः श्रुवाणोऽनुचिनां हितवान् ॥ कर्ता
 तस्या कियथायथ न स्यादस्मात्तथापरान् ॥ ६७ ॥ स्वदेते
 ननु सत्त्वोत्थिन्द्रियार्थकदम्बकम् ॥ तत्रैव बोधनं तत्रैव
 स्वयमस्माभिस्त्यागत्वं ॥ ६८ ॥ सत्यमेवास्मात्तथापर-
 न्यं पदमाहितः ॥ पारिषादरणं कर्म जपन्यपदकारणम्
 ॥ ६९ ॥ तदर्थेषु रतो जीवध्यादिप्रावरणोदयात् ॥ तादृ-
 जं तत्रैतः श्रुत्वा भीतमगोऽन्त्यतीन्द्रियः ॥ ७० ॥
 एषोऽस्य सत्त्वस्य नूनं भोगाननिवृत्तः ॥ हेतुमद्भास्य
 तोऽवश्यमप्यभोगक्रियादयात् ॥ ७१ ॥ नागिध्दे, स्वयान
 तत्रैव विषादास्य दर्शनात् ॥ अगतोऽन्विन्दसालादावृ-
 द्दारीर्षं मणालि य ॥ ७२ ॥ प्लाञ्जि मन्तानस्याननिव-
 र्त्तयानो स्वपतिप्रियाम् ॥ स्वयोर्वैवीर्यदंष्टस्य कर्मणः ॥
 कथा करपुनर्भवे ॥ ७३ ॥ स्याद्व्यथान्तर् ह्यनः ॥ ९४ ॥

स्वर्गादप्यन्त किं कश्चित्पन्ति ते जराः ॥ ५६ ॥ अयोः
 स्वर्गादयः सौर्वा ज्ञानमृत्पादपन्ति चेत् ॥ यदादौ ज्ञान-
 गूण्ये च तद्विक नोत्पादपन्ति ते ॥ ५७ ॥ अथ चेद्येते
 द्रव्ये ज्ञानम्योत्पादकाः कश्चित् ॥ चेतनान्स्वयं तस्य
 किं तपोत्पादपन्ति वा ॥ ५७ ॥ ततः सिद्धं प्री-
 रस्य पश्चात्प्राणां तदर्थमात् ॥ अस्यकिञ्चिन्मूलं
 तद्येते ज्ञानं मुख्यमिति ॥ ५८ ॥ तन्तु देहेन्द्रियार्थेषु
 सन्तु ज्ञानं मुख्यं नृणाम् ॥ अमरसु न मुख्यं ज्ञानं
 तदकिञ्चिद्विरुद्धं कथम् ॥ ५९ ॥ नैवं यतोऽन्वया-
 पेक्षे व्यञ्जके हेतुदर्शनान् ॥ कार्याभिव्यञ्जकः कोऽपि
 साधनं न विनाऽन्वयम् ॥ ६० ॥ दृष्टान्तोऽगुरुण्यस्य
 व्यञ्जकः पावको भवेत् ॥ न स्यादिनाऽगुरुद्रव्यं गन्धस्त-
 त्पावकस्य सः ॥ ६१ ॥ तथा देहेन्द्रियं बाधोः सन्त्य-
 भिव्यञ्जकः कश्चित् ॥ ज्ञानस्य तथा सौख्यस्य न स्वयं
 चित्तमृत्वात्मकाः ॥ ६२ ॥ नाप्युत्पादानगूण्यऽपि स्याद-
 भिव्यञ्जकात्तन्मत्वम् ज्ञानं वा तन्न सर्वत्र हेतुगूणानुपपन्नः
 ॥ ६३ ॥ ततः सिद्धं गुणो ज्ञानं सौख्यं जीवस्य वा
 पुनः ॥ संसारे वा प्रमुक्तौ वा गुणानामनतिक्रमात् ॥ ६४

किञ्च साधारणं ज्ञानं सुखं संसारपर्यये ॥ तन्निवारणं
 मुक्तौ ज्ञाने वा सुखपात्तनः ॥ ६५ ॥ कर्मणां विपश्चिती
 तु नूनं नात्मगुणज्ञानिः ॥ यत्पुनातीव नैर्घन्धं पक्वापाये
 जलादिवत् ॥ ६६ ॥ अस्ति कर्मपलापाये विकारसविरा-
 त्पनः ॥ विकारः कर्मज्ञो भावः वादान्वितकः सपर्ययः
 ॥ ६७ ॥ नष्टे चाभुद्धपर्याये वा भूद्धान्निर्गुणव्यये ॥
 ज्ञानानन्दरसस्योर्ध्वैर्नित्यत्वात्परमात्मनि ॥ ६८ ॥ दृषदा-
 दिवलासाये यथा पारकुरोगतः ॥ पीतवादिगुणाधारो
 न स्वात्कार्त्तस्वरोऽस्ति चेत् ॥ ६९ ॥ एकदिग्निदुःखा-
 नां मोक्षो निर्मोक्षकक्षमः ॥ इत्येके तदसञ्जीवगुणानां
 शून्यमाधनात् ॥ ७० ॥ न स्वाभिन्नगुणव्यक्तिगतत्वं
 दुःखसाधनम् ॥ सुखस्य मूत्रस्य नाशादिदुःखानुपहृत्तः
 ॥ ७१ ॥ निर्दिष्टं ज्ञानरूपस्य सुखरूपस्य वा पुनः ॥
 देहेन्द्रियैर्निनाऽप्यस्ति ज्ञानानन्दो परात्मनः ॥ ७२ ॥
 इत्येवं ज्ञानवशोऽसौ सम्पगृह्णित्तिनात्मदृष्टः ॥ वैश्विके
 सुखे ज्ञाने रागद्वेषी परित्यजेत् ॥ ७३ ॥ ननुलेव
 किमेवावानासि किं वा परोऽप्यनः ॥ लक्षणे येन सद्दृष्टि-
 र्ज्ञानेनाद्विततः पुमान् ॥ ७४ ॥ अवरारोपि लक्षणादि

सन्नि सम्भट्टगात्पनः ॥ सम्भट्टेनाऽविनापूर्वय. न
 संलक्ष्यते मुहम् ॥ ७२ ॥ उक्तपाद्वं मुखं ज्ञानरनादेयं
 दगात्पनः ॥ नादेयं कर्म सर्वं च नद्वददृष्टेयलक्षणतः
 ॥ ७३ ॥ सम्भट्टवं वस्तुतः मूर्खं केवलज्ञानगो
 चरम् ॥ गोचरं स्वायम्भिवान्तरायेयज्ञानगोदेयोः ॥ ७७ ॥
 न गोचरं मतिज्ञानश्रुतज्ञानद्वयोपिनाक् ॥ नापि देजावचेध्वत्र
 विषयोऽनुपलब्धितः ॥ ७८ ॥ अ ह्याम्भो गुणः कथि
 त्पम्भकन्यं निर्विकल्पकम् नद्वददृष्टो ह्योऽगन्विद्यग म्वाद्
 रूपमनादितः ॥ ७९ ॥ देवान्कालदिमैल्लक्ष्मै रन्ध्यावत्र
 भवार्णवे ॥ भव्यभावविगकाद्वा जीवः सम्भट्टवपश्रुते
 ॥ ८० ॥ प्रयत्नमन्तरेणापि दृष्टमोहोपशमो भवेत् ।
 अन्तर्मुहूर्तमात्रं च गुणश्रेष्ठानतिक्रमात् ॥ ८१ ॥ अस्त्यु-
 पशमसम्भट्टवं दृष्टमोहोपशमाद्यथा ॥ पुंसोऽवस्थान्तराकारं
 नाकारं चिद्विकल्पके ॥ ८२ ॥ सामान्याद्वा विज्ञेयाद्वा
 सम्भट्टवं निर्विकल्पकम् ॥ सत्त्वरूपं च परिणापि नदेऽपु
 परं चित्तः ॥ ८३ ॥ तत्रोद्वेखस्तपोनागे तमेऽगेवि
 रदिपभिः ॥ दिशः प्रसक्तिमासेदुः सर्वतो विनानानः
 ॥ ८४ ॥ दृष्टोहोपशमे सम्भट्टेऽदृष्टेऽपि एव ॥ ८५ ॥

न्त्वं सर्वदंष्ट्रेषु विधा बन्धायहाय यन् ॥ ८६ ॥
 यथा वा मध्यप्रसूपाकम्प्यास्त्रं तन्मन्त्र ॥ इदं चो मूर्ति-
 मो नन्मूर्त्तुदायः स्यादमूर्त्तितः ॥ ८७ ॥ इदमेवमोदरा-
 न्मूर्त्तार्वाचित्यं वा तथा भ्रमः ॥ प्रशान्ते त्वस्य मूर्त्तया
 नागार्त्तितो निरासयः ॥ ८७ ॥ अदानादिगुणा वायं
 लक्ष्यं सम्यग्दृशात्मनः ॥ न सम्यक्त्वं तदंवेत मन्त्रि
 ज्ञानस्य पर्ययाः ॥ ८८ ॥ अपि चिन्मानुभूतिसु ज्ञाने
 ज्ञानस्य पर्ययात् ॥ अर्थात् ज्ञान न सम्यक्त्वावस्ति चे-
 द्वाद्यलक्षणम् ॥ ८९ ॥ यथाज्ञाया हि दृष्टेः स्यात् लक्ष्यते
 मूर्त्तलक्षणः ॥ वा मनःकायचटानां तुत्सादादिगुणात्मकैः
 ॥ ९० ॥ नन्यात्मानुभवः साक्षात्तन्मन्त्र-वं बन्तः
 स्वयम् ॥ सर्वतः सर्वदंष्ट्रेऽन्त्र विद्यमानमन्त्रवत् ॥
 ९१ ॥ नैवं यनाऽन्त्रभिद्नेऽसि सत्त्वामान्यारिपरां ॥
 अप्यनाकारमाकारल्लिङ्गयं स्वद्ययोच्यते ॥ ९२ ॥ आका-
 गोऽथनिकल्पः स्यादर्थः स्वयमगोरः ॥ सापगमो वि-
 कल्पो वा ज्ञानत्वेनल्लिङ्गम् ॥ ९३ ॥ ताक्षः स्या-
 दनाकार बन्तुना निरिहन्ता ॥ अथानन्तानुनां त-
 द्वाद्यलक्षणं ज्ञानमन्त्रा ॥ ९४ ॥ नन्वस्ति वास्तवं सर्वे

सत्त्वामान्यं विशेषतः ॥ तद्विक्रि विधिदत्ताकारं क्रियित्वा-
 कारमेव नत ॥ ९५ ॥ सत्त्वं सामान्यवदज्ञानरवांशान्नि-
 विशेषतः ॥ यदसामान्यवदकारं भाकारं यद्विशेषमाह
 ॥ ९६ ॥ ज्ञानादिना गुणाः सर्वे शोकाः सद्भुतगाष्टि-
 ताः ॥ सामान्यादा विशेषादा सत्त्वं नाकारमात्रकाः ॥
 ॥ ९७ ॥ ततो वक्तुमशक्यत्वाच्चिर्विकृत्यस्य वस्तुनः ॥
 तदुल्लेखं समालेख्य ज्ञानद्वारा निरूप्यते ॥ ९८ ॥ स्वा-
 पूवार्थद्वयोरेव ग्राहकं ज्ञानमेकतः ॥ नात्र ज्ञानपूर्वार्थो
 ज्ञानं ज्ञानं परः परः ॥ ९९ ॥ स्वार्थो वै ज्ञानमात्रस्य
 ज्ञानमेकं गुणधितः ॥ परार्थस्वरार्थसम्बन्धी गुणाः शेषे
 सुखादयः ॥ ४०० ॥ तद्यथा सुखदुःखादिमानो जीव-
 गुणः स्वयम् ॥ ज्ञानं तद्वेदकं नूनं नार्थाज्ञानं सुखादि-
 मत् ॥ १ ॥ सम्पक्त्वं वस्तुतः मूर्खमस्ति वाचामगोच-
 रम् ॥ तस्माद्भक्तुं च श्रोतुं च नाधिकारी विधिकमात् ॥
 २ ॥ असिद्धं ज्ञानमेवैकं साधनादिविधौ चितः ॥ स्वा-
 नुमृत्त्येकंहेतुश्च तस्मात्तत्परमं पदम् ॥ ३ ॥ तत्राप्यात्मानु-
 भूतिः सा विशिष्टं ज्ञानमात्मनः ॥ सम्पक्त्वेनाविना-
 भूतमवयव्यतिरेकतः ॥ ४ ॥ ततोऽस्ति योग्यता वक्तुं

व्याप्तः सद्भासततयोः ॥ सम्यक्त्वं स्वाद्भूतिः स्यान्मा
 चेष्टुध्नयान्मिका ॥ ५ ॥ किञ्चापि विषयव्याप्तिः
 सम्यक्त्वानुभवद्वयोः ॥ नोपयोगे सपक्ष्याप्तिगति ल-
 ङ्घिषिषौ तु सा ॥ ६ ॥ तद्यथा स्वानुभूतौ वा तन्काले
 वा तदात्मनि ॥ असत्यवश्यं हि सम्यक्त्वं यस्मात्सा न
 विनाशपि तन् ॥ ७ ॥ यदि वाऽसति सम्यक्त्वं स
 स्याद्वा नोपयोगवान् ॥ शुद्धस्यानुभवस्तत्र लङ्घिरू-
 पोऽस्ति पस्तुतः ॥ ८ ॥ हेतुस्तत्रापि सम्यक्त्वोत्पत्ति-
 कालेऽसत्यवश्यतः ॥ तद्द्वानाचरणभ्योऽप्येवस्यवस्थान्तरं
 स्यतः ॥ ९ ॥ यस्मान् ज्ञाननित्यं स्याच्छब्दस्थस्योप-
 पयोगवत् ॥ नित्यं ज्ञानमच्छब्दस्थे उच्यस्य च लङ्घि-
 यत् ॥ १० ॥ नित्यं सामान्यमात्रत्वात्सम्यक्त्वं नि-
 विशेषतः ॥ तदिसध्या विषयव्याप्तिः सम्यक्त्वानुभव-
 द्वयोः ॥ ११ ॥ अपि सन्ति गुणाः सम्यक्त्वध्यानादि-
 विकल्पकाः ॥ उद्देशो लक्षणे तेषां तत्परीक्षाऽधुनोच्यते
 ॥ १२ ॥ तत्रोद्देशो यथा नाम अध्यारुचिप्रतीतयः ॥
 चरणं च यथाम्नायमर्थात्तत्पर्यगोचरम् ॥ १३ ॥
 तत्पर्याभिमुखी शुद्धिः अद्वा सारस्य रुचिस्तथा ॥ प्रती-

शुद्धस्यानुभवोऽथवा ॥ तत्फलं सुखमत्यक्षमक्षयं साधिकं
 च यत् ॥ ३४ ॥ इतरत्र पुना रागस्तद्गुणेष्वनुरागनः
 नातद्गुणेष्वनुरागोऽपि तत्फलस्याप्यल्लिप्सया ॥ ३५ ॥
 अत्रानुरागशब्देन नाभिलाषो निरुच्यते ॥ किन्तु शेष-
 मथर्माद्वा निवृत्तिस्त्रत्फलादपि ॥ ३६ ॥ अथानुरागश-
 ब्दस्य विधिर्वाच्यो यदाऽर्थतः ॥ प्राप्तिः स्यादुपलब्धिर्वा
 शब्दाश्चैकार्थवाचकाः ॥ ३७ ॥ न चाशक्यं निषिद्धः
 स्यादभिलाषो भोगेष्वलम् ॥ शुद्धोपलब्धिमात्रेऽपि हि
 यो भोगाभिलाषवत् ॥ ३८ ॥ अर्थात्सर्वोऽभिलाषः
 स्यादज्ञानं दृग्विपर्ययात् ॥ न्यायादलब्धतत्त्वार्थो लब्धुं
 कामो न लब्धिमान् ॥ ३९ ॥ विध्या सर्वोऽभिलाषः
 स्यान्निध्याकर्मोदयात्परम् ॥ स्वार्थसार्थक्रियासिद्धौ
 नालं मत्यक्षतो यतः ॥ ४४० ॥ क्वचित्तस्यापि सद्भावे
 नेष्टसिद्धिरहेतुतः ॥ अभिलाषस्याप्यभावे स्वेष्टसिद्धिश्च
 हेतुतः ॥ ४१ ॥ यशःश्रीशुतमित्रादि सर्वे कामयते
 जगत् ॥ नास्य लाभोऽभिलाषेऽपि विना पुण्यो-
 दयात्सतः ॥ ४२ ॥ जरामृत्युदरिद्रादि न हि का-
 मयते जगत् ॥ तत्संयोगो बलादस्ति सतस्तथाशु-

भौदयात् ॥ ४३ ॥ सैवेगो विधिरूपः स्वाभिपेक्ष
निपेक्षनात् ॥ स्याद्विषयावशाद्भूतं नार्थादर्शान्तरं तयोः
॥ ४४ ॥ त्यागः सर्वाभिलाषस्य निर्वेदो लक्षणात्तथा ॥
ससैवेगोऽप्यवा धर्मः साभिलाषो न धर्मवान् ॥ ४५ ॥
नापि धर्मः क्रियाभावं मिथ्यादष्टैरिदार्थतः ॥ नित्यं
रागादिसद्भावात् प्रत्युताधर्म एव सः ॥ ४६ ॥ नित्यं
रागी कुटीष्टः स्यान्न स्यात्कचिदरागवान् ॥ अस्तरागोऽ
स्ति सदृष्टिर्नित्यं वा स्यान्न रागवान् ॥ ४७ ॥ अनुकम्पा
क्रिया ज्ञेया सर्वसत्त्वेऽनुग्रहः ॥ मैत्रीभावोऽथ मध्यस्थं
निःश्लथं वैरवर्जनात् ॥ ४८ ॥ दृष्टोदानुदयस्तत्र हेतुर्वा-
च्योऽस्ति केवलम् ॥ मिथ्याज्ञानं विना न स्याद्द्वैतभावः
कचिद्यतः ॥ ४९ ॥ मिथ्या यत्परतः स्वस्य स्वसमादा
परमन्विनाम् ॥ इच्छेत्तत्सुखदुःखादि मृत्युर्वा जीवितं
पनाह ॥ ४९० ॥ अस्ति यस्यैतदज्ञानं मिथ्यादृष्टिः स
शुल्यवान् ॥ अज्ञानाद्भक्तुकापोऽपि क्षयो इन्दुं न चापरम्
॥ ५१ ॥ समस्ता सर्वभूतेषु याऽनुकम्पा परम सा ॥
अर्थतः स्वानुकम्पा स्याच्छुल्यवच्छुल्यवर्जनात् ॥ ५२ ॥
रागाद्यशुद्धभावानां सत्त्वादे पन्थ एव हि ॥ न पन्थ

एतच्छ्रुत्वा च विद्याया वा ॥ कर्मणि नन्दते माण्डव-
 मरुतिसंघनम् ॥ ५७ ॥ मूर्धाकाशेनेषुवेदना
 विनयेषु वः ॥ न एतद्विद्याविद्याय न द्विष्टं मृष्टाभे-
 प्रना ॥ ५८ ॥ नयान न रतिं यतो विनयेऽप्यरति
 रिना ॥ नार्तिनां मयतोऽपि नदितो रतिं रिना
 ॥ ५९ ॥ नीतिरेति यथा कविदुःखद्वयं मधीरो ॥
 नेष्टेदनुगमंस्तर्जनुगमनाभिजायुः ॥ ६० ॥ यथा-
 धि काशितो माधो मूने विध्वारगति मः ॥ यद्व
 नास्ति न मरुतेशुचिद्विद्यानुपरागवात् ॥ ६१ ॥
 आध्यामिश्रयंमयोऽनुव भोगाभिजायतः ॥ सार्धमा-
 र्थेहर्मादिने म्यान्नावेदिकात्तम् ॥ ६२ ॥

प्राफुरत्येव दिध्व
 धार्द्ध्वान्तिचरप्रवत्
 मन्दोऽपि प्रवर्तते ।

घनमाचरेत् ॥ ६३ ॥

शुभदूपम् ॥ शुभं
 याद्वि ॥ ६४ ॥ न
 नून नान्ति
 कर्त्तुं गानस्प ॥

वत् ॥ ५९ ॥ यतः सिद्धं प्रमाणादौ नूनं बन्धफला
 क्रिया ॥ अर्वाङ्क्षीणकपायेभ्योऽवश्यं तद्धेतुर्भवत् ॥
 ॥ ५६० ॥ सरागे वीतरागे वा नूनमौदयिकी क्रिया ॥
 अस्ति बन्धफलाऽवश्यं मोहस्यान्यतमोऽयात् ॥ ६१ ॥
 न वाच्यं स्यादात्मदृष्टिः कथित्मज्ञापराधतः ॥ अपि बन्ध-
 फलां कुर्यात्तामबन्धफलां विदन् ॥ ६२ ॥ यतः प्रज्ञावि-
 नाभूतमस्ति सम्यग्विशेषणम् ॥ तस्याध्याभावतो नूनं
 कुतस्त्या दिव्यता दृशः ॥ ६३ ॥ नैवं यतः सुसिद्धं
 प्रागस्ति चानिच्छतः क्रिया ॥ शुभायाश्चाशुभायाश्च
 कोऽवशेषो विशेषभाक् ॥ ६४ ॥ नन्वनिष्ठार्थसंयोगरूपा
 साऽनिच्छतः क्रिया ॥ विशिष्टेष्टार्थसंयोगरूपा साऽनिच्छ-
 तः कथम् ॥ ६५ ॥ सत्क्रिया ब्रह्मरूपा स्यादर्थाभ्यानिच्छतः
 स्फुटम् ॥ तस्याः स्वतन्त्रसिद्धत्वात्सिद्धं कर्तृत्वमर्थ-
 सात् ॥ ६६ ॥ नैवं यतोऽस्त्यनिष्ठार्थः सर्वः कर्मोदयात्म-
 कः ॥ तस्माद्भावांशते ज्ञानी यावत्कर्षं च तत्फलम् ॥
 ६७ ॥ गस्पुनः कश्चिदिष्टार्थोऽनिष्ठार्थः कथिदर्थसात् ॥
 तत्सर्वं दृष्टिदोषत्वात्पीतशंसाबलोकवत् ॥ ६८ ॥
 ददमोहस्यात्यये दृष्टिः साक्षात्सुखमार्थदर्शिनी ॥ तस्या-

निष्टेऽभ्यनिष्ठार्यबुद्धिकर्मकल्याण्यके ॥ ६१ ॥ न चा-
 मिदमनिष्टत्वं कर्मगमनकलस्य च ॥ सर्वतो दुःखदे-
 तुनाद्युक्तिम्यानुभवागमात् ॥ ६० ॥ अनिष्टकलव-
 च्छान्त्यादनिष्टार्थां प्रतिक्रिया ॥ दृष्टकार्यानुभवस्य हेतो-
 र्दृष्टोपदेगवत् ॥ ७१ ॥ भयामिष्टं स्वतन्त्रं क्रियायाः
 कर्मणः फलम् ॥ क्रमे कर्मोदयाद्देतोऽभ्यध्यायामभ्य-
 यो यतः ॥ ७२ ॥ यावदर्शाणमोदस्य र्शाणमोदस्य
 धान्वनः ॥ यान्यस्मिन् क्रियानाम तावन्वीदधिकी स्मृता
 ॥ वीर्यो न पथाहायं पुंन कर्मोदितं र्गत ॥ न परं
 वीर्यापेक्षा देवापेक्षा हि वीर्यः ॥ ७४ ॥ गिद्धा
 निःकारितो ज्ञानी कृवाणोऽप्यादता क्रियाम् ॥ निष्ठा-
 यत् कृते कर्म न रागाय निगगिणाम् ॥ ७५ ॥
 नानेकं चास्मिन् नि कति मामान्त्रोऽपि मनः कनिवृ ॥
 हेतो कृत्विद्वन्वय दधेनाविगयादपि ॥ ७६ ॥ यतो
 निष्ठापता नास्मिन् व्यापत्सद्गुणं विना ॥ नाविष्टाभ्य-
 हात् मोक्षं नदत्यजनिष्ठतः ॥ ७७ ॥ नदत्यजगुर्वा
 मोहाभिनष्टादृष्टः स नेऽस्ति ॥ दृष्टादभ्य तथा पादः
 दन्तेः सदावतोऽनिष्टम् ॥ ७८ ॥ उक्त्वा निष्ठागिणो

सट्टिशेषेऽपि सम्मोहाद्दुषोर्गयोपलक्षितः ॥ ८० ॥
 न्युक्तो युक्तिपूर्वोऽसौ गुणः सदृशेनम्य य ॥ नाविवर्त
 हि दोषाय विवक्षा न गुणभेदे । ८१ ॥ अस्ति च
 मूढदृष्टिः सा सम्मोहोत्पन्नमालिनी ॥ यथाऽलंकृतवपुषो
 नद्रानि महाननं नरि ॥ ८२ ॥ अस्ति च तत्रश्रद्धा
 मूढदृष्टिः स्यत्तजगत् । नास्ति ता यस्य जीरम्य वि
 ख्यानः सोऽम्यमूढदृष्ट ॥ ८३ ॥ अम्यवच्छ्रद्धात्पुनै
 मिथ्याऽथेः सारितोऽप्यैः ॥ नाप्यत्र तत्र मोहात्
 दृष्टोऽहम्योऽप्यवने ॥ ८४ ॥ नृपान्नरित्तमार्गे दक्षि
 तेऽपि कुर्वन्मः ॥ नान्यश्रुतं स मुञ्चेत् । पुनश्चेत्तदु
 श्रुतः ॥ ८५ ॥ अथापामपि तस्यै सम्मोहदृष्टे
 मूढता ॥ सुक्ष्मानन्तरिनोऽसामभ्यासस्य पुनो अम ॥
 ८६ ॥ तत्रथा लोकाकरी रुदिर्मान् नानाकारक-रसात् ॥
 निःसारैर्गात्रिता पूर्वाभ्यासनिष्टकृत्तदा ॥ ८७ ॥ अक-
 लानिष्टकया हृत्तृन्वा योगावधारिणी ॥ दुस्त्वात्तथा
 लोकाकरी रुदिः केशिदृष्टकर्मपाकतः ॥ ८८ ॥ अदेवे
 देवबुद्धिः स्यादस्यै चनसिद्धि ॥ अगुणे तुकबुद्धिर्वा-
 ख्याता देवादिमूढता ॥ ८९ ॥ कुदेवाराधने कुर्यादेदि-

शुद्धात्मलब्धितः ॥ अर्हन्निति च सिद्धश्च पर्यायार्थो
 द्विधा मतः ॥ ९ ॥ दिव्यौदारिकदेहस्थो धीतशानिच-
 नुष्टः ॥ ज्ञानहृत्वीर्यसौख्यादयः सोऽर्हन् षर्षो-
 पदेशकः ॥ ६१० ॥ मूर्तिमहेहनिर्मुक्तो मुक्तो लो-
 काग्रसंस्थितः ॥ ज्ञानाद्यष्टगुणोपेतो निष्कर्मा निद-
 सञ्चकः ॥ ११ ॥ अर्हन्निति जगत्पूज्यो जिनः कर्मारो-
 चातनात् ॥ महादेवोऽधिदेवत्वाच्छङ्करोऽपि सुखावहात् ॥
 १२ ॥ विष्णुज्ञानेन सर्वार्थविस्तृतत्वात्कथञ्चन ॥ ब्रह्म-
 ब्रह्मब्रह्मत्वाद्दर्शित्वापनोदनात् ॥ १३ ॥ इत्याद्यनेक-
 नामाऽपि नानेकाऽस्ति स्वल्पज्ञानात् ॥ एनोऽनन्तगुणा-
 त्मैकद्रव्यं स्यात्सिद्धसापनात् ॥ १४ ॥ चतुर्विंशति-
 रित्यादि यावदन्तमनन्तता ॥ तद्वदूर्ध्वं न दोषाप देव-
 त्वैकविधत्वतः ॥ १५ ॥ प्रदीपानामनेकत्वं न प्रदीपस्व-
 हायने ॥ एनोऽत्रैकविधत्वं स्यात् स्याज्ज्ञानापकारता ॥
 १६ ॥ न यानहृत्वं यथासत्त्वं नापनोऽस्यास्त्यनन्तता
 ॥ न्यायादेकं गुणं चैकं प्रत्येकं नाप चैककम् ॥ १७ ॥
 न यतः गतनो मुक्त्यनन्तता तस्यैव सत्त्ववत् ॥ अवि-
 कृत्य ततो वाच्यं व्यरहास्य दर्शनात् ॥ १८ ॥ हृद्देः

कुरुता मना ॥ ३९ ॥ यथाऽस्त्वेषकः स सामान्यात्तद्विभे-
 पान्निधया गुरुः ॥ एकोऽप्यग्निर्यथा गर्भं गर्भो दार्व-
 सिधोऽन्यते ॥ ६० ॥ आचार्य. स्यादुपाध्यायः साधुधे-
 ति त्रिधा मतः ॥ स्पृष्टिश्चिष्टपदारुदास्योऽपि मुनिबुद्धराः
 ॥ ४१ ॥ एको हेतु क्रियाऽप्येका वेपथैको बहिः समः
 तपो द्वादशधा चैकं व्रतं चैकं च पञ्चधा ॥ ४१ ॥ त्र-
 योदशविधं चापि चारित्र्यं समनैकधा ॥ मूलोत्तरगुणाधिके
 संयमोऽप्येकधा मतः ॥ ४२ ॥ परीषदोपसर्गानां
 सदनं च समं स्मृतम् ॥ भारादिविधिर्धैरुधर्मास्थाना-
 रिप्रमाणमनः ॥ ४३ ॥ मार्गो मोक्षस्य सदृष्टिर्ज्ञानं चा-
 ॥ ४४ ॥ ध्याता ध्यानं च ध्येयं च ज्ञाता ज्ञानं च ज्ञेयं
 स्यात् ॥ चतुषोऽऽराधाना चापि मुनरा कौषादिनिष्पुता
 ॥ ४५ ॥ किंवाऽप्र बहूनोक्तेन तद्विशेषोऽवशिष्यते ॥ वि-
 शेपाच्छेदनःशेषो ? न्यायादत्यविशेषमाह ॥ ४६ ॥ भा-
 पार्योऽनादितो हृदयोऽगादपि निरुच्यते पञ्चाचारं परेभ्यः
 स आचरयति संपत्नी ॥ ४७ ॥ अवि छिन्ने व्रते साध्ये पुनः
 सन्धानविच्छेदः ॥ तत्समावेशदानेन प्रावायेत्तं प्रयच्छति

इन्द्रिपुरःसम् ॥ माभयन्वान्वमिध्यर्थं साधुस्वर्षनञ्चक्रुः
 ॥ ६९ ॥ नो चेद्यायं यमी किञ्चिद्दम्नपादादिमञ्जपा ॥
 न किञ्चिद्दग्नेन्म्लष्यो मनमाऽपि न चिन्तयेत् ॥ ६७०
 आस्ने स शृद्धमान्मानमास्तिञ्चुवानश्च परम् ॥ स्तिमिता-
 न्तर्बटिस्तुल्यो निस्तरद्वाचिवन्मुनिः ॥ ७१ ॥ नादेशं
 नोपदेशं वा नादिनेत्स मनागपि ॥ स्वर्गाश्वर्गमार्गस्य
 तद्विपत्तस्य किं पुनः ॥ ७२ ॥ वैराग्यस्य परां काष्ठाप-
 धिरुद्धोऽधिकममः ॥ दिगम्बरो यथाजातरूपधारी दयापरः
 ॥ ७३ ॥ निर्ग्रन्थोऽत्र बहिर्मोद्ग्रन्थेद्ग्रन्थको यमी ॥
 कर्मनिर्जरकः श्रेण्या तपस्वी स तपोऽमुभिः ॥ ७४ ॥
 परीपहोपसर्गाथैरजरयो जितमन्मयः ॥ एषणासुद्धिसंशुद्धः
 प्रत्यारूपानपरायणः ॥ ७५ ॥ इत्याद्यनेकधाऽनेकैः साधुः
 साधुगुणैः श्रिद्धः ॥ नमस्यः श्रेयसेऽवश्यं नेतरो विदुषां
 महान् ॥ ७६ ॥ एतं मुनित्रयी रूपाता महती महतामपि ॥
 तथापि तद्विशेषोऽस्ति क्रमाचरतमात्मकः ॥ ७७ ॥ तथा-
 चार्षः मसिद्धोऽस्ति दीक्षादेशाद्गणाग्रणीः ॥ न्यायाद्वा
 देशतोऽध्यक्षात्सिद्धः स्वात्मनि तत्परः ॥ ७८ ॥ अर्था-
 न्नातत्परोऽप्येष दृढोऽहानुदपात्सतः ॥ अस्ति वेनाविना-

एतन्न व्यञ्जनात् ॥ ८७ ॥ एतन्वाङ्मनसं बुद्ध्याः सुप्तं
 स्थानुषु च मयत् ॥ न यथात्पन्नकम् कश्चिन्नादिभार-
 णोदयः ॥ ९० ॥ न चास्ति यत्र कश्चिन्नादिभारणो-
 दयः ॥ एतन्वाङ्मनसं सुप्तं नात्र मये एतन्न सुप्तं च तद् ॥
 ९१ ॥ कार्यं चास्ति यत्र कश्चिन्नादिभारणोदयः ॥
 नात्र मये सुप्तं सुप्तं चास्ति यत्र कश्चिन्नादिभारणो-
 दयः ॥ ९२ ॥ यथा
 चतुः समन्तं वै कश्चिन्नादिभारणोदयः ॥ इतरथात्पन्नकं
 एतन्वाङ्मनसं मन्तानि ॥ ९३ ॥ कश्चिन्नादिभारणो-
 दयः तद्वाङ्मनसं ॥ नात्र मये सुप्तं सुप्तं चास्ति यत्र
 कश्चिन्नादिभारणोदयः ॥ ९४ ॥ तन्वाङ्मनसं सुप्तं
 नात्र मये सुप्तं सुप्तं चास्ति यत्र कश्चिन्नादिभारणो-
 दयः ॥ ९५ ॥ अथ
 मूर्तिरुपाध्यायो द्वैतेन हेतुः समी ॥ साधु साधु-
 रिवात्सर्गौ शुद्धौ शुद्धोपयोगिनौ ॥ ९६ ॥ नापि
 कश्चिन्नादिभारणोदयः तयोस्वरतमौ पियः ॥ नैवाभ्या-
 मन्तरुत्कर्षं साधोरुपनिशयनात् ॥ ९७ ॥ लेखतोऽस्ति
 विशेषश्चेन्मिथस्तेषां वदिःकृतः ॥ का सतिर्मूर्च्छितोः स्या-
 दन्तःशुद्धेः समस्ततः ॥ ९८ ॥ नास्त्यत्र नियतः कश्चि-
 षुक्तिस्वानुभवागमात् ॥ मन्दादिदृष्टपस्तेषां सूर्युपाध्याय-

सापुपु ॥ ७०० ॥ मत्पेकं वद्वः सन्ति सूर्युताध्यापता-
 धवः ॥ जघन्यमध्यमोत्कृष्टभावेर्धकैकशः पृथक् ॥ १ ॥
 काश्चित्पुरिः कदाचिद् विशुद्धिं परमां यतः ॥ मध्यमां
 वा जघन्यां वा विशुद्धिं पुनराश्रयेत् ॥ २ ॥ हेतुस्त्वप्रो-
 दिता नाना भावांशैः स्पर्धकाः सणम् ॥ धर्मादेशोऽपि
 देनादिहेतुर्नात्र षडिः कश्चित् ॥ ३ ॥ परिषाट्प्राज्ञया
 योऽयाः पाठकाः साधवथ ये ॥ न विशेषो यतस्तेषां
 न्यापान्छेषो विशेषभाद् ॥ ४ ॥ नोद्यं धर्मोपदेशादि कर्म
 तत्कारणं षडिः ॥ हेतोरभ्यन्तरस्यापि षाद्यं हेतुर्षडिः
 कश्चित् ॥ ५ ॥ नैवमर्थाद्यतः सर्वे वस्त्वर्किकश्चित्करं षडिः
 ॥ तत्पदं फलबन्मोहादिच्छतोऽर्थान्तरं परं ॥ ६ ॥ किं
 पुनर्गणिनस्तस्य सर्वतोऽनिच्छतो षडिः ॥ धर्मादेशोप-
 देशादि स्वपदं तत्फलं च यत् ॥ ७ ॥ नास्यासिद्धे नि-
 रीहर्षं धर्मादेशादिकर्मणि ॥ न्यापादक्षार्थकांसाया ईहा
 नान्यत्र आनुचिद् ॥ ९ ॥ ननु नेहा विनाकर्म कर्म नेहा
 विना कश्चित् ॥ तस्माद्धानोरितं कर्म स्यादक्षार्थस्तु वा
 न वा ॥ ७१० ॥ नैवं हेतोरतिव्याहारेणारादक्षीणयोऽपि ॥
 बन्धस्य नित्यनापद्येर्धरेन्दुकेरसम्भवः ॥ ११ ॥ ततोऽ-

र्वाधा क्रिया धर्मदुभावहा ॥ तत्रानुहृत्तरूपा वा मनो-
 वृत्तिः सहाजया ॥ २२ ॥ सा द्विधा सर्वसागारानगार-
 णा विशेषतः ॥ यतः क्रियाविशेषत्वान्मूर्धं धर्मो विशेषि-
 तः ॥ २३ ॥ तत्र हिंसानृत्तस्तेषामस्मृत्तपरिग्रहात् ॥
 देवतो विरतिः प्रोक्तं गृहस्थानामशुभ्रतम् ॥ २४ ॥ सर्व-
 तो विरतिस्तेषां हिंसादीनां मनं महत् ॥ नैतत्सागारिभिः
 कर्तुं शक्यते द्विहमर्हताम् ॥ २५ ॥ मूलोत्तरगुणाः
 सन्ति देवतो वेत्यवर्तिनाम् ॥ तथाऽनगारिणां न स्युः
 सर्वतः स्युः परेऽप्यतः ॥ २६ ॥ तत्र मूलगुणाधाष्टौ गृहि-
 णां प्रवृत्तपारिणाम् ॥ क्वचिदमतिनां साक्षरसर्वसाधारणा
 इमे ॥ २७ ॥ निसर्गाद्वा कुलाम्नायादायातास्ते गुणाः
 स्फुटम् ॥ तद्दिनाऽपि यतं यावत्सम्यक्त्वं च विनां-
 द्विनाम् ॥ २८ ॥ एतावता विनाऽप्येय भावको नास्ति
 नायतः ॥ किं पुनः पाप्तिको गूढो नैष्टिकः सापकोऽपवा
 ॥ २९ ॥ ययमासमधुल्यागौ स्वक्तोदुम्बरपंचकः ॥
 नामतः भावकः सान्वा नाऽप्ययाऽपि तथा गृही ॥ ३१०
 ॥ यथाशक्ति विधातव्यं गृहस्थैर्धर्मसमोऽज्ञानम् ॥ अवश्यं
 तस्मत्तस्यैस्तैरिच्छन्निः श्रेयसीं क्रियाम् ॥ ३१ ॥ स्वमे-

दोषास्तु तत्रोक्तानि मरुत्वाचारमन्त्रकानि ॥ अन्यथा
 मद्यर्पासार्धानि श्रावणं कः समाचरेत् ॥ ३२ ॥ दानं
 चतुर्विधं देयं पात्रमुच्चाञ्च श्रद्धया ॥ जम्बूवन्दनं कृ-
 त्पात्रेभ्यः श्रावणोत्तमः ॥ ३३ ॥ कुपात्रायागपात्राय
 दानं देयं यथाचितम् ॥ पात्रमुच्चा निविन्द स्यान्निमिन्देन
 कुपात्रिया ॥ ३४ ॥ शेषेभ्यः क्षुत्त्रिभ्यामादिर्षाडितेभ्यो-
 ऽभुभोदयान् । दानेभ्योऽदयादानादि दानव्यं करुणाणे-
 वैः ॥ ३५ ॥ पूजामण्डनं कुर्यात्तदा प्रतिपद्यु तदिदया ॥
 स्वयञ्जनानि मन्थाप्य वि दानात्रवपन्तु रीः ॥ ३६ ॥
 सूर्युपाचार्यमानुना पुस्तकपादयोः स्तनिस ॥ मांसि रा-
 याष्ट्या पूजा विद्वान्म विष्णुं दनः ॥ ३७ ॥ मन्थनादि
 यथाशक्ति कतव्यं च मन्थनणाम् ॥ दानना चतुर्वि-
 द्वा विशेषाद्दक्षचारिणाम् ॥ ३८ ॥ नारीभ्योऽपि व्रत-
 द्याभ्यो न निषिद्धं जिनार्थम् ॥ देव मन्थनदानादि
 लोकानामविरुद्धम् ॥ ३९ ॥ जिनैर्न्यगृहादीना निषाणे
 सावधानता ॥ यथा मन्थनं मन्थनं दद्यात्तत्राप्येवमः
 ॥ ३४० ॥ विद्वान्मर्त्या चारि पश्चादि प्रतिपद्यु पाः
 चैत्यालयेषु संस्थाप्य मांसनिष्ठावपन्तु रीः ॥ ४१ ॥

अग्नि तीर्थादिवात्रागु विद्व्यात्मोद्यते मनः ॥ धारकः स
 च नत्रापि संपर्ष न विनापयेत् ॥ ४२ ॥ नित्ये नैप्येति-
 के चैव मिनपिभ्यवहोत्सवे ॥ धैयिरूपं नैव कर्तव्यं
 तत्परिभ्रष्टद्विशेषतः ॥ ४३ ॥ संपमो द्विविधं च विधेयो
 गृहमेधिभिः ॥ विनाऽपि मनिवारुषं घृते यद्वा स्वशक्तिः
 ॥ ४४ ॥ तपो द्वादशधा देवा वासाभ्यन्तरभेदतः ॥
 कृत्स्नमन्यतमं या तत्कार्यं चानतिवीर्यसात् ॥ ४५ ॥ बर्क
 दिव्याप्रतोऽप्यत्र मसक्ताद्वा गृहिव्रतम् ॥ बह्वे घोषास-
 काभ्यापारतावकाशास्तविस्तरम् ॥ ४६ ॥ एतेर्मूलगुणा-
 धाष्टाविंशतिर्मूलवृत्तयोः ॥ नाशाभ्यन्तरेणोना नातिरि-
 क्ता कदाचन ॥ ४७ ॥ सर्वेभ्यः समस्तैश्च सिद्धं यावन्नु-
 निव्रतम् ॥ न व्यस्तैर्भ्यस्तवाशं तु यावदंशुनवादादि
 ॥ ४८ ॥ बर्कं च- ब्रह्ममिदित्तिवरोपो भोषो वास्तव्य-
 येलपहाणम् ॥ विदिसपणमदंतमर्कं विदिधोवणमेव-
 भुक्तं च ॥ ४९ ॥ एते मूलगुणाः प्रोक्ता परीनां जैनशा-
 स्त्रे ॥ स्वभावात्पुनरुत्तीर्णार्थोत्तरमच्छ्रुताः ७२०
 ततः भागार्यवो वाऽनगारो वा यथोदितः ॥ यानिसे-
 र्णं मूलपुष्यप्रविशेषतः ॥ ५१ ॥ उक्तपरिचि विवाह्यै

व्यापारयत्नकदम्बकम् ॥ सर्वमावययोगस्य नेदकम्
 निवृत्तये । ६० । अथात्तीनोपदेशोऽयमस्त्यादिसः
 स षड् ॥ सर्वमावययोगस्य निवृत्तिग्रहणमुच्यते
 ॥ ६१ ॥ सर्वशब्देन तत्रान्तर्बहिर्निषेधयतः ॥
 माणन्तेदो हि मावयं सर्वं हिमा प्रकीर्तना ॥ ६२ ॥
 योगस्तत्रोपयोगो वा षड्पूने म उच्यते ॥ मृत्पश्चात्
 द्विपूर्वो य म स्पृशो याग उच्यते ॥ ६३ ॥ तस्याभावा-
 द्निवृत्तिः स्याद्वर्तनं वाऽर्थादिति स्मृतिः ॥ अत्रान्माऽप्यंश-
 तस्तन्मा सर्वत सर्वतोऽपि तनु ॥ ६४ ॥ सर्वतं मिदमेवतश्चर्तं
 वाद्य दयाऽङ्गिणु ॥ व्रतमन्तःकथायाणा न्यागः सैवान्मनि
 क्रिया ॥ ६५ ॥ लोकात्मन्यात्मनोऽप्ये वावशागादयः स्फुटम्
 हिमा स्यात्सर्वविशदाना यमाणा हिमनाशितः ॥ ६६ ॥
 अर्थागादयो हिमा चास्त्यधर्मो व्रतच्युतिः ॥ अहिमा
 तत्परित्यागो व्रतं धर्मोऽथवा किल ॥ ६७ ॥ आन्वेनगाक्लि-
 णामह्वरक्षणं यन्त्रं स्पृशम् ॥ तत्रं स्वान्परिक्षायाः
 कृतं नानं परं च यनु ॥ ६८ ॥ मन्सु रागादिमावेषु
 वन्धः स्यात्कर्मणां चयात् ॥ तन्पाकादान्पनो दुःखं
 तत्सिद्धः स्वान्पनो वधः ॥ ६९ ॥ ततः शुद्धोपयोगो
 यो मोहकर्मोदयादते ॥ चारिशापरनामैतश्चर्तं निश्चयतः
 परम् ॥ ७० ॥ चारित्रं निर्जगहेतुन्यायादप्यस्त्यवापिनम् ॥

सर्वस्वार्थक्रियामर्त्तु सार्थनामास्ति दीपवत् ॥ ६३ ॥
 रुद्रेः शुद्धोपयोगोऽपि स्व्यात्तद्यारिप्रसङ्गया ॥ स्वार्थ-
 क्रियामकुर्वाणः सार्थनामा न निश्चयात् ॥ ६४ ॥ किन्तु
 वन्द्यस्य हेतुः स्वादर्थात्तदवत्यनीकवत् ॥ नासौ वरं वरं
 यः स नापकारोपकारकृत् ॥ ६५ ॥ विरुद्धकार्यकारित्वं
 नास्पासिद्धं विचारसात् ॥ वन्द्यस्वैकान्ततो हेतोः
 शुद्धाद्व्यप्र सम्भवात् ॥ ६६ ॥ नोद्यं प्रप्रापरापत्वा-
 भिर्भसाहेतुरंश्रुतः ॥ अस्ति नावन्द्यहेतुर्वा शुभो नाप्यशु-
 भावदान् ॥ ६७ ॥ कर्मादानक्रियारोपः स्वरूपानरणं च
 पत् ॥ धर्मः शुद्धोपयोगः स्वात्सैष चारिप्रसङ्गकः ॥ ६८ ॥
 वक्तं च- चारिर्ष स्वत्तु धम्मो धम्मो ज्ञो सो समो-
 विगिरिहो ॥ मोहकोहविहीणो परिणायो अप्पणो धम्मो
 ॥ ६९ ॥ ननु सदर्थनज्ञानचारिष्वैर्व्योक्तपञ्चनिः ॥
 समस्तैरेष न न्यस्तैस्त्वर्तिक चारिप्रमात्रया ॥ ७० ॥
 सत्यं सदर्थनं ज्ञानं चारिप्रान्तर्गतं पिपा ॥ प्रपाणामवि-
 नामावादिदं प्रपमत्वण्डितम् ॥ ७१ ॥ किञ्च सदर्थनं हेतुः
 सैविचारिप्रयोर्द्वयोः ॥ सम्प्रविशेषणस्पोर्धैर्यदा प्रत्यग्र-
 वन्दनः ॥ ७२ ॥ अर्थोऽयं सति सम्परत्वे ज्ञानं चारि-

शमत्र यत् ॥ भूतपूर्वं भवेत्सम्यक् मृते वा भूतपूर्वकर ॥
 ७३ ॥ शुद्धोपलब्धिशक्तिर्या लब्धिर्ज्ञानानिशायिनी ॥
 सा भवेन्सति सम्यक्त्वे शुद्धो भावोऽप्यवाऽपि च ॥ ७४ ॥
 यत्पुनर्द्रव्यचारित्रश्रुतं ज्ञानं विनाऽपि दृक् ॥ न तदज्ञानं
 न चारित्र्यमस्ति चेत्कर्मबन्धकृत् ॥ ७५ ॥ तेषामन्यतमो-
 देशो नान्यो दोषाय कुत्रचिद् ॥ मोक्षमार्गेकसाध्यस्य
 साधकानां स्मृतेरपि ॥ ७६ ॥ बन्धो मोक्षश्च ज्ञातव्यः
 समासात्मश्रकोविदेः ॥ रागांशैर्बन्ध एव स्यान्नोरागांशैः
 कदाचन ॥ ७७ ॥ उक्तं च- येनांशेन मुदृष्टिस्तेनांशेनास्य
 बन्धनं नास्ति ॥ येनांशेन तु रागस्तेनांशेनास्य बन्धनं
 भवति ॥ ७८ ॥ उक्तो धर्मः स्वरूपोऽपि मसद्भात्सङ्ग-
 त्तोऽद्वयः ॥ फविल्लब्धावकाशस्तं विस्तराद्वा करिष्यति
 ॥ ७९ ॥ देवे गुरौ तथा धर्मे दृष्टिस्तच्चार्थदर्शिनी ॥
 रूपाताऽप्यमूढदृष्टिः स्यादन्यथा मूढदृष्टिना ॥ ८० ॥
 सम्यक्त्वस्य गुणोऽप्येष नात्र दोषाय लक्षितः ॥ सम्य-
 ग्दृष्टिर्यतोऽवश्यं तथा स्यान्न तथेतरः ॥ ८१ ॥ उपबृंहण-
 मांमास्ति गुणः सम्यग्दृग्मात्मनः ॥ लक्षणादात्मशक्ती-
 नामवश्यं बृंहणादिह ॥ ८२ ॥ आत्मशुद्धेरदौर्बल्यकरणं

षोपसृष्टेणम् ॥ अर्थाद्दृष्टमिति चारिषमावात्संभलितं हि तन् ॥
 ॥ ८३ ॥ ज्ञानस्यैव निःशेषात्प्राप्त्यं मेरयन्निव ॥ तथापि
 यत्नवासात् प्रीत्यं मेरयन्निव ॥ ८४ ॥ नायं शुद्धो-
 पलब्धौ स्याद्विशेषोऽपि ममादधान ॥ निष्पमादतयाऽऽ-
 त्मानमादधानः समादरात् ॥ ८५ ॥ यदा शुद्धो-
 पलब्ध्यर्थमभ्यस्येदपि तद्वदिः ॥ सत्प्रिया वाञ्छि-
 दप्यर्थात्तत्ताभ्यानुपयोगिनीम् ॥ ८६ ॥ रसोन्मै-
 सेवमानोऽपि कोऽपि पथ्यं न वाऽऽचरोत् ॥ आत्प-
 नोऽनुज्ञापतापुत्रस्योऽस्मन्नुज्ञापतामपि ॥ ८७ ॥ यदा
 सिद्धं विनाऽऽयासात्स्वतस्तपोपसृष्टेणम् ॥ ऊर्ध्वमू-
 र्ध्वगुणधेय्या निर्जरायाः सुसम्भवात् ॥ ८८ ॥ अहर्ष-
 भाविनी चात्र निर्जरा कृतमभयणात् ॥ मनिगुह्यसङ्ग-
 पात्रदसंख्येयगुणकमात् ॥ ८९ ॥ न्यायादापात्रदेवैः दा-
 यतायेन तत्सतिः ॥ हृदिः शुद्धोपयोगस्य हृदेर्हृदिः
 पुनः पुनः ॥ ७९.० ॥ यथा यथा विशुद्धेः स्याद्दृष्टि-
 रन्तःप्रकाशिनी ॥ तथा तथा हृषीकानामुपेक्षा विषयेष्वपि
 ॥ ९१ ॥ ततो भूमिनि विद्याकाण्डे तावदक्ति स ओषदेत्
 ॥ किन्तु संवर्धयेन्नूनं मयत्रादपि रक्षितान् ॥ ९२ ॥

स्रपवृंहणनामाऽपि गुणः सदृशेनस्य यः ॥ गणितो ग-
 णनामध्ये गुणानां नागुणाय च ॥ १३ ॥ सुस्थिती-
 कारणं नाम गुणः सम्पदग्गात्मनः ॥ धर्माच्च्युतस्य
 धर्मो तं नाधर्मोऽधर्मणः क्षतेः ॥ १४ ॥ न प्रमाणीकृतं
 वृद्धैर्धर्मायाधर्मसेवनम् ॥ माविधर्माशया केचिन्मन्दाः
 सावद्यवादिनः ॥ १५ ॥ परम्परेणि वक्षस्य नाऽवका-
 शोऽथ छेदतः ॥ मूर्खादन्यत्र नो मोहास्थितार्थं धदि
 माविशेत् ॥ १६ ॥ नैनद्वर्मस्य प्राग्रूपं प्रागधर्मस्य
 सेवनम् ॥ क्याप्तेरपक्षरर्मन्वादेनोर्वा व्यभिचारतः ॥
 १७ ॥ यतिमूर्खमक्षणं पावधेतोः कर्मोदयारस्वतः ॥
 धर्मो वा स्वादधर्मो वाऽप्येव सवत्र निधयः ॥ १८ ॥
 तस्तिथिनीकरणं द्रुष्याऽप्यज्ञा-स्वापूर्वभेदतः ॥ स्वात्मनः
 स्वात्मवशोऽर्थात्परतरे तु परस्य तत् ॥ १९ ॥ तत्र
 मोहोदयोद्रेकाच्च्युतस्यात्मभ्यन्तेभितः ॥ भूयः संस्थापनं
 स्वस्य स्थितीकरणमात्मनि ॥ ८०० ॥ अथ भावः क-
 शिरैवादर्शनात्म वनस्ययः ॥ प्रभरयूथे पुनर्दशरसम्पगा-
 कश्च दर्शनम् ॥ १ ॥ अथ कविपथा हेतुर्दर्शनादयतप्रवि
 ॥ भावशुद्धिमयोऽयोऽशैरुष्वंस्वै यतोदनि ॥ २ ॥ क-

चिट्ठदिः शुभाचारं स्वकृतं धारि सुश्चति ॥ न दुष्चति
 कदाचिद्द्वै ह्यक्त्वा वा पुनराशयेत् ॥ ३ ॥ यद्वा बहिः
 क्रियाचारं यथावस्थं स्थितेऽपि च ॥ कदाचिदीत्यमा-
 नोऽन्तर्मावैभूत्वा च वर्तते ॥ ४ ॥ नासम्भवादिदं य-
 स्माधारिभावरणोदयः ॥ अस्ति तरतमस्वादिर्गच्छाधि-
 म्नीमतामिह ॥ ५ ॥ अथाभिधेतमेवैतन्स्वस्विकीकरणं
 स्वतः ॥ न्यायात्कृतश्चिदभास्ति हेतुस्तत्त्वानवस्वितिः ॥
 ६ ॥ सुस्थितीकरणं नाम परेषां सद्गुणरात् ॥ अष्टानां
 स्वपदाद्यधःस्थापनं तत्पदे पुनः ॥ ७ ॥ धर्मादेशोऽदे-
 शाभ्यां कर्तव्योऽनुग्रहः परे ॥ नात्मवत्तं विहावास्तु तत्परः
 पररक्षणे ॥ ८ ॥ उक्तं च ॥ आदिदिदं कादम्बं जर्
 सकः परिदिदं च कादम्बम् ॥ आदिदिदपरदिदादौ
 आदिदिदं सुहृकादम्बम् ॥ ९ ॥ उक्तं दिदयामतोऽप्यथ
 सुस्थितीकरणं गुणः ॥ निर्भरायां गुणधेनौ मसिद्धः
 सुदगात्मनः ८१० वात्सल्यं नाम दासत्वं सिद्धार्थदि-
 म्बवेन्मसु ॥ संपे चतुर्विधे शास्त्रे स्वाधिकार्ये सुभृत्यत्वं
 ११ अर्थादन्यतमस्वोपैकरिष्टेषु स दृष्टिमान् ॥ सत्सु-
 योरोपसर्गेषु तत्परः स्वावदत्स्ये ॥ १२ ॥ यद्वा

न ह्यात्मसामर्थ्यं यावन्न्त्रासिकोऽशकम् ॥ तावद्द्रष्टुं
 च श्रोतुं च तद्वाचां सहते न सः १३ तद्विवाद्यं च वा-
 त्सल्पं भेदात्स्वपरगोचरात् ॥ प्रथमं स्वात्मसंबन्धिगुणो-
 यावत्परात्मनि १४ परीपहोपसर्गाद्यैः पीडितस्यापि
 कुत्रचित् ॥ न शैथिल्यं भुभाचारे ज्ञाने ध्याने तदादिषु
 इतरत्मागिह स्यात्तं गुणो दृष्टिमतः स्फुटम् ॥ शुद्ध्या-
 नपलादेव यतो याथापकर्षणम् १५ प्रभावनांगसंश्लेषेऽस्ति
 गुणः सदृशस्य वै ॥ उत्कर्षकरणं भाव लक्षणादपि
 लक्षितम् १७ अथातद्धर्मणः पक्षे नावयस्य मनागपि
 ॥ धर्मपक्षानिर्यस्मादधर्मोत्कर्षणोपपत्तात् १८ पूर्ववत्तोऽ-
 पि द्विविधः स्वान्यात्मभेदतः पुनः ॥ तथाचो परमा-
 देयः स्यादादेयः परोऽप्यनः १९ उत्कर्षो यद्व्यापि-
 कयादधिकीकरणं ह्ये ॥ भगन्तु मत्पनीकेषु नास्ति
 दोषाय तत्कचित् ८२० मोक्षरानिधनेः शुद्धः शुद्धात्तु-
 ष्चतरस्ततः ॥ जीवः शुद्धतपः कथिदस्तीत्यात्मवधारना-
 द्? नेद् स्यात्पौकषापत्तं किन्तु नूनं स्वमानतः ॥
 ऊर्ध्वमूर्ध्वं गुणत्रेणो यतः सिद्धिर्पयोगरम् २२ यावत्
 प्रमाः नांगोऽस्ति विद्यापन्त्यादिविषयैः । नपौदानादिभि-

जैनधर्मोत्कर्षो विधीयताम् ॥ २३ ॥ परंपामपकर्षाप मि-
 ध्यात्तत्रोत्कर्षशालिनाम् ॥ चमत्कारकरं किञ्चिपट्टिभेयं
 महात्मभिः ॥ २४ ॥ उक्तमभावेनाद्गोऽपि गुणः सदृशना-
 न्वितः ॥ येन सम्पूर्णतां याति दर्शनस्य गुणाष्टकम् ॥
 २५ ॥ इत्यादयो गुणाधान्ये विशन्ते सदृगात्मनः ॥
 अन्ते चिन्तनया तेषामुच्यते यद्विरसितम् ॥ २६ ॥
 प्रकृतं तद्यथाऽस्ति स्वं स्वरूपं चेतनाऽऽत्मनः ॥ सा
 विधाऽशाप्सुपादेया सदृष्टेर्ज्ञानचेतना ॥ २७ ॥ अद्यानादि-
 गुणाधैते पाद्योत्सेयञ्छलादिह ॥ अर्थात्सदृशनस्यैकं लक्षणं
 ज्ञानचेतना ॥ २८ ॥ ननु रुद्रिरेहाप्यास्ति योगाद्वा लो-
 कनोऽथवा ॥ तत्सम्पत्त्वं द्विधाऽप्यर्थनिधयान्यवधारतः
 ॥ २९ ॥ व्यावहारिकसम्पत्त्वं सरागं सविकल्पकम् ॥
 निशपं वीतरागं तु सम्पत्त्वं निर्विकल्पकम् ॥ ८३० ॥
 इत्यस्ति वासनेन्धेयः केषाञ्चिन्माहशालिनाम् ॥ तन्मते
 वीतरागस्य सदृष्टेर्ज्ञानचेतना ॥ ३१ ॥ तः सम्पत्त्वं
 द्विधा कृत्वा स्वामिभेदो द्विधा कृतः ॥ एकः काचित्सरा-
 गोऽस्ति वीतरागश्च कथन ॥ ३२ ॥ तत्रास्ति वीतरा-
 गस्य कस्यचिज्ज्ञानचेतना ॥ सदृष्टेर्निर्विकल्पस्य नेतरस्य

कदाचन ॥ ३३ ॥ इत्यादिशक्तिवद्वेषः मरिचक
 शक्तिः ॥ मनीषायाश्चर्यादि २४ः इत्यादि ज्ञानवेत्ता
 ॥ ३४ ॥ इति मन्त्राद्यन्तरेण ये वदन्ति दृग्गताः ॥ तेषां
 मन्त्राद्यन्तरेणः कायकंताय केचनम् ॥ ३५ ॥
 अत्रोदये मन्त्राद्यन्तरेण मन्त्रिभिः ॥ उर्मन्त्र-
 मिते हुम्भे योऽयं जलमनादितम् ॥ ३६ ॥ मन्त्राद्यन्त-
 रेण कर्मण कृत्वे कृदृ ॥ तन्नादीदि जदीदि त्वं
 कृ मातृ विवेकिताम् ॥ ३७ ॥ वन्द्योऽप्यमिसान्तरं
 पृथग्दु त्वमर्दीम ॥ मा विभ्रमन् इष्टा इति चक्षुषाऽना-
 क्षुषाशया ॥ ३८ ॥ विकल्पो योगमन्त्रान्त्रिथात्तन्त्रमन्त्र
 पर्ययः ॥ शेषाकारः स शेषाथान् शेषाथान्त्रमन्त्रः ३९.
 शायोपशमितं तत्स्यादर्थान्त्रार्थमम्भवम् ॥ शायिकात्प-
 क्षज्ञानस्य संक्रान्तेरप्यसम्भवात् ॥ ८४० ॥ अस्ति
 शायिकज्ञानस्य विकल्पत्वं स्वलक्षणात् ॥ नार्थादर्थान्त्रम-
 कारयोगसंक्रान्तिव्यलक्षणात् ॥ ४१ ॥ तद्व्यलक्षणं स्वाशुर्वर्धि-
 विशेषप्रद्वणात्मकम् ॥ एकोऽर्थो ब्रह्मणं तन्स्यादाकारः
 सविकल्पात् ॥ ४२ ॥ विकल्पः सोऽधिकारेऽस्मिन्नाधि-
 कारी मनागपि ॥ योगसंक्रान्तिकरो यो विकल्पोऽधि-

वृत्तोऽपुना ॥ ४१ ॥ ऐन्द्रियं तु पुनर्त्तानं न संक्रान्तिमृते
 क्वचिद् ॥ गतोऽप्यस्य क्षणं यावदर्थादधान्तरे गतिः ४४
 इदं तु षमवर्त्यस्ति न स्यादक्रमवर्ति यन् ॥ एकां
 प्यक्तिं परित्यज्य पुनर्यक्तिं समाश्रयेत् ॥ ४२ ॥
 इदं त्वावश्यकी वृत्तिः सव्यपोगेरिवाद्गया ॥ इयं तत्रैव
 नान्यत्र तत्रैवेयं न चैतरा ॥ ४६ ॥ यत्पुनर्त्तानमेकत्र
 निरन्तर्येण कुप्रचिन् ॥ अस्ति न ध्यानमत्रापि तपो नाप्य-
 क्रमोऽर्थतः ॥ ४७ ॥ एकरूपमिवाभानि ज्ञानं ध्यानैक-
 तानत ॥ तत्स्यान्पुनः पुनर्त्तानस्य स्यात्क्रमवर्ति च
 ॥ ४८ ॥ नात्र देवैः परं साध्ये क्रमत्वेऽर्थान्तराकृतिः
 ॥ किन्तु तत्रैव चैकार्ये पुनर्त्तोषरपि क्रमान् ॥ ४९ ॥
 नोद्य तत्राप्यभिज्याति शौचिकत्पक्षसंविद् ॥ स्वारागी-
 णामरसंशये पुनर्त्तानेऽसम्भवात् ॥ ८२० ॥ यावच्छ-
 द्दस्थजीवानापरित ज्ञानघनुष्टयम् ॥ नियतक्रमवर्तित्वात्स-
 र्वं संक्रमणात्मकम् ॥ ५१ ॥ नालं दोषाय तच्छक्तिः
 सूक्तसंक्रान्तिलक्षणा ॥ हेतोर्यथाविकत्वेऽपि शक्तिस्वाज्ञा-
 नशक्तिवत् ॥ ५२ ॥ ज्ञानतच्छेदनायास्तु न स्यात्त-
 द्द्विपकारणम् ॥ न त्वर्थात्स्वदेवेति तद्विकल्पो न तद्विदुः ॥

पकृषणम् ॥ ७३ ॥ उत्तरतिः पापवन्धस्य स्यादुत्क-
र्षोऽथवाऽस्य च ॥ तद्व्यसथापरा किञ्चिद्व्यावृद्धेन-
नादिकम् ॥ ७४ ॥

गुणः सम्पत्त्वसम्भूतिरुत्कर्षो वा सतोऽशकैः ॥ निर्ग्रा-
भिनवा यद्वा संवरोऽभिनवो मत्तम् ॥ ७५ ॥ उत्कर्षो
याऽनयोरंशैर्द्वयोरन्वतरस्य वा ॥ श्रेयोवन्धोऽथवोत्कर्षो
यद्वा स्यात्पकृषणम् ॥ ७६ ॥ गुणदोषद्वयोर्वन्धोऽपयो-
गोऽस्ति कारणम् ॥ हेतुर्नान्वतरम्भावि योगवादी च
नाप्ययम् ॥ ७७ ॥ सम्पत्त्वं जीवभातः स्यात्सामान्य-
दुत्कर्षगः ॥ अस्ति तेनाविनाभूतव्यसमः सत्त्वः ॥ ७८ ॥
७८ ॥ देहादन्वगते तत्र सम्पत्त्वं स्यादन्वगम् ॥
देहात्तान्वगताभ्यापि योगवादी च नाप्ययम् ॥ ७९ ॥
गात्रं नान्वगमेन च स्याद्व्याहृतिर्द्वयोर्वा ॥ तन्ना तना
सम्पत्त्वं नदास्तं सति स्यात्तः ॥ ८० ॥ स-
त्त्वोऽस्ति तन्नाभूता वेदोऽपि हेतुर्नान्वगतादय ॥ तस्य
मत्तं योगिन न व्याप्यान्वे ८१ ॥ ग
वन्धे
प्रोक्तवन्तः ॥ ८२ ॥ तन्नाभूताभ्यापि भाव-
स्यादा नोपयोगि

तन्मेषोपयोगस्तु ज्ञानं स्यात्पगात्मानि ॥ सत्सु-
 सम्पत्त्वभावेषु सन्ति ते निर्नगादयः ८३ ॥ यत्नः
 श्रेयसो वन्धो बन्धधाश्रेयसांऽपिवा ॥ रागाद्वा द्वेषतो मो-
 हात्म स्यात्स्याधोपयोगतात् ॥ ८४ ॥ प्यांस्तु-धस्य रा-
 गाद्यैर्नाप्यास्तिर्विबन्धैरिव ॥ विबन्धैरस्य चाप्यास्तिर्न
 प्यास्तिः किल तेरिव ॥ ८५ ॥ नानेकत्वमसिद्धं स्यात्स्या-
 प्यास्तिर्विषोऽनयो ॥ रागादर्थोपयोगस्य किन्तु साऽस्य
 तद्वयोः ॥ ८६ ॥ कालुष्यं तस्य रागादिर्भावधादपिवा
 यत् ॥ पादागारिषमौहस्य हृदमौहस्याथ नान्यथा ॥ ८७ ॥
 सायोपशमिकं ज्ञानदुपयोगः स उच्यते ॥ एतदाव-
 रणस्योपेः स्यादोपशमायतः ॥ ८८ ॥ अस्ति स्व-
 हेतुको रागो ज्ञानं चास्ति स्वहेतुकम् ॥ हेतु स्व-
 पभेदत्वादेवार्थरं कुतोऽनयो ॥ ८९ ॥ विद्व-
 ज्ञानं भवति भवतीद् न चापरम् ॥ रागादयो भ-
 वन्तथ भवन्त्येते न विषया ॥ ९० ॥ अभिगा-
 ने च समास्ति वर्धमाने चित्ति स्फुटम् ॥ रागादी-
 नामपिष्टादिर्न स्यात्साक्षरसम्भवात् ॥ ९१ ॥ वर्धना-
 नेषु र्दनेषु वृद्धिर्ज्ञानस्य न क्वचित् ॥ आस्ति यत्न

स्वसाधन्यां सत्वां वृद्धिः समा द्रयोः ॥ ९२ ॥
 ज्ञानेऽथ वर्धमानेऽपि हेतोः प्रतिवक्ष्यताम् ॥ रागादी-
 नां न हानिः स्याद्धेतोर्भेदोदयात्मतः ॥ ९३ ॥ यदा
 देवात्तत्सामान्यां सत्वां हानिः समं द्रयोः ॥ आ-
 र्त्नीयाऽऽन्मीयेहेतोर्वा ज्ञेया नान्योन्यहेतुतः ॥ ९४ ॥
 व्याप्तिर्वा नोपयोगस्य द्रव्यभेदेन कर्मणा ॥ रागादीनां
 तु व्याप्तिः स्यात्संविदावरणैः सह ॥ ९५ ॥ भन्वय-
 चरतिरेकाभ्यामेवा स्याद्विषयैव तु ॥ न स्यात्कृपाक्षया
 व्याप्तिर्हेतोरन्यतरादपि ॥ ९६ ॥ व्याप्तेरभिद्धिः सा-
 ध्याऽत्र साधनं व्यभिचाग्निः ॥ मैकस्मिन्नपि सत्यन्यो
 न स्यात्सदाह्ये हेतुतः ॥ ९७ ॥ व्याप्तिर्भेदं साहचर्यस्य
 नियमः न यथा विधः ॥ सति यत्र यः स्यादेव न स्या-
 देवामतीह यः ॥ ९८ ॥ मामपारागसद्भावे नूनं पन्थस्य
 सम्भवान् ॥ रागादीनामसद्भावे पन्थस्यागम्भायादपि ॥
 ९९ ॥ व्याप्तिः सा विषया सत्सु संविदावरणादिषु ॥
 अभावाद्भागमाहव्य भावाद्भावाऽप्यन्वहेतुतः ॥ १०० ॥
 अत्र्याप्तिशोचयोगेऽपि विद्यमानेऽहर्षणाम् ॥ पन्थो नान्य-
 तदस्यापि नाहर्षणस्यावदति ॥ १ ॥ यदा स्यात्सोच-

योगाह कोशमानुषयोगवान् ॥ व्यतिरेकावकाशेषे नार्था-
 दवास्ति वस्तुनः ॥ २ ॥ सर्वत्रयोपसंहारः सिद्धमैका-
 वताव वै ॥ हेतुः स्यान्नोपयोगोऽप्यं दृशो वा वन्द्योऽस्योः
 ॥ ३ ॥ ननु र्धवं स एवाथो यः पूर्वं प्रकृतो यथा ॥
 कस्यचिद्दीतरागस्य सन्दृष्टेर्ज्ञानचिन्तना ॥ ४ ॥ आत्म-
 नोऽप्यथ कृत्रापि स्थिते ज्ञाने परात्मतु ॥ ज्ञानसञ्चेतनाय
 स्यात्सतिः साधीयमी तदा ॥ ५ ॥ सत्यं चापि
 सत्वेरस्याः सतिः साध्यस्य न कश्चिद् ॥ इयानात्मोप-
 योगस्य सस्यास्तत्राप्यहेतुनः ॥ ६ ॥ साध्यं यदर्शना-
 ध्येतोर्निर्जरा चाष्टकर्मणाम् ॥ स्वतो हेतुवशाच्छुक्तेर्न
 तद्धेतुः स्वचेतना ॥ ७ ॥ ननु चेदाथपाप्मिभ्यो विकल्पो
 ष्योमपुष्पवत् ॥ तत्किं हेतुः प्रसिद्धोऽस्ति सिद्धः सर्ववि-
 दागमात् ॥ ८ ॥ सत्यं विकल्पसर्वस्वसारं ज्ञानं स्वच्छ-
 सणात् ॥ सम्प्रवर्त्ते यद्विकल्पवत् न तद्विषयं परीक्षणात्
 ॥ ९ ॥ यद्वस्तुनः कैश्चिद्भुक्तं स्यात्स्पृक्षलक्ष्णोन्पुत्रैरिह ॥
 अत्रोपचारहेतुर्व्यसं मो किल साम्प्रतम् ॥ ११० ॥
 सापोपश्रमिकं ज्ञानं मत्पर्यं परिणामि यत् ॥ तत्स्वरूपं
 न ज्ञानस्य किन्तु रागक्रियाऽस्ति वै ॥ ११ ॥ मत्पर्य-

परिणामिन्वमर्थानामेतदस्ति यत्र ॥ अर्थमर्थ
 मुञ्चद्रज्यद्विपयथा ॥ १२ ॥ स्वसंवेद . . .
 मिदं यतः ॥ रागाक्तं ज्ञानमज्ञानं रागिणो
 मुनेः ॥ १३ ॥ अस्ति ज्ञानाविनाभूतो रागो
 स्तर ॥ अज्ञानेऽर्थे यतो न स्याद्रागभावः ॥
 १४ ॥ अस्त्युक्तलक्षणो वा ॥
 अममत्तगुणस्थानादर्वाक स्याद्योर्ध्वमस्त्यसौ ॥
 अस्ति चोर्ध्वमसौ सूक्ष्मो रागथाद्युदिपूर्वनः ॥
 क्लीणिकपापेभ्यः स्याद्विज्ञावशात्त वा ॥ १५ ॥
 इयैतत्परं केचिदसद्भूतोपचारतः ॥
 सम्प्रवृत्तं तद्वदीरितम् ॥ १७ ॥ हेतोः परः प्र-
 स्थूललक्ष्णैरिति स्मृतम् ॥ अममत्तं च सम्प्रवृत्तं
 वा सविकल्पकम् ॥ १८ ॥ ततस्सूक्ष्मं तु सम्प्रवृत्तं
 वा निर्विकल्पकम् ॥ शुक्लज्ञानं तदेवास्ति
 ज्ञानचेतना ॥ १९ ॥ ममत्तानां विकल्पत्वात्
 शुद्धचेतना ॥ अस्तीति वासनोन्मेषः
 सद्यिह ॥ २० ॥ यतः पराभितो दोषो गुणो वा
 मेत्वरम् ॥ परो वा नाश्वयोर्षं गुणं चापि

1

2

3

भवान् ॥ ३१ ॥ अथ गन्धन्तगदोषः स्यादतिथिं विंश-
 त्तकः ॥ दोष स्यादन्तवम्यान्मा द्वांगोऽन्योन्यमंश्रयः
 ॥ ३२ ॥ दृष्ट्यादृम्योदयो नाम रागायनोऽस्मि चेन्मत्तम्
 ॥ सोऽपि रागोऽस्मि न्वायन किं स्यादपरगमात् ॥
 स्वायनश्चैव चाग्निभ्य मादृम्योदयान्स्वन ॥ यथा राग-
 स्तथा चार्थं स्वायत्त स्वादयान्स्वन ॥ ३४ ॥ अथ
 चेत्तद्वयोरेव निद्रिथान्योन्यदेतुनः ॥ न्यायादतिथिदोषः
 स्यादोपादन्त्योन्यमंश्रयान् ॥ ३५ ॥ नागम कश्चिदस्ती
 ह्येवतुर्द्व्योहकर्मण ॥ हेतुस्तस्याय गगम्य तस्य हेतुंगा-
 वृत्तिः ॥ ३६ ॥ तस्मान्मिडाऽस्मि मिडात्ता दृष्टोदस्य-
 तरस्य वा ॥ उदयाऽनुदया वाऽथ स्यादन्त्यगतिः स्वतः
 ३७ ॥ तस्यात्सम्यन्त्यवकं स्यादर्थोपलक्षणादपि ॥ तयथा
 ऽऽवदपकी तत्र विद्यते ज्ञानवेदाना ॥ ३८ ॥ मिथोपशपिकं
 नाम सापिकं चेति तन्निरा ॥ स्थितिवन्त्युतो भेदो न
 भेदो रसवन्वमात् ॥ ३९ ॥ तयथाऽथ पशुभेदो बन्धोऽ-
 नादिवभेदतः ॥ प्रकृतिश्च भेदगाम्यो बन्धो स्थित्यनु-
 भागकौ ॥ ९४० ॥ प्रकृतिस्तस्यमाशरया भेदो देव-
 संश्रयः ॥ अनुमागो रमो नेयो स्थितिः काशावधारणम् ॥

४१ ॥ स्वार्थः क्रियाममर्थोऽप्रबन्धः स्वात्मसम्बन्धः ॥
 द्वेषबन्धविकांशेषु न कार्थकरणसमः ॥ ४२ ॥ ततः
 स्थितिवशादेव सम्भाषेऽप्यथ संस्थिते ॥ ज्ञानसम्बन्ध-
 नायाम्नु सतिर्न स्थान्वनागपि ॥ ४३ ॥ एवमित्याद्य-
 धान्ये सन्ति ये सत्पुण्योपमाः ॥ सम्बन्धमात्रमारभ्य
 ततोऽप्यूर्ध्वं च तद्वतः ॥ ४४ ॥ स्वध्वेदनवन्धसं ज्ञानं
 स्थानुभवाद्दृश्यम् ॥ स्वार्थं भेदविज्ञानमित्यापस्तीह किं-
 यद् ॥ ४५ ॥ अद्वैतेऽपि विधा माक्ता चेतना चैवमाग-
 मात् ॥ ययोपलक्षितो जीवः स्वार्थनामाऽस्ति नान्यथा
 ॥ ४६ ॥ ननु चिन्मात्र एवास्ति जीवः सर्वोऽपि सर्व-
 था ॥ किं तदाया गुणाधान्ये सन्ति तत्रापि केचन ॥
 ४७ ॥ अल्पतेऽनन्तधर्मापिरुद्धोऽप्येकः सचेतनः ॥ अर्प-
 जाते यतो वाक्यस्यादनन्तगुणात्मकम् ॥ ४८ ॥ अधि-
 ज्ञानं च तत्राऽपि ज्ञानस्य तत्परीक्षकं ॥ बहुपदानस्य
 साध्यं युक्तित्वात्प्रधानमात् ॥ ४९ ॥ तद्व्यापये जी-
 वस्य चारिष्यं दर्शने सुखम् ॥ ज्ञानं सम्बन्धवित्त्वेन
 एव विशेषगुणाः एकम् ॥ ५० ॥ शीघ्रं सुखंऽवगाह-
 यत्वाद्भवाधभिदात्मकः ॥ स्वाद्गुरवगुणसंज्ञं च सुः

तत्र यन्नाम कालुष्ये कपायाः स्युः स्वच्छतमम् ॥ ३१ ॥
 भावान्मकां भावां जीवस्थानसंपन्नो मतः ॥ ३२ ॥
 एतद्वैतस्य हेतुः स्याच्छक्तिर्देवैरुत्कर्षणः ॥ चारित्र्यमोह-
 नीत्य नेनस्य मनागपि ॥ ३३ ॥ योगवचं द्वयोरेव
 कपायाभेयनन्वयोः ॥ सत्यं शक्तिद्वयस्योचैः कर्षणोऽ-
 स्य तथादयात् ॥ ३७ ॥ अस्ति तथापि दृष्टान्तः
 कर्मानन्तानुबन्धि यन् । यातिशक्तिद्वयोपेतं मोहनं
 एकचारित्र्ययोः ॥ ३८ ॥ ननु चाप्रत्याख्यानादिकर्ष-
 णामुदयात्क्रमात् ॥ देशकृत्स्नव्रतादीनां क्षतिः स्यात्-
 त्कर्षं स्मृता ॥ ३९ ॥ सत्यं तत्र विनाभागे वन्द्यस-
 त्त्वादयं मति ॥ द्वयोरेव्यतरस्याता निवक्ष्यामी न दूषणम्
 अतिशदत्वं भवेद्भावो नूनमोदयिको मतः ॥ एवस्तादा
 स्यात्समस्तादा जातः कर्माष्टकोदयात् ॥ ४१ ॥ सिद्धत्वं
 कृत्स्नकर्षणः पुंमोऽवस्थान्तरं पृथक् ॥ ज्ञानदर्शनम-
 ष्यत्त्वर्थीर्याद्यष्टगुणात्कर्म ॥ ४२ ॥ नेदं सिद्धत्वंमेवैति
 स्यात्सिद्धत्वरमर्धतः ॥ यावत्संगारसर्वस्यं मदानर्थासदं
 परम् ॥ ४३ ॥ ऐश्याः पदेव विख्याता भावा भौदयिकाः
 स्मृताः ॥ यथायोगकपायाभ्यां द्वाभ्यामेवोदयोद्भवाः
 ॥ ४४ ॥ ११, ४४ इति पञ्चाध्यायी मन्पूर्णा ॥ शुभम् ॥

॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

